

Birlashgan Millatlar Tashkiloti a'zosi - Ozod O'zbekiston uchun bitdim. Muallif

Birinchi bob

1

Men farg'onachi Jamoliddin ketmon nabirasi bo'laman.

2

Bobomiz hovlisi Farg'onada bo'ladi.

Dalasi Farg'ona adog'ida bo'ladi.

Bobomiz dalasi oldidan bir ariq suv oqadi.

Suv gavhar zilol-gavhar zilol suv bo'ladi.

Suv egilmish tollar majnun-majnun sollanadi.

Ariq o'ngida shahardan kelajak yo'l bo'ladi.

Yo'l ariq yoqalab o'tadi. Yo'l majnuntol soyalab o'tadi.

Bobomiz ana shu yo'ldan sahar-sahar dalalaydi.

Tolga xurjun iladi. Tahorat oladi. Qiblalatib belbog' yoyadi.

Cho'lpon yulduz poyida quloq qoqadi. Cho'lpon yulduz poyida sajda etadi.

3

Bobomizda nima bo'ladi - ketmon bo'ladi. Ketmon emas - bir baloi bad bo'ladi!

- Jamoliddinni ketmoni dalasiday keladi! - deydi el.

El qacarda qanday ulkan nima ko'rsa bo'ldi B"bobomiz ketmoniga nisbat beradi.

- Ol-a, Jamoliddinni ketmoniday keladi-ya! - deydi el.

4

Bobomiz urmish ketmonni o'zidan o'zga yerdan tortpb ololmaydi.

Bobomiz kalima qaytarib-qaytarib ketmon chopadi. Xudoni yodlab-yodlab ketmon chopadi. Xudoga shukrona aytib-aytib ketmon chopadi.

Yo'ldan o'tkich-ketkichlar bobomizga hormang etadi.

Bobomiz yo'lga qiyo-da boqmaydi. Daladan bosh ko'tarmayin bor bo'ling, etadi.

Shu bois, yo'ldan kim o'tadi-kim ketadi - bilmaydi. Bilgisi-da kelmaydi. Kim bo'lsa-da - bir mo'min, musulmon-da, deydi.

5

Saraton jingirtob-jingirtob kuydirmish bir mahal yo'ldan ajabtovur ovozlari eshitaladi.

Ajabtovur ovozlari o'z yo'lida keta beradi. Bir og'iz hormang etmaydi.

Shunda, bobomiz ketmonini yer botiradi. Engashmish ko'yi tizzalariga kaft tiraydi. Yer ostidan yo'lga ko'z tashlaydi.

Bobomiz ko'zimga ter tom-di-yov, deya o'ylaydi. Qo'li yuzi bilan ko'zlarini artadi.

Bobomiz boshqatdan qaraydi.

Vo darig'o, shu ko'rinnish ajina bo'ldimi? Ha, yo'g-a! Umri shu dalada o'tdi - bir nima-da ko'rmadi.

Yo, shu ko'rinnish tush bo'ldimi? H-a, yo'g-a! O'lik-tirik sergak vaqt-a!

Musichalar uzib-uzib ku-kulaydi.

Kun yonadi.

Saraton sap-sariq tovlanadi.

O'tkinchi balolar saratonday sap-sariq bo'ladi.

Saraton balolardan sariq bo'ladi, balolar saratondan-da sariq bo'ladi.

Bobomiz qad rostlab qaraydi. Yo'lga betma-bet bo'lib qaraydi. O'ng kaftini qoshi uzra soyabon qilib qaraydi.

Bobomiz pichir-pichir kalima qaytaradi. Ketmonini yelka ola-ola qadamlaydi.

Ariq labida yuvinib-chayinadi. Xurjunidan tushligini oladi. Ariq bo'yida yoyadi.

Bobomiz chordona qurib o'tiradi. Ariqqa non botirib-non botirib tushlik qiladi. Ariqdan qo'shhovuchlab-qo'shhovuchlab suv olib tushlik qiladi.

6

Kun qiyomdan-qiyom bo'ladi.

Yo'ldan Salohiddin bo'yirachi o'tadi.

Bobomiz bo'yirachini gapga soladi.

- Sizdan oldin ashioyiqqa bir balo o'tdi, - deydi bobomiz.

Salohiddin bo'yirachi ariq o'ngida oyoq iladi.

- Ajina bo'lib ajina bo'lmadi, odam bo'lib odam bo'lmadi, - deydi bobomiz.

Bo'yirachi ariq bo'yida soyalaydi. Bobomiz bilan muqobil bo'ladi.

- Ko'rdim, Ketmon, ko'rdim, - deydi bo'yirachi. - O'zimni yo'ldan chetga olib turdim.

- Nega-nega?

- G'ayridinlar bilan yo'lim bir bo'lmasin, dedim-da.

- Bizning ko'chamizda g'ayridinlar... yeb yuribdimi?

- E-e, Ketmon, Ketmon. Senga ketmon bo'lsa bo'ldi. Sen ham odamday bo'lib, ketmondan bosh ko'tarsang ekan, dunyodan xabardor bo'lsang.

- Mana, ketmondan boshimni olib o'tiribman?

- Qorning ochgandir-da. Bo'lmasa, ketmondan bosh ko'tarmiding.

Salohiddin bo'yirachi shunday deya, yo'l bosh-adog'iga qarab oladi. Bobomiz, oldiga lik etib sapchib o'tadi. Bobomiz qabatiga cho'kadi. Bobomiz bilan yelkama-elka bo'ladi.

- Farg'onag'a Oqqoshsho keldi, - deya pichirlaydi.
 - Mullalar Oqqoshsho bizni ololmaydi, deyatib edi-yu?
 - Olibdi-da.
 - Qo'qondan Olimquli lashkarboshi Chimkanga lashkar tortib ketibdi, deyatib edi-yu?
 - Olibdi, olibdi. Ololmas ekan-u, Buxoro amiri Muzaffarxon o'tirib qo'yibdi. Olimquli lashkarboshi Chimkanda Oqqoshsho yelkasini yerga tekkizibdi. Oqqoshsholilarni bitta qo'ymay qilichdan o'tkazmoqchi bo'lib tursa, Muzaffarxon bizning Qo'qonga dafa qilibdi.
 - Bo'laman degich el, bir-birini botirim deydi, bo'lmayman degich el, bir-birini etini yeydi.
 - Olimquli lashkarboshi g'azot maydonini tashlab, o'zimizning Qo'qonni o'zimizning Buxoro amiri bilan mudofaalash uchun qaytib kelibdi. Oqqoshsho bundan foydalanibdi. Chalajon oq lashkarlar tag'in dafa qilibdi. Oldin Chimkanni olibdi, keyin Toshkanni olibdi.
 - Ha, tavqi la'natlar! Toshkanniyam olibdimi-a?
 - Olibdi, Toshkanniyam olibdi. Saidazimboy degich savdogar boy Oqqoshshoga Toshkanni sotibdi. Toshkanda Kaykovus degich ulkan bir ariq bor ekan. Toshkan yolg'iz ana shu Kaykovusdan suvlar ekan, Saidazimboy Oqqoshshoga ana shu Kaykovusni chippa bo'g'ib, Chirchiqqa burib yuborishni maslahat beribdi. Oqqoshsho Saidazimboy gapi bilan Kaykovusni chappa qayirib, Chirchiqqa oqizibdi. Ana shundan Toshkan qirq ikki kecha-kunduz suvsiz qolibdi. Xalq holdan toyib, Toshkanni mudofaa qilolmay qolibdi. Oqqoshsho saharlayin Toshkanni bosibdi.
 - Ila-bila, Qo'qongacha kelibdimi-a?
 - Toshkan bilan Qo'qon orasi ikki qosh oralig'iday keladi. Yetib keladi-da. O'zimizning Qo'qon xoni he yo'q, be yo'q, shahar darvozasini ochib beribdi. Marhamati uchun Oqqoshshodan "Aslzoda" faxriya unvoni olibdi, nishon olibdi...
- Bobomiz chaparasta-chaparasta so'kadi:
- He, ena...!

7

Xudo bermish kun bo'ladi - yo'lda Oqqodsho bo'ladi.
Bobomiz Oqqodshoga ket burib ketmon chopadi. Bobomiz Oqqodshoga ters bo'lib ketmon chopadi.
Bobomiz Oqqodsho betini ko'rmayin-da, kuymayin-da, deydi.
Oqqodsho arava minib o'tadi. Oqqodsho soz chalib o'tadi. Oqqodsho ashula aytib o'tadi. Oqqodsho hushtak chalib o'tadi.
Bobomiz shunda-da Oqqodsho betiga qayirilib qaramaydi. Enkaymish ko'yi butlari orasidan mo'ralaydi.
Oqqodsho oyoqlari osmonda bo'lib ko'rinadi, boshlari yerda bo'lib ko'rinadi.
Oqqodsho olabo'ji bo'lib ko'rinadi!
Bobomiz tushlikda-da Oqqodshoga ket burib o'tiradi.
Dalasiga yuz solib-yuz solib tushlik qiladi.
Oqqodsholik arava ariq yoqasida oyoq iladi.
Aravadan tap-tap Oqqodsho tushadi.
Bobomiz Oqqodsho tarafga ko'z qirida qaraydi. Shunda ajab sinoat ko'radi.
Bir juft oqbadan-oqbadan olabo'ji dala oralab boradi. Oldin-ketin boradi. G'oz-g'oz boradi.
Oqbadan olabo'jilar boradi-boradi - dala kindigida oyoq iladi. G'oz turadi-turadi - uzala tushib yotib oladi.
Bobomiz ko'zlarini yumib-ochib qaraydi. Bobomiz ko'zlarini piri-piraytib qaraydi.
- Yo, tavba-a! - deydi.
Bobomiz ohista-ohista to'rkaladi. Ketmonini yelka oladi. So'qmoq bo'ylab boradi.
Bobomiz bir kapa joyini kaftday pollab edi. Tuprog'ini kaftlarida ezib-ezib maydalab edi. Kepakday-kepakday muloyimlab edi.
Kepak tuproqqa don sepib-sepib tashlab edi. Chumchuq terib ketmasin deya, kepak tuproq uzra un misol tuproq sepib-sepib qo'yib edi.
Ana shu kepak tuproqda, ana shu un tuproqda bir juft Oqqodsho yalpayib-yalpayib yotadi!
Oqqodsho qip-yalang'och yotadi! Oqqodsho onadan endi tug'ilmishday yotadi!
Erkakzot Oqqodshoda aqalli bir enlik lungi bo'lmaydi.
Ayolzot Oqqodsho mammalari osma qovunday-osma qovunday osilib yotadi.
Bobomiz bilaklari bilan betlarini bekitadi.
- Iyya-iyya! - deb chappa buriladi. Oqqodsholar ana shunda kalla ko'tarib qaraydi.
Yonbosh yotib qaraydi. Ko'z qisib qaraydi. Erkakzot Oqqodsho kaftida tuproq o'ynaydi.
- Tuprog'ingni biz uchun muloyimlab qo'yibsan, minnatdorchilik bildiramiz, - deydi.
- Yurib-yurib, oxiri sening tuprog'ingni tanladik. Baxting bor ekan, - deydi ayolzot Oqqodsho.
- O'ziyam bizbop tuproq bo'libdi-da.
- Ana endi, quyoshda mazza qilib toblanib yotamiz.
- Nima uchun yuzingni yashirasan? Sen ham quyoshda toblan.
Bobomiz shu zayli lo'killab-lo'killab qayta beradi.
Bobomiz ariq labida muztar bo'lib-muztar bo'lib o'tiradi. Betlarini changallab-changallab o'tiradi.
Bobomiz nima ko'r'di, qachon ko'r'di - aqli-da bovar etmaydi.
Oqqodsholar joyidan jiladi. Dalani qoq oralab keladi. O'zlarini suvga tashlaydi.
Oqqodsholar suv shaloplatib-suv shaloplatib cho'miladi.
Oqqodsholar bobomizga taqlidan bilaklari bilan betlarini bekitadi.
Iyya-iyya! - deya, bobomizni mayna etib-etib suv g'arqob bo'ladi. - Iyya-iyya! - deya xoxolashib-xoxolashib suv g'arqob bo'ladi.
Oqqodsholar qiyqirib-qiyqirib cho'miladi.
Tollarda tushlamish chumchuqlar gurr-gurr uchadi.
Gavhar suv bo'tana bo'ladi.

8

Shu-shu bo'ladi - bobomiz dalasi yuzini qaytib ko'rmas bo'ladi.

- Toqqa ketaman, - deydi bobomiz. - Tog'dan yer olaman.

- Tog' olis-da, - deya ming'illaydi momomiz.

- O'lis bo'lsa bo'lar. Ana, tog'dan yer olib ishlayaptilar. O'lib qolmayaptilar.

- Endi deyman-da, olisni sho'rvasidan yaqinni yovg'oni, deyman-da.

- Dalamda musulmon oyoq bosar yer qolmadi. Dalamda dehqon oyoq bosar yer qolmadi. Bo'ldi, endi qaytib oyoq bosmayman.

- Dalada nima ayb.

- Kofir yumalab yotar dalada fayz qoladimi?

Momomiz quvvatlamish bo'lib bosh irg'aydi.

- Tanasida mana muncha libosi bo'lsa, o'lsin agar! - deydi bobomiz. - Bir joylari dalamda mana bunday dirkillab turibdi!

Momomiz og'zini ushlab-ushlab kuladi.

- Bir yotsa, yotibdi-da.

- Bo'ldi, endi u daladan baraka ko'tarildi.

- Bosib-bosib suvlang. Suv nimalarni yuvmaydi.

- Suv? Suv qoldimi! Oq to'ng'izday ariq ag'nay berib, suvni-da haromladi! It-da ariq labidan yalab-yalab suv ichadi! Oqpodsho bo'lsa, oq to'ng'izday ariq ag'nadi!

Momomiz gap bilan andarmon bo'lib bilmaydi.

Ko'ylak etaklari yig'iladi-yng'iladi - tizzalab boradi. Tag'in yig'iladi-yig'iladi b" tizzadan sonlab-sonlab boradi.

Momomiz lozim ulog'lari namoyish bo'ladi. Bobomiz bo'sh piyolani zarda bilan to'ntarib tashlaydi. Lik etib joyidan turadi.

- Etagingizni yopsangiz bo'lmaydimi? - deya o'shqiradi. - Nima, Oqposhshomidingiz?

9

Bobomiz tog'lab borolmay qoladi.

Hufton vaqti-hufton vaqti guzardan achchiq-achchiq baqiriq-chaqiriq keladi.

Bobomiz nima gap, deya chopqillab-chopqillab boradi.

Guzar olato'polon bo'ladi. Guzar olatasir bo'ladi.

- G'azot, g'azot!

- Muhoraba, muhoraba!

Bobomiz o'z dardini o'zi tuyadi. Bobomiz o'z kuyigini o'zi tuyadi.

Gap yo'q, so'z yo'q - qinidan pichog'ini oladi.

Birov pichoq oladi. Birov tayoq oladi. Birov tosh oladi.

El oqkaltak-qorakaltak bo'ladi.

El mulla Namozni oppoq kigiz soladi. Kigiz to'rt burchidan oladi.

El kigiz ko'tarib-ko'tarib takbir aytadi. El kigiz ko'tarib-ko'tarib zikri samo' aytadi.

El ushbu kigizdayin oppoq ot yetaklab keladi.

El mulla Namozni ana shu oppoq kigizdan ana shu oppoq otga mindiradi.

- Pirim, yo'l boshlasinlar! - deydi. Mulla Namoz oq otda kaft ochadi. El yoppa baraka omin qiladi. Mulla Namoz oq otda yo'l oladi.

El ko'tariladi. El oq otlig ketidan yo'l oladi.

Yo'lda ushoqday Ibodin soqov qatiq sotadi. Elga kadida qatiq tutadi. "Ap-ap-ap", deydi.

"Qatiqdan ichib ketinglar, qatiqdan", demoqchi bo'ladi.

Alvir-shalvir Ibodin soqov Hayotxon degich momoning yolg'iz o'g'li bo'ladi. Tug'ma soqov Ibodin iljayib-iljayib yuradi. Baqrayib-baqrayib yuradi.

Yelg'iz o'g'il Ibodin, soqov o'g'il Ibodin, qatiq sotib ona boqadi.

El Ibodin soqovni aylanib o'tadi. El Ibodin soqovni yo'ldan qoch, deya turtib o'tadi.

Ibodin soqov keti bilan o'tirib qoladi.

Bobomiz ushoqday Ibodin soqovni dast ko'tarib, chet oladi. O'ngiri bilan bet-boshini artadi. Qatig'ini bir ko'tarishda ichadi.

Qo'lga chaqa beradi. Yelkasiga qoqa-qoqa uyiga jo'natadi.

El Oqpodsho qarorgohilab kelgunichayin olaqaroq tun bo'ladi.

El o'qlog'day-o'qlog'day cho'yan panjaralar bilan o'ralmish qarorgohni o'rab oladi.

Oq otlig qarorgoh eshigidan ot qo'yadi.

Oqkaltak-qorakaltak el-da o'zlarini eshik uradi.

Eshikog'alar dang qotib qoladi. Otishlarini-da bilmaydi, otmaslarini-da bilmaydi.

Eshikdan boshlab qon to'kiladi.

El ikkita eshikog'ani-da pichoqlab o'ldiradi.

El ichkarida oyoq uzatib yotmish Oqpodsholarni joyida bosadi.

El Oqpodshoni bo'g'ib-bo'g'ib o'ldiradi. El Oqpodshoni bo'g'izlab-bo'g'izlab o'ldiradi. El Oqpodshoni pichoqlab-pichoqlab o'ldiradi.

Qarorgohda tirik jon qolmaydi.

Ana endi qarorgohga o't qo'yib yuborajak bo'ladilar.

- Minba'd, musulmonlar, minba'd! - deya amr beradi oq otlig. - Bu imoratni Oqposhsho Peterburgdan olib kelmadi! Bu imorat o'znmizning imoratdir! Onqadarkim, Oqposhsho kelib joylashib oldi! Shunday ekan, minba'd imoratga ziyon bermangiz.

El tutantiriqni oyoq ostiga tashlaydi. Tepkilab-tepkilab o'chiradi.

- Musulmonlar - zafarona daydi oq otlig. - Mana, Oqposhshoni yer bilan yakson etdik! El-yurtimizni Oqposhshodan ozod etdik!

Alhol, endi o'z yurtlaringizga o'z'laringiz bek bo'lib kun kechirgaysizlar!

El shod-xurramligini shoyi etish uchun karnay-surnay yo'qlaydi.

Zim-ziyo tunda karnay-surnay qani?

Shunda el hovuchlari bilan karnay chaladi. Hovuchlari bilan surnay chaladi. Hovuchlari bilan sibizg'a chaladi.

G'aflatda yotmishlar uylaridan tashqarilaydi. Alang-jalang bo'ladi.

- Nima bo'ldi? - deydi.

El zafarlarini shoyi etadi:

- O'z yurtimizni qaytib oldik!

- Oqqoshshoni pichoqdan o'tkazdik!

El ana shunday kayfiyatda tarqaladi.

10

Oqqoshsho keladi - ana endi keladi!

Farg'onani Oqqodsho bosadi.

Oqqodsho shahar oralaydi.

Shaharda tirik jon bo'ladi - guzar haydaydi.

Oqqodsho bobomiz uyini-da bosadi. Momomiz bilagidan olib otadi.

Momomiz jalp etib tashqari tushadi.

Momomiz uvvos-uvvos yig'laydi. Momomiz yer tayanib turayin, deydi - turolmaydi.

Oqqodsho momomiz sochidan buraydi. Oqqodsho momomiz sochidan sudraydi.

Momo yer quchib-quchib yig'laydi. Momomiz yer tirnab-tirnab yig'laydi.

Momomiz qonqora qaqshaydi.

- O'ldim, o'ldim-a!.. - deya vovaylo etadi.

Momomiz nimkala soz-nimkala soz oyoq oladi. Momomiz munkib-munkib odimlaydi. Momomiz alpon-talpon odimlaydi.

Ketidan ushoq o'g'lonlari iyaradi.

Oldilaridan Ibodin soqov kelib qoladi. Qo'ltig'ida bir kadi qatiq bo'ladi.

Ibodin soqov elga iljayib-iljayib o'tadi. Ibodin soqov Oqqodshoga baqrayib-baqrayib o'tadi.

Oqqodsho birov-biroviga qarab oladi. Ajabona-ajabona yelka qisadi.

- Ey, chuchela, yo'l bo'lsin? - deydi. Ibodin soqov iljayib-iljayib o'ta beradi.

- Ey, chuchela, senga aytayapman?!

Ibodin soqov Oqqodshoga qayrilib-da qaramaydi. Baqrayib-baqrayib o'ta beradi.

Oqqodsho otini yo'rttirib boradi. Ibodin soqov oldini oladi.

Ibodin soqov ot tumshug'iga iljayib qaraydi. Otliq podshoga iljayib qaraydi. Otliqni aylanib o'tarman bo'ladi.

Shunda, boshqa bir otliq to'g'anoq bo'ladi.

Ibodin soqov bir o'ng otliqqa iljayadi, bir chap otliqqa iljayadi. Bo'sh qo'lini guzar taraf "nish" etadi. "U-u-u", deydi:

"Hay, anavi guzarga ketayapman".

So'g'in, qo'ltig'idagi qatiqqa ishora beradi:

"Qatiq olib ketayapman".

Oqqodsho qatiqqa egilib qaraydi.

- Qatig'ini olib ichamizmi? - deydi.

- Qo'y-e, bularni qatig'ini ichib bo'ladimi!

- Kim biladi, enasini sog'ib qatiq qiladimi! Oqqodsho qamchi sopini Ibodin soqov peshonasiga nuqilaydi.

- Oldimga tush! - deya zug'umlaydi.

Ibodin soqov elga bir qarab oladi. Boshini sarak-sarak etadi. "Pa-pa-pa", deydi:

"El oldidan o'tdim, biroviam qatiq so'ramadi".

Ibodin soqov iljayib-iljayib tura beradi. "Av-av-av", deydi:

"Endi guzarga boraman. Guzarda qatiq ketadi".

Oqqodsho kadiga egilib qaraydi. Qatiqqa tupuradi. Balg'amlab-balg'amlab tupuradi:

- Tuf, ah, tuf!

Oqqodsho etik uchi bilan Ibodin soqov iyagiga turtadi.

- Bo'ldimi, chuchela? - deydi. - Qani, endi yur.

Ibodin soqov bir qatiqqa qaraydi, bir Oqqodshoga qaraydi. Lablarini buradi-buradi...ho'ngrab yig'lab yuboradi. Qatig'ini ko'rsatib-

ko'rsatib yig'laydi: "Ea-ea-ea", deydi:

"Endi, ayamga nima deyman?"

Ibodin soqov yig'laydi-yig'laydi... qatig'ini Oqqodshoga sepib yuboradi. Zabt bilan uyi taraf qochadi.

- To'xta, chuchela!

- To'xta deyman!

Ibodin soqov pir-pir chopib qo'ya beradi.

Shunda, Oqqodsho miltiq peshlaydi. Ibodin soqov chuydasini ko'zlaydi.

O'q dol nishonlaydi.

Juldur-juldur Ibodin soqov chalpak bo'lib uchadi.

Oqqodsho ot yo'rttirib boradi.

Irkit-irkit Ibodin soqov yuzlari iljaya-iljaya so'ladi.

Irkit-irkit Ibodin soqov ko'zlari baqraya-baqraya so'nadi...

"Endi... ayamga nima deyman?"

11

Yormozorda muhtasham bir masjid-madrassa bo'ladi.

Oqqodsho mo'min-mazlumni ana shu Yormozor masjid-madrassa qoshida to'dalaydi.

Mo'min-mazlum mung'ayib-mung'ayib turadi. Mo'min mazlum jovdirab-jovdirab turadi.

Mo'min-mazlum bir-birovi ko'ksiga yig'laydi. Mo'min-mazlum bir-birovi yelkasiga yig'laydi.

Mo'min-mazlum uzun kun ana shunday turadi.

12

General Skobelev kunbotarda tashrif etadi.

Shaqovatpanoh to'ralar bilan falokatmaob hokimlar hamrohligida keladi.

General Skobelev mo'min-mazlum uzra qahr bilan karillaydi:

- Sart-sobakalar - deydi. - Oralaringdan bir nobakor sart olampanoh oliy hazratlariga qo'l ko'tardi! Ig'tisho ham isyon qildi!

O'rusiya saltanatining o'nta muazzam askarini shahid etib, g'oziy bo'ldi! Ul nobakor - mulla Namozdir! Mulla Namoz osiya bo'ldi!

Mulla Namoz bog'iy bo'ldi! Biz ul osiy ham bog'iy bugun topolmadik, erta-indin albatta topamiz! Siz ul nobakorni topishda

olampanoh oliy hazratlariga madad beringiz! Qo'rqmangiz, olampanoh ul osiy ham bog'iy banda qonidan kechadi!

Mo'min-mazlum sukutda qoladi. Mo'min-mazlum nafas yutadi.

General Skobelev karr-karr etadi:

- Osiylik ham bog'iylik kimdan qo'zg'oldi - bilamiz! Ammo bu nonko'rlik qaerda qo'zg'oldi? Javob beringiz! Polkovnik

Chaykovskiy.

- Labbay-labbay?

General Skobelev ketida mulla mushuk bo'lib turmish Chaykovskiy lip etib olg'a o'tadi.

- Labbay, taqsir, labbay? - deydi.

- Aytingiz, bu osiylik ham bog'iylik qaerda qo'zg'oldi?

Chaykovskiy boshi bilan muhtasham binoga imo beradi.

- Manavi choldevorxonada qo'zg'oldi, janobi oliylari, - deydi.

- Bu qanday choldevorxonada bo'ldi?

- Bu masjid bo'ldi, janobi oliylari!

- Osiylik ila masjid orasida ne mushtaraklik bo'ldi?

- Mulla Namoz ana shu masjid imom xatibi, janobi oliylari.

- Osiy banda mulla Namozni oq kigizga o'tirg'izuvchi muridlari ana shu masjidda toat-ibodatlanadi, deysiz-da?

- Topdingiz, janobi oliylari, topdingiz.

- Masala ravshan bo'ldi!

General Skobelev uzangi yo'ldoshlari bilan mashvaratlashadi.

13

Oqpodsho mo'min-mazlumni yo'l o'ngiga haydab o'tadi.

Oqpodsho qo'qoni aravasimon uchta to'p sudrab keladi.

General Skobelev mo'min-mazlum bilan to'plar oralig'ida turadi. Ot gijinglatib-ot gijinglatib turadi.

- Sart-sobakalar! - deydi. - O'rusiya podsho hazratlari o'z istibdod saltanati quvvai qudratini ko'z-ko'z etmoq uchun to'p otadi! To'p

otish bilan ham-ohang namoz o'qiladi! Amr etuvchi o'zim bo'laman!

General Skobelev to'pchilarga amr beradi:

- To'plar shaylansin! To'plar sharaq-shuruq bo'ladi.

General Skobelev mo'min-mazlumga amr etadi:

- Yotilsin! Yuzlar yerga qo'yilsin! Quloqlar yopilsin! Namoz o'qilsin!

Mo'min-mazlum masjidga ruku etadi. Mo'min-mazlum yer cho'kkalaydi. Mo'min-mazlum peshonasini yer qo'yadi - misoli namoz

o'qimish bo'ladi.

- Nog'oralar chalinsin!

Nog'orachilar bodratib-bodratib nog'ora chaladi.

- Otilsin!

Uchta to'p birvarakay otadi. Gumbur-gumbur otadi. Masjid quyuq-quyuq tutunda qoladi.

- Turilsin!

Mo'min-mazlum yerdan bosh oladi. Mo'min-mazlum qo'l qovushtirib-qo'l qovushtirib turadi.

- Otishga shaylansin!

To'plar jangir-jungur o'qlanadi.

- Yotilsin!

Mo'min-mazlum tag'in peshonasini yer qo'yadi. Mo'min-mazlum tag'in quloq-chakkasini ushlaydi.

- Otilsin!

Masjid qop-qora to'pon bo'ladi.

Nog'orachilar bodratib-bodratib nog'ora chaladi.

Shunda, bir nuroniy chol mazlumni yorib-yorib oldinlaydi. Nuroniy chol yo'lida g'ov bo'lmish multiq-tig'larni qayirib-qayirib

oldinlaydi.

Nuroniy chol generalni ko'zlab keladi. Nuroniy chol general etigiga kaft qo'yadi.

General Skobelev etigi bilan nuroniy chol iyak-soqolidan itarib tashlaydi.

- Yo'qol, sart-sobaka, etigimni harom etasan! - deydi general Skobelev. - Men, sen sart-sobakalarni etigim poshnasiga olmayman!

Nuroniy chol dalbanglab-dalbanglab boradi-boradi - keti bilan o'tirib qoladi.

- Kapitan Kayshovskiy! - yo'qlaydi general. - Kayshovskiy deyman! Manavi qari sart-sobaka kim bo'ldi?

Kayshovskiy hadahalab-hadahalab boradi. General Skobelev uzangisi oldida mulla mushuk bo'ladi.

- Umarxon eshon, janobi oliylari, Umarxon eshon! вѢ”deydi.

- Eshon tugul, - deydi general Skobelev. - Muhamad Payg'ambar bo'lsayam, etigim poshnasiga olmayman!

- Ajab qilasiz, janobi oliylari, xo'p ajab qilasiz!

- So'rangiz, qari sart-sobaka nima maqsadda etigimga osiladi?

Kayshovskiy Umarxon eshonni general Skobelev uzangisi qoshida betma-bet etadi.

- Ha-a, eshon? - deya zug'umlaydi general. - Nima deysan?

Umarxon eshon qalt-qalt etadi. Umarxon eshon duduqlana-duduqlana aytadi:

5 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

- Taqsir... - deydi, - taqsir, men bir kam saksonda bo'ldim...
- Aql yoshda emas, aql boshda, eshon! - deydi general Skobelev. - Men o'ttiz yoshimda Xivani tiz cho'ktirdim! Mana, o'ttiz ikki yoshimda Qo'qonni tariqday tirqatdim! Saksonni urib qo'yib, sen nimani qotirding?
- Ofarin, taqsir, ofarin, o'ttizida er atangan, qirqida sher atanan, deydilar. Taqsir, men bir kam saksonda...
- Masala ravshan bo'ldi: sakson yoshimni hurmat et, demoqchisan-da? Eshon, tuzemetslar o'zidan bir yosh katta bo'lsayam hurmatini bajo etadi. Bobo, deydi, momo, deydi. Opa, deydi, aka, deydi. Tuzemetslar o'zidan bir yosh katta bo'lsayam siz-sizlab murojaat etadi. Tuzemetslar o'zidan yoshi kattalarga qo'lini ko'ksiga qo'yib salom beradi, yo'l beradi, joy beradi. Eshon, biz Ulug' O'rusiyamiz! Ulug' O'rusiya yosh bilan qarini bilmaydi! U o'z oti o'zi bilan - Ulug' O'rusiya! Bo'ldi, endi tuzemetscha urf-odatlarini yo'q etamiz! Endi Ulug' O'rusiya urf-odatlarini qabul etasan!
- Taqsir, men yoshimni peshlamoqchi emas edim. Men... sakson yoshli bir mo'ysafid, kalom uchun ijozat tilamoqchi edim.
- Ijzat, aytingiz!
- Taqsir... Siz to'pga tutajak dargoh masjid...
- Masjid bo'lsa nima bo'пти?
- Masjid Xudoi taolo dargohidur, taqsir. Xudoi taolo dargohidur.
- Ol-a, eshon, ol-a! Islom dini Turkistonga VIII asrda keldi, VIII asrda! Islom Turkistonda o'n asrdan ziyod hukmronlik qildi, o'n asrdan ziyod! Bo'ldi, yetar endi! Endi Ulug' O'rusiya hukmronlik qiladi, Ulug' O'rusiya! Ulug' O'rusiya Moliya vaziri Vishnegorodskiy janoblari nuqtadonlik ila bashorat etganlariday, Turkiston - O'rusiya tojidadagi oliy qimmat dur bo'ladi! XIX asr - Ulug' O'rusiya asri bo'ladi!
- Qadamlariga hasanot, taqsir, qadamlariga hasanot. Ammo-lekin masjidimizni to'pon etsalar, mo'min-musulmonlar qacarda fasohat ham balog'at sabog'in oladurlar, taqsir?
- O'ris-tuzem maktablarida saboq olasan! Peterburgdan missioner Ostroumov janoblari kelmoqdalar! Missioner Ostroumov! Ostroumov demak - nima demak, bilasanmi? Ostroumov janoblari o'z otlari o'zlari bilan o'tkir aql sohibi! O'tkir aql sohibi Ostroumov o'ris-tuzem maktablari dasturil-amalini tuzmoqdalar! Janob Ostroumov halizamon o'z dasturilamali bilan kelib qoladilar! Turkistonda o'ris-tuzem maktablari ochadilar! Sen endi o'ris-tuzem maktablarida Ulug' O'ris imlosini o'qiysan! Sart-sobakacha itdum imlongni yondirib tashlaymiz! Turkiy tillarni yo'q etib tashlaymiz!
- Bajonidil, taqsir, bajonidil, Oqposhsho hazratlari rushdu hidoyat etsalar, o'qurmiz. Ammo-lekin mo'min-musulmonlar masjidida nafaqat saboq oladurlar...
- Bilaman, eshon, bilaman! - cho'rt bo'ladi general. - Endi... cherkovda toat-ibodat etasan! Masjidlarni yo'q etamiz - cherkovlar quramiz! Ana, To'xtamishxon no'g'aylari! No'g'aylar Ulug' O'ris cherkovlarida cho'qinqinmoqda! Bo'lmasa, kimsan To'xtamishxon avlodlari! Endi seni cho'qintiramiz!
- Bajonidil, taqsir, bajonidil. Oqposhsho hazratlari azmu ixtiyor aylaganlariday bo'la qolsin. Ammo-lekin ahli xalq ko'zida Xudoi taolo dargohvni to'pga tutsalar, xalq qarg'aydur, taqsir, xalq qarg'aydur.
- Xalq?!
- Shunday, taqoir, shunday. Xalq qo'llasa - bor bo'ladur, xalq qarg'asa - xor bo'ladur.
- Qanaqa xalq?!
- Ul mo'lt-mo'lt qora ko'zlar oti - xalqdur, taqsir. Xalq bor - haq bor.
General Skobelev dimoq-dimog'ida kuladi.
- Ol-a, eshon, ol-a! - deydi. - Bular poda, eshon, poda! Bular oldin podadan odamga aylanmog'i lozim bo'ladi! Odamdan olomonga aylanmog'i lozim bo'ladi! Olomondan esa, xalqqa aylanmog'i lozim bo'ladi! Demak, bular xalq bo'lish uchun ikkita-uchta bosqichni bosib o'tmoqlari darkor bo'ladi! Bilasanmi, eshon, Ulug' O'rusiya nima uchun yovvoyidan-yovvoyi Osiyoga tashrif buyurdi? Manavi sart-sobakalarni odamga aylantirish uchun tashrif buyurdi! Ulug' O'rusiya oldida sart-sobakadan inson yaratishday bashariy ham savob ish turibdi! Ulug' O'rusiya saltanati - xaloskor saltanat!
General Skobelev karillaydi-karillaydi - tizzasi bilan otini niqtaydi. Umarxon eshondan besh-olti odim olislab oyoq iladi.
- Otishga shaylansin! - deydi. - Yotilsin! Namoz o'qilsin!
Nog'orachilar bodratib-bodratib nog'ora chaladi.
- Otilsin!
Xudodargoh kunpayakun bo'ladi.

14

Bobomiz tog'da dala tanlaydi-tanlaydi - binoyiday dala topolmaydi.

Bari yer ketmon ko'rmagan yer bo'ladi.

Shunda, Qurbon qoraqirg'iz o'z dalasini beradi.

- Ana, ol, o'zbek, - deydi Qurbon. - Qoraqirg'izda dala bo'lmaydi. Dala o'zbekda bo'ladi. Qoraqirg'izda mol bo'ladi. Qoraqirg'iz qir-adirda mol boqadi. O'zbek dasht-dalada ekin ekadi.

Bobomiz Qurbon qoraqirg'izni quruq qo'yamayin deya, qo'yin kovlaydi.

Qurbon qoraqirg'iz bobomiz bilagidan ushlaydi.

- Tek o'tir, o'zbek, tek o'tir, - deydi. - O'zbek qo'ynida bo'ldi nima, qoraqirg'iz qo'ynida bo'ldi nima.

15

Bobomiz uzun kun ketmon chopadi. "Bo'ldi, endi Oqiodsho yo'q bo'ldi". Bobomiz ana shunday ishonch bilan ketmon chopadi.

Bobomiz olam bexabar bo'ladi.

16

Oqpodsho qadamba-qadam ko'radi. Adirma-adir ko'radi. Qirma-qir ko'radi.

Tog'lab-tog'lab ko'radi.

Oxir-oqibat - bobomiz dalasini topib keladi.

Bobomiz alang-jalang bo'lib qoladi. Bobomiz dovdirab-dovdirab qoladi.

Ammo sir boy bermaydi. Mezbon misol bosh irg'ab tura beradi. Mezbon misol qo'l qovushtirib tura beradi.

6 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

- Oting Jamoliddin ketmon-a? - deydi Oqqodsho.
Bobomiz ha, deyishini-da bilmaydi, yo'q, deyishini-da bilmaydi.
Oqqodsho bobomiz qo'llarini ketiga qayirib boylaydi.
Ana shunda bobomiz Oqqodsho ketida turmish Xoliqul mingboshi tilmochini tanib qoladi. Tayin, meni shu Ashal no'g'ay ushlab berdiyov, deya o'ylaydi.
- Senga nima edi, no'g'ay? - deydi bobomiz. - Sen to'qqiz qaytganga nima edi?
- Men bir tilmochman, Ketmon, qul tilmochman.
- Shu kuningdan ko'ra, ket yurtingga, to'qqiz qaytgan, ket!
- Qozon Farg'onadan-da qul, Ketmon. Oqqodsho bobomiz ketidan miltiq o'qtalib-o'qtalib yuradi.
Bobomiz shudgor oralab yuradi.
Oqqodsho-da shudgor oralaydi.
Ana shunda bobomiz bardoshi dosh berolmaydi. G'azabnok qayrilib qaraydi.
- Ay, kofir! - deydi. - Bir dalamni harom qilding! Endi bu dalamni-da bulg'ama!
- Nima-nima?
- Dalamni qadamlab bulg'ama, deyman! Oqqodsho angrayadi-angrayadi - bir nima-da anglamaydi. Yer angrayib qaraydi. Yerda tuproqdan boshqa nima topolmaydi.
Oqqodsho yerdan bir siqim tuproq oladi.
- Ana tuproq, mana tuproq! - deydi. - Bo'rsildoq tuproq, mag'izdor tuproq, hosildor tuproq! Tuproqmisan-tuproq! Ammo bu tuproq seniki emas, chuchela, sening tuprog'ing emas!
Bobomiz ko'ngli bir uvishib oladi.
"Oqqodsho bilibdi, Qurbon qoraqirg'iz dalasiligini bilib qolibdi, - deya xayollanadi. - Birovning moli mol bo'lmaydi deb shuni aytadilar-da".
Shunday bo'lsa-da, bobomiz qo'rqan oldin musht ko'tarar qiladi:
- Meniki bo'lmay, kimniki bo'ladi? - deydi.
- Bu tuproq...
Oqqodsho gapini topolmay qoladi. Ketiga qayrilib qaraydi. Barmoqlarini qirs-qirs o'ynatib, yo'ldoshidan so'raydi:
- Duxovskiy, kunpayakun masjid oldida general Skobelev janoblari bir balo vazir deyatib edilar...
- Esimda yo'q, Nazarov, esimda yo'q, - deya yelka qisadi yo'ldoshi. - Ha, o'sha-da! Poshsho hazratlari aytdi, deb qo'yaver. Bu chuchelalar nimani biladi.
- O'zi... poshsho kattami, vazir kattami?
- General Skobelev janoblari aytgan bo'lsalar, albatta vazir katta-da!
Oqqodsho tag'in bobomiz bilan yuzma-yuz bo'ladi. Salmoqlab-salmoqlab bayon etadi:
- Gap lo'ndasi... Shvetsiya vaziri Falonchiev janoblari aytganlariday, bu tuproq O'rusiya tojidagi oliy qimmat dur, ha, dur! Aslo, aslo sening tuprog'ing emas!
- Labbay-labbay?
- Sen bunday qaymoq tuproqqa yarashmaysan!
- Nima-nima?
- Chunki sen chuchelasan, chuchela!
- Sart-sobakasan, sart-sobaka!
- Biz sen sart-sobakalarni O'rusiyaga jo'natamiz!
- O'rusiyada sening basharangday qoratuproq bor. Sen ana o'sha qoratuproqqa yarashasan!
- Qoratuproq - sart-sobaka... Sart-sobaka - qoratuproq... Juda hamohang!
- O'zi, bu chuchelalar qanday qilib bunday qaymoq tuproqda yaralib qoldi, Duxovskiy?
- Aytgiligi yo'q, Nazarov, aytgiligi yo'q. Shunday tuproqda shunday sart-sobakalarni yaratgan xudogayam qoyil emasman.
- Qo'yaver, Duxovskiy, bu tuproqqa endi Ulug' O'ris xalqi keladi!
- Bilaman, Samaradan ikki yuzta o'ris mujik ko'chib keladi.
- Bizning Saratovdan bir yuz ellikta o'ris mujik keladi.
- Mujiklarimiz hademay poezdadan tushadi!
- Endi bu qaymoq tuproqda Ulug' O'ris xalqi dehqonchilik qiladi!
Bobomiz nafasi ichiga tushib ketadi. Bobomiz g'aribona-g'aribona qadamlaydi.
- Jamoliddin ketmon, namozingni o'qib olasan-a? - deydi Ashal no'g'ay. - Peshin namozingni o'qib olasan-a?
Ashal no'g'ay bosh irg'ay-irg'ay shunday deydi. Ashal no'g'ay bot-bot shunday deydi.
Ashal no'g'ay Oqqodshoga yuz soladi.
- Bir mo'min banda namozini o'qib olsin? - deydi.
- Hayda-hayda! - deya jerkiydi Oqqodsho.
- Kunpayakun masjid joyida cherkov poydevorini tashladik. Cherkov bitsin, cherkovda namoz o'qiydi! - deydi Oqqodsho.
- Toat-ibodatni qanda qilish yomon, - deya sarg'ayadi Ashal no'g'ay. - Xudo yo'lda biror kor-holga giriftor etadi.
Oqqodsho sergaklanadi. Oqqodsho tevarak-boshga nazarlanadi. Oqqodsho hadiklanadi.
- Mayli, xudo yo'lida bo'lsa, mayli, - deydi Oqqodsho.
- Xudo yo'lida qo'llarini bir bo'shatib oling, - deydi Ashal no'g'ay. - Qo'lsiz namoz o'qib bo'lmaydi.
Oqqodsho bobomiz qo'llarini ozod etadi. Bobomiz obtovadan tahorat oladi. Bobomiz qibla taraf belbog' yoyadi.

17

Oqqodsho yong'oq ostilab soyalaydi.
Miltiqlari o'nglarida turadi. Bosh kiyimlari chaplarida turadi.
Oqqodsho bobomizdan ko'z uzmay soyalaydi.
Ashal no'g'ay bir bobomizga qaraydi, bir Oqqodshoga qaraydi. Qamzulini ola-ola, bobomiz taraf odimlaydi.
- Ha, yo'l bo'lsin, no'g'ay? - deydi Oqqodsho.

- Men ham namozimni o'qib olayin, janoblar, - deydi Ashal no'g'ay.

- Sen cho'qintirilmaganmisan?

- Xudoga ming qatla shukur, musulmon farzandiman.

Ashal no'g'ay bobomiz qabatidan kamzul to'shaydi. "Ollohu akbar"... deya, quloq qoqib boshlaydi.

Bir so'z namozdan bo'ladi, bir so'z amaldan bo'ladi:

- Quloq sol, Ketmon, quloq sol, - deydi. - Oqpodsho mulla Namoz bilan muhorabachilarni qidirmoqda.

- Meni kim aytdi?

- Birov aytmadi. Oqpodsho erkak zotini ushlab qamayapti.

- Qamasa-qamar.

- Oqposhsho osiy bandalarni osib o'ldirmoqqa hukm qildi. Ibrat bo'lsin uchun butun xalq oldida osadilar. Bitta shahid o'ris joni uchun o'nta o'zbekni osadilar. Alhol, senga-da shul hukm joriy etiladi.

- Mening qo'lim qon emas.

- Unda, O'rusiyaqa surgun etadilar. Hali, anavilar seni qoratuproqqa jo'natamiz, deydilar. Shu gapda jon bo'ladi. Ikki yuzdan oshiq zabardast o'zbekni ichkari O'rusiyaqa surgun etadilar.

Bir so'z namozdan bo'la beradi, bir so'z amaldan bo'la beradi:

- Endi men nima qilayin?

- Qoch.

- Bola-chaqamni tashlab qayoqqa qochaman?

- Boshing oqqan tarafga qoch.

- Anavilar ko'z uzmaydi, qanday qilib qochamane

- O'zingni soyga ot. Joyingdan turma-da, soy tubigacha yumalab-yumalab bor. Bet-boshing yoriladi, oyoq-qo'ling lat yeydi. Alhol, omon qolasan. Bo'l-bo'l.

Bobomiz birdan soy taraf chopadi. Misoli suvga kalla qilmishday - o'zini soyga otadi. Oqpodsho hayallab keladi.

- To'xta, otaman, to'xta! - deydi.

Oqpodsho qasur-qusur yumalamish toshlarni ko'zlab miltiq bo'shatadi.

Oqpodsho soy yoqalab chopadi-chopadi - soy enajak so'qmoq topolmaydi.

Bobomiz toshlar bilan yumalaydi-yumalaydi - yovvoyi bodomlar aro g'oyib bo'ladi.

18

Bobomiz tog' yonalab enadi-enadi - Isfarada manzil oladi.

Isfarada-da Oqpodsho bo'ladi.

Farg'ona bobomizga torlik qilib qoladi.

Bobomiz Oqpodsho yo'q yurt izlab yuradi-yuradi - Dushanba keladi.

"Tili boshqa aslo el bo'lmaydi".

Bobomiz ana shunday o'y bilan tag'in yo'l oladi.

Yuradi-yuradi - Denov keladi.

Denov bekligi Buxoro amirligida bo'ladi.

Bobomiz Denovni makon etadi.

Kuzi bilan mardikorlik qiladi.

Qishda odam yollaydi B" Farg'onadan bola-baqrasi oldirib keladi.

19

Bobomiz bola-baqrasi omon-eson Denovlab keladi.

Aybi - to'ng'ich o'g'li bir boshqa bo'lib keladi.

Ana shu to'ng'ich o'g'il Aqrab bizning otamiz bo'ladi.

20

Otamiz qoq tunda to'shakdan turib ketadi. Soya-sharpasiz tashqarilaydi. Gap-so'zsiz tashqarilaydi.

Zim-ziyo supada qo'l ket etib turadi. Tevarakka oqposhshona-oqposhshona boqib so'zlaydi:

- Sartlar! - deydi.

Oyoqlari ostida yotmish kosovni miltiq qilib peshlaydi. Miltiq peshlab-peshlab odamlaydi.

- Chuchelalar! - deydi.

Hovlini aylanadi-aylanadi - narvondan tomlaydi.

Tomda qishloq uzra miltiq o'qtalib-o'qtalib turadi.

- Yotilsin! - deydi. Qishloqdan itlar huradi.

Otamiz it hurmish tarafga miltiq o'qtaladi.

- O'chir, sart-sobaka, o'chir! - deydi.

Qiblada oy bir oqarish beradi, bir qorayish beradi.

Otamiz oqarish bermish oyga miltiq o'qtaladi.

- Yo'qol, sart-sobaka, yo'qol! - deydi.

21

Bobomiz tashqaridan eshitilmish ovozdan uyg'onadi.

Qabatini paypaslaydi. Nima gapligini payqaydi. Sapchib tashqarilaydi.

Bobomiz supada haykal misol qotadi.

Oshxona taraf quloq tutadi. Darvoza taraf quloq tutadi. Molxona taraf quloq tutadi.

Ovoz qaerdan kelayapti - bilolmaydi.

Oy qorayish beradi.

Otamiz qorayish bermish oyga miltiq o'qталadi.

- Otilsin! - deydi.

Otamiz: "pup-pup-pup", deya, kosovdan to'p otadi.

Bobomiz ana shunda otamiz qaerdaligini bilib oladi.

Oyoq uchida narvonni topib oladi. Ohista-ohista tomlaydi.

Tomda o'rmalab boradi-o'rmalab boradi в Ъ”otamiz ketidan mahkam quchoqlab oladi.

Otamiz tom tashlab-tom tashlab yig'laydi. Otamiz oyoq tirab-oyoq tirab yig'laydi.

Bobomiz otamizni tomdan ko'tarib tushiradi.

22

Otamiz esini tanigunichayin tomma-tom yuradi.

Ikkinchi bob

1

Men Surxonni Aqrab qo'ligul o'g'li bo'laman.

2

Otamiz qadamish cho'p nihol bo'ladi. Otamiz qaramish daraxt shig'il-shig'il bo'ladi. Otamiz kesmish tok shokila-shokila bo'ladi.

Otamiz qirqmish gul shoda-shoda bo'ladi.

- Ming qilsa-da, otasi farg'onachi-da, farg'ona-chi! - deydi el.

3

Bir erta Abil jarchi ko'chama-ko'cha jar soladi:

- ...Barcha-barcha hovuz bo'ylab borsin! Yo'qsillar hukumati bilan ko'rishuv bo'ladi!

- Yuvuqsizlar hukumati deydimi? - deydi onamiz.

Otamiz onamizdan betini burib-burib kuladi.

- Dehqonqul! - deydi otamiz. - Yuvuqsizlar hukumati desang-da bo'ladi, Sho'rolar hukumati desang-da bo'ladi!

Bizning Surxon tarafda xo'jalar bekalar otini atamaydi. Bekalar-da xo'jalar otini atamaydi. Bir-birlarini yo qizlari oti bilan ataydi, yo o'g'illari oti bilan ataydi.

Otamiz bilan onamiz bir-birlarini mening otim bilan ataydi.

- Barcha boradimi, Dehqonqul? - deydi onamiz.

- Yo'q! Kattalar boradi. Sho'rolar maydalar bilan gapirishmaydi.

- Ana, eshitding-a? - deydi onamiz. Shunday bo'lsa-da, men otamiz ketidan iyaraman.

Otamiz meni jerkib-jerkib darvozada qoldiradi.

Men darvoza suyanib o'tiraman. Otamiz yo'lini qarayman.

Otamiz tushlarda qaytadi.

Men otamiz qo'lidан ushlab tortaman.

- Ayting, Sho'ro qanday odam, ayting! - deyman. Otamiz qoboq uyub ichkarilaydi. Telpagini tastillatib ko'rpacha uradi. Bolish yonboshlab ich tortadi. Ship tikilib uh tortadi.

Men otamiz pinjiga kiraman. Men otamiz belbog'idan tortaman.

- Ota, ayting! - deyman.

- E, o'chir-e, enag'ar! - deydi otamiz. - Endi sen qoldingmi, kallani garang qilmagan?

Men otamiz pinjida yota beraman. Shunda, onamiz ichkarilaydi.

- Qani, gapirsin qani, - deydi onamiz. Otamiz tag'in miq etmaydi.

- Gapirsin-da endi, yuvuqsizlar hukumati qandaychikin odam ekan, gapirsin-da endi.

4

Shu kundan e'tiboran otamiz bir boshqa bo'ladi-qoladi.

Bir mahal gachayin uxlamaydi. Hovli aylanib-aylanib yuradi. Ko'cha devor mo'ralab-mo'ralab yuradi.

Yotsa-da, uyqusida gapirib-gapirib yotadi:

- Qizil, ket qizil!.. - deydi.

Onamiz otamiz holidan qayg'uda qoladi. Yengiga pul qistiradi. Folchiga yo'l oladi.

- Erkagingiz ya'juj-ma'jujga yo'liqibdi! - deydi Jarqin folchiv Ъ” Ya'juj-ma'juj bo'lgandayam, ulay-bulay emas! Qip-qizil ya'juj-ma'juj. Qizil ya'juj-ma'jujga qizil tovuq so'yinglar!

5

Qizillar qulog'i qirqta bo'ladi!

6

Kechasi bilan uchta Qizil kirib keladi.

- Hali, qizillarni daf etish uchun qizil tovuq so'yar bo'ldingmi?.. - deydi.

Qizillar otamizni oldiga solib ketadi. Men otamiz ketidan ergashaman. Onamiz qo'limdan tortib qoladi.

7

Otamiz uch kundan keyin qaytib keladi.

Odaticha - etigi poylarini qo'li bilan sug'urmaydi.

O'ng oyog'ini bir taraf silkiydi - o'ng poyi o'sha taraf borib tushadi.

Chap oyog'ini bir taraf silkiydi - chap poyi sandiq ostiga borib tushadi.

Paytavalari chuvalab-chuvalab qoladi.

Ko'ksi bilan ko'rpacha tashlaydi. Bolish quchoqlaydi. Betlarini bolish botiradi.

- Bir joyi og'riyaptimi? - deydi onamiz.

- Dehqonqul! Men senga aytib edim-ku, qizillar el bo'lmaydi, deb. Enag'arlar meni Yurchiga olib bordi. Yurchining qo'rg'onida qarorgohi bor ekan. Oqchurin degich kattasi bir tergamoqlik qildi-e, bir tergamoqlik qildi-e! Qizillar sha'niga tag'in bir yomon gap qilsang, Sibir surgun bo'lasan, dedi. Bir-ikkita qog'ozga barmoq bostirib oldi.

- Sibiri qaerda bo'ldi?

- Kim biladi, qaerda bo'ldi.

Men otamiz etiklarini terib-terib olaman. Bo'sag'ada juft-juftlab qo'yaman. Paytavalarni yig'ib-yigib olaman. Etiklariga o'rab-o'rab solaman.

- Dehqonqul! - deydi otamiz. - Endi qizillar meni qo'ymaydi.

- Endi qaytadi, Dehqonqul?

- Endi ketaman. Yomondan qoch-da qutul, yo, ton-da qutul, deydi.

Otamiz bir kechada yo'qoladi-qoladi.

8

Men tag'in otamizni qidiraman.

- Otang bozor ketdi, keladi, - deydi onamiz. Men endi onamiz ketidan iyaraman. Onamiz bir odim bossa-da, ketidan boraman.

Onamiz hovuz boradi. Hovuz bo'yida ayollar bilan gurunglashadi.

Ayollar biri qo'yib biri aytadi.

- Burnog'i kecha tegirmon oldida ikkita Qizilni bo'g'izlab ketibdi.

- Ikkita-da gapmi, Hayitkalni jarida besh-oltitasini otib ketibdi.

- Hay, bir zamonlar bo'layapti-da.

Onamiz ko'zasini suv botirib oladi. Ko'za yelkalab qaytadi. Yo'lda ko'za qo'yib dam oladi. Men yo'l bosh-adoq olazarak bo'laman.

- Otam qani... - deya ingillayman. To'lib-toshib turmish onamiz cho'rt yoriladi:

- Ishtonimni ichida! Eshitdingmi? - deydi. - Manavi ishtonimni ichida!

Men mana bo'lmasam deyman-da, ko'zadagi suvga tupurib qochaman.

Onamiz ketimdan tosh otib qoladi.

- Ha, oshingni yeyin sen tentakni, oshginangni yeyin! - deydi.

Onamiz suvni to'kib tashlaydi. Tag'in hovuz yo'l oladi.

9

Onamiz meni qarg'ab-qarg'ab yotqizadi.

Men onamiz ro'molini tortqilay-tortqilay uxlab qolaman.

Bir mahal eshigimiz g'ijir-g'ijir ochilib yopiladi.

Men ko'zimni ochgani erinaman. Onamiz tashqarilayapti, deya o'ylayman.

O'n besh-yigirma kunda bir bor shunday bo'ladi.

Bir safarida uyqum kelmayin yotaman.

Onamiz ohista-ohista to'shakdan turadi. Onamiz oyoq uchida-oyoq uchida ayvonlaydi.

Ayvon tarafdin shivir-shivir eshitaman. Shivir-shivirda meni otim-da bo'ladi.

Gap-so'zlarni alayna-alayna eshitolmayman. Ammo-lekin ko'nglim tuyadi: ana shu shivir-shivirchi otamiz bo'ladi!

- Ota, ota! - deya lik etib turaman. Onamiz ila-chila qaytadi.

- Ha, nima, nima? - deydi. - Ota? Qani ota? Nima balo, elovrayapsanmi? Yot, uxla, yot!

Onamiz boshimni silay-silay ketadi. Onamiz boshimga ko'rpani torta-torta ketadi.

Men tag'in ko'rpadan boshimni olaman. Ko'zlarimni katta-katta ochaman. Pichir-pichir eshitaman.

- Meni qizillar yo'qlamayaptimi?

- Yo'g'a.

- Yo'qlasa, toqqa o'tinga ketib edi, de.

- O'zi qaerda yuribdi?

- Ishing bo'lmasin.

- Nimaga ishim bo'lmaydi? O'lik-tirigini bilayin-da.

- Hayitkalni jarida yotibmiz.

- Jarda yotadi?

- Aslida, tog'da yotamiz. Jarga kechasi kelamiz.

- Tog' qaerda, Hayitkalni jari qaerda.

- Otni oldida nima degich gap. Tog'dan Hayrondara enamiz. Hayrondaradan keyin Hayitkalni jari-da.

- Bir o'zimi?

- Bir o'zim qayoqda - o'nta jigrit. O'zimizdan Rashid bor. Boshqalari boshqa qishloqdan. Hali tag'in ko'payamiz. Tevarak qishloqlardan jigritlar kelib qo'shilayapti.

- Kechasi Hayitkalni jarida nima qiladi-a? Uyginasida, bola-baqraginasi oldiginasida yotsa bo'lmaydimi-a?

- Dehqonqul! Sen nimani bilasan? Biz el-yurt uchun olishayapmiz. Birovi-da Hayitkalni jaridan tirik o'tolmayapti. O'tganini-da ko'raman!

- Kimni aytayapti?

- Qizillarni-da, kimni bo'lardi.

- Qizillar Hayitkalni jaridan o'tadimi?

- Esa-chi. Denovdan Xo'jasoatga kelgich yo'l Hayitkalni jaridan o'tadi-da. Boshqa io'l yo'q. Shu jarda Qizilman, degichini qoniga belayapmiz.

- Ko'ziga qarasin-da, qizillarda miltiq bor, deyishadi.

- Miltiq bizda-da bor. Bir kechasi beshta Qizilni o'ldirib, pulemyotini-da olib oldik.
- Ishqilib, ko'ziga qarasin, deyman-da.
- Dehqonqul! Ko'zimga qarasam-qaramasam, Qizil zotini enasini jabduqlayman!
- Ko'p katta ketmasin.
- Dehqonqul! Katta ketsam-ketmasam, qishlog'imizga o'ris zotini yonastirmayman!
Pichir-pichir eshita berib ko'zim ketadi.

10
Tonglay ayvon qarayman.
Ayvonda ko'rpa-to'shak bo'ladi - otamiz yo'q bo'ladi.
Men yer tepib-er tepib ingillayman. Men yer yumalab-er yumalab ingillayman.
Onamiz yengimdan olib turg'izadi.
- Jelakni kir qilding, qirg'inni oldida qirilib ketgur! - deydi. - Yo'q otani qaerdan topaman? Sendan ota qarzim bormi?
Men oshxona chopaman. Suv to'la ko'zalarga tupurib-tupurib qochaman.
Ketimdan otilmish kosov darvoza taraqlab tegadi.

11
Otamiz qachon keladi, deb kun sanayman.
Kun sanay berib, barmoqlarim taqchil bo'lib qoladi.
Kun sanay berib, kaftlarim barmoqlarim bilan to'lib qoladi.

12
- Bo'ldi, endi qaytib kelsin. Anavi Dehqonquli bezorijonimni chiqardi, - deya pichirlaydi onamiz.
- Bola bola-da, - deydi otamiz.
- Ayollar, erkagingiz bosmachi bo'p ketibdi, shu chinmi, deydi.
- Dehqonqul! Bosmachi demanglar. Necha marta aytaman, bosmachi demanglar deb.
- Bari ayol shunday deydi.
- Desa deya beradi-da. Bosmachi bo'lib, qaysi yurti bosib olibmiz? Bosmachi bo'lib, qaysi elni talon-toroj etibmiz? Dehqonqul!
Bosmachi degich gapni ular o'ylab topdilar.
- Kimlar?
- Kimlar bo'lardi - qizillar-da. Kimlar bo'lardi - padar la'nat cho'chqalar-da. Cho'chqalar o'zlari yurtimizga bostirib keldi. Yana tag'in, bizni bosmachi deb atadi. Padar la'nat cho'chqalar o'zlarini yorliqlarini bizning peshonamizga yopishtirdi.
- Unda, bu kishi kim bo'ldi?
- Mujohid! Bildingmi? Mujohid!
- U nima degani bo'ldi?
- Mujohid el-yurt uchun jihad etuvchi odam bo'ladi. El-yurt yo'lida shahid bo'lish uchun shay odam bo'ladi.
- Kim biladi, Dehqonqul, el-yurt shunday deyapti-da.
- Dehqonqul! El-yurt qizillar ig'vosiga uchmasin. Men qizillarni bitta qo'ymay qiraman. Omon qolmish Qizilni qaerdan kelgan bo'lsa - o'sha yoqqa qaytarib haydayman. El-yurt ana o'shanda biladib"b" mujohid kim, bosmachi kim ekanini. Botar kunni otar tongi bo'ladi.

13
Bir oqshom darvozamizda uchta odam qora beradi. Odamlar ostonamizda alang-jalang bo'lib turadi.
Onamiz bet bekitib-bet bekitib peshvoz boradi.
- Qani u, tuzemets? - deydi birovi. Onamiz anglamaydi - yer boqib tura beradi.
- Men sen churkadan so'rayapman?
- Qani u, tuzemets, churka?
- Kim-kim? - deydi onamiz.
- Bosmachi ering qani, deyapman?
Onamiz ana shunda angelaydi. Xiyol yuz ochadi.
- Ha-a, otasimi? - deydi. - Otasi tog'lab ketib edi.
- Qachon keladi, tuzemets, churka?
- O'tin terib bo'lsa, keladi-da. Keluvchilar ket qayriladi.
- O'zi bir tuzemets churka bo'lsa, yana tag'in betini bekitadi-ya! - deydi.

14
- Kelgichlar birovi Normurod faol bo'ldi.
- Dehqonqul! Shu enag'arga aytib qo'y, qadamini tortsa tortdi, tortmasa, o'z qo'lim bilan kallasini olaman.
- O'zi, qizillar qachon ketar emish?
- Dehqonqul! Qizillar ketmaydi, haydamasa ketmaydi. Ketmasa, o'zlarini sho'ri. Bari Qizilni tutday to'kaman. Qizillar o'ligini g'ojirlarga yem qilaman.
- Bir Rashid bosmachi bilan ikkovini qo'lidan nima keladi.
- Dehqonqul! Necha marotaba aytaman, bosmachi dema deb. Bosmachilar ana - qizillar!
- Bari shunday deyapti-da, menda nima ayb.
- Bari aytsa-da, sen aytma. Chin, bizning qishloqdan Rashid ikkovimiz, chin. Biz nima qilaylik, bari din-imonini sotayapti. Birovi Sho'ro bo'layapti, birovi firqa bo'layapti, birovi hosilot bo'layapti. Dehqonqul! Men ularni jigit sanamayman, Yo'q, jigit sanamayman. Gapni o'rol keldi, aytayin... Ular xunasa! Ha, xunasa!
- Shunday deyishga uyalmaydimi?

- Bo'lmasa, nima deyin? Kofir deyin desam - bari o'zbek bo'zbolalar. O'zbek deyin desam - bari kofirlar yo'lidan yuribdi. Musulmon bo'p - musulmon emas, kofir bo'p - kofir emas. Bundaychiminlarni kim deydi? Xunasa deydi-da!

15

- Bu safar hayallab qoldi?

- Ko'lobda bo'ldik. Ibrohimbek qo'rboshi hazratlari qo'lida mashq oldik.

- U kishi kim bo'ldi?

- U kishi islom lashkari sorboni bo'ladilar.

Ibrohimbek hazratlarini qo'rboshimiz desak-da bo'ladi, amirimiz desak-da bo'ladi. Boisi, amirimiz o'z joylariga Ibrohimbek hazratlarimizni tayinlabdilar-da, o'zlari Afg'oniston sari siporish beribdilar. Xudo xohlasa, Ibrohimbek hazratimiz sorbonligida bari o'risni bitta qo'ymayin qiramiz.

- Ko'lobga bir o'zi bordimi?

- Yo'q! Elliktacha jigit bo'lib bordik. Ibrohimbek hazratimiz qarorgohida turkiy lashkarboshilar mashq berdi. Ay, bir barlos jigitlar mashq olayapti, ay, bir barlos jigitlar mashq olayapti! Jigit emas - lochin, lochin! Ibrohimbek hazratimiz barloslari olsa oladi - aslo oldirmaydi!

16

Tag'in kun sanayman.

Tag'in barmoqlarim taqchil bo'lib qoladi. Tag'in kaftlarim barmoqlarim bilan to'lib qoladi.

17

Tunlardan bir tun tashqarida tapur-tupur bo'ladi.

Amrlar eshitaladi:

- Qimirlama, otaman!

- Qaddingni ko'tar!

- Qo'lingni ber!

- Tipirchilama!

Shunda, otamiz ovozi-da keladi:

- Rashid aytdi-ya, shu kecha uyingga borma, dedi-ya! Rashidni gapini olmadim-a, ay, attang-a!

Onamiz otilib tashqarilaydi. Ovoz berib yig'laydi.

- Ey, mocha! - deydi birov. - O'chir, bo'lmasa seniyam boylaymiz!

Haminqadar tala-to'p bo'ladi. Haminqadar do'q-zug'um bo'ladi.

Tashqari birdan yorishadi.

Men ana shunda tashqarilayman.

Tashqarida qo'sha fonus yonadi.

Qo'llari qullig'lik otamiz supada yotadi. Bet-boshi qon otamiz g'ujanak yotadi.

- Uspenskiy, Poltoratskiy! Otni olib kelinglar! - deydi birov.

Bir fonuslik chopqillaydi. Ko'chadan ot yetaklab keladi. Supa oldida bel qiladi.

Amr etuvchi otamiz bo'ynidan egar qoshiga arqonlaydi.

- Hayda! - deydi. Ot ko'cha yo'l oladi.

Otamiz ot ketidan oyoq tirab-tirab odimlaydi. O'zini ketiga tashlab-tashlab odimlaydi.

Devor suyanib turmish onamiz tag'in ovoz berib yig'laydi.

- Ey, mocha churka, men senga o'chir deyaqman! - deydi Uspenskiy.

Onamiz dami ichiga tushib ketadi.

- Chanishev! - deydi otamiz. - Manavi cho'chqalaringga ayt, poshikasta-zaifalarni undaychikin so'kmaydilar!

- So'kayotganim yo'q, - dedi Uspenskiy. - Mochani mocha deydi-da. Sen hangi churka, zaifang mocha churka! Yurting - Churkiston!

- Unday dema! Turkiston de, Turkiston! Men O'rusiyangni Cho'chqaiston deyotganim yo'q!

- O'zi, Turkiston nomi nimadan olib aytiladi, Poltoratskiy?

- Turk so'zidan olib aytiladi. Turkiylar makoni, degan mazmun beradi.

- Ha-a. Seya churka tuzemets o'zingni buyuk turkiylar deb bilasanmi? Buyuk turkiylar... Buyuk Turkiston... Sassiqlik churkalar! Sassiqlik Churkiston! Ana, sen kimsan!

- O'zi bir churka tuzemets bo'lsa, Turkiston, turkiylar degan po'rim-po'rim gaplarni qaerdan biladi, Kolesov?

- Anavi Hisor taraflarda turk ofitserlari itday izg'ib yuribdi. Ana o'shalar o'rgatayapti.

- Anvar poshoni asfalasofilinga jo'natganimizga o'n ikki yil bo'ldi-yu?

- Qalang'i-qasang'ilari hamon daydib yuribdi.

Onamiz otamiz ketidan ergashib boradi. Hiq-hiq etib boradi.

Men onamiz ketidan ergashib boraman. Ing-ing etib boraman.

Oldinma-ketin katta yo'llab kelamiz.

Katta yo'lda tag'in ikkita otliq bo'ladi.

Qizillar ana shu manzilda oyoq iladi.

18-19

- Chanishev! - deydi otamiz. Bir kun bo'lmasa, bir kun sen sulloh kelishingni bilib edim. Aynan sen sullohn keladi, deb o'ylab edim. O'ylaganim bo'ldi, Chanishev!

- Ha, nima deysan, nima? - zahrini sochdi Chanishev.

- Chanishev! Men shu qishlog'imizga qadam qo'yaman degich o'ris qonini ichdim. Olisdan ko'rdim - otdim, yaqindan ko'rdim - so'ydim. Ay, attang-a, qo'llik bo'lib qoldim. Men o'ris zoti qonini qoldirmayin ichaman deb edim.

12 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

- Icholmas eding. Bosmachi zotini tag-tomiri bilan qirib tashlash uchun bir yuz oltmish ming Qizil Qo'shin bo'lib kelib edik. Bir yuz oltmish ming ovropocha qurollik sara lashkar-a!
- Qo'llik bo'lmaganimda, bir yuz oltmish mingini-da qonini ichar edim! Chanishev! Bir ushlab bo'lsa - ushlading. Bo'lar ish bo'ldi. Endi, qo'llarimni qo'yber.
- Sendan qo'rqqulik, Aqrab, qo'rqqulik!
- Chanishev! Ko'p qo'rqa berma. Mana, egar qoshiga qo'y ko'ganlaganday ko'ganlabolding. Endi qayoqqa-da borar edim.
- Lazarevich, Fonshteyn! Qo'lini qo'yib yuboringlar!
Qizillar otamiz qo'lini qo'yib yuboradi. Otamiz uyushib-uyushib qolmish qo'llarini yoyish uchun quloch otib-quloch otib oladi. Shunda, qizillar yoppa baraka miltiq yopishadi.
- Ay, Chanishev-ay! To'qqiz qaytgan-ay! - deya kuladi otamiz. - Yurakdan-da bor ekan-da! Shu yuraging bilan meni ushlagani keldingmi-a? Aqrab qo'rboshini-ya? Ay, enag'ar no'g'ay-a, ay, zanig'ar no'g'ay-a!
- So'kma, tuzemets!
- Chanishev! Sen kim? Ayt, sen kim? No'g'ay musulmon farzandi. Sen musulmon farzandi bo'la turib, manavi o'rislar gapiga kirib kelding. O'rislar mening kallamni yeyish uchun sen no'g'aylarni bekorga tanlamadi. Boisi - o'zbek bilan no'g'ayni tili bir, dini bir, urf-odati bir. Bilsang - sen no'g'ay o'zingga o'zing miltiq o'qtalib kelding! Endi ayt, tuzemets menmi yo sen to'qqiz qaytgan no'g'aymi?
- Men sen bilan harbiy sudda gapirishaman. Aqrab qo'rboshi! Rudzutak, yo'l ol!
Qizillar Denov taraf jilov buradi, Ana shunda qizillardan bir soya ayrilib qoladi. U Normurod faol bo'ladi.
- Chanishev! - deydi otamiz. - Bir oyoq il! Anavi xunasaga aytar gapim bor!
Qizillar oyoq iladi.
- Ay, Normurod xunasa! - deya ket buriladi otamiz. - Sen meni o'rislarga ushlab berding! Iloyim, qarigan chog'ingda tentak bo'l, ayolingni uch taloq qo'y, elga ermak, xalqqa shaloq bo'lib o'l, ollohu akbar!
- Ketdi, otam ketdi!.. в Ъ”deyman.
- Ko'rdim... - deya ozurda bo'ladi onamiz. - Ko'rdim, otang ketdi...
Onamiz o'ksib-o'ksib yig'laydi. Onamiz uvv-uvv yig'laydi.
Onamiz ovoq qo'yib yig'laydi - demak, xavf-xatar olislaydi. Demak, endi qo'rqqul bo'ladi.
Shu bois, otamiz ketidan yo'l olib yig'layman.
- Ota-a-a! - deyman. Otamiz qayrilib qaramaydi. Fonuslar lop-lop etib boradi.
Qizillar otda bo'lsalar-da, miltiq o'qtalib-o'qtalib boradi.
Otamiz Qizil miltiq tig'ida ketadi.
Men otamiz ketidan chopaman. Pildir-pildir chopaman.
- Ota-a-a!
Yalang oyoqlarim yerga tegib-tegmay chopaman. Ana-ana yetajak bo'laman.
- Ota-a-a!
Jon-jahdim bilan chopaman. Shunda, betim bilan yer uchaman. Kaftlarim bilan yer borib tushaman. Zabtim bilan bir-ikki bor yumalab olaman. Joyimdan turayin deyman - turolmayman.
Otamiz Qizil miltiq tig'ida ketadi.
Yerda yotmish ko'yi otamiz ketidan qarayman.
- Ota-a-a!
Fonuslar lop-lop etib boradi.
- Ota-a-a!
Otamiz Qizil miltiq tig'ida ketadi.

20

Otamiz chimzor oralab boradi.
Otamiz bug'doyzor oralab boradi.
Bug'doyzor adog'i daryocha oqadi.
Daryocha adoq sohili Sayrak qishlog'i bo'ladi. Daryocha qibla sohili Xo'jasoat qishlog'imiz bo'ladi.
Otamiz Qizil miltiq tig'ida boradi-boradi - ana shu daryocha bo'yida oyoq iladi. Chap yelkasi osha qiblagohda qolmish qishlog'iga boqadi.
Boqadi-boqadi - botinan-botinan inqillab-inqillab oladi.
Qizillar otamiz chap yelkasiga miltiq bilan turtadi.
- Olg'a, olg'a! - deydi.
Otamiz endi o'ng yelkasi osha boqadi. Boqadi-boqadi - xo'rsinib-xo'rsinib oladi.
- Dehqonqul-ay! - deya ovoz beradi.
Otamiz onamizni yo'qladimi? Otamiz meni yo'qladimi? Meni yo'qlasa - nima uchun yo'qladi? Men go'dakdan himo tiladimi? Men ushoqdan panoh tiladimi? Ushoq o'g'lon qo'lidan nimada keladi?
Qizillar otamiz chorlovini o'zlaricha yo'yadi. Mazkur bug'doyzorda bosmachilar bor, deya yo'yadi. Ana, Aqrab qo'rboshi bosmachilarni yo'qlayapti, deya yo'yadi.
Qizillar apil-tapil bug'doyzor miltiq buradi.
Ammo otamiz yo'qlamish Dehqonqul... bosmachidan shovur bo'lmaydi.
- Dehqonqul-ay!
Qizillar haminqadar jonsarak bo'ladi. Tap-tap otdan tashlaydi. Sharaq-sharaq miltiq o'nglaydi.
- Dehqonqul-ay, Dehqonqul!..
Dehqonqul degich... bosmachidan hamon shovur bo'lmaydi.
Ana shunda otamiz Aqrab qo'rboshiligini qiladi!
Lik etib ot minib oladi. Tizzalari bilan niqtaydi.
Ot joyidan zabt oladi. Ammo o'n-o'n besh qadamda birdan tis bo'ladi. Joyida yer tepinadi.

Boisi - yugan uchi yerda yotmish Qizil bilagida bo'ladi.

Qizil yugan uchida sudralib-sudralib boradi. Qizil baqirib-baqirib boradi:

- Aqrab, agar qochsang, bolalaringni otamiz! Aqrab, bolalaringni bitta qo'ymay otamiz!..

Otamiz "bola" so'zidan keyin zabtidan qaytadi. Otamiz "bola" so'zidan keyin niyatidan kechadi. Qizil sapchib turadi. Otamiz oyog'iga yopishadi. Otamiz Qizil ko'krakka oyoq qo'yadi.

- Osilma! - deydi. - O'zim tushaman!

Qizillar otamizni o'rab oladi.

Qizillar yurak hovuchlab-yurak hovuchlab turadi. Otamiz ana shu vaziyatni anglab oladi. Otamiz ana shu vaziyatdan kelib aytadi:

- Daryo bo'yini olib yotasizlar, deb edim, - deydi. - Bular boshqa joyni olibdi-da.

Otamiz shunday deya-deya, tevarak-boshga olazarak-olazarak boqadi.

- Kimni aytayapsan? - deydi Chanishev.

- Kimni bo'lasdi - jigitlarimni-da.

- Sen bizning kelishimizni bilib edingmi?

- Chanishev! Sen meni o'zingdayin bir to'pori kofir deb o'ylab edingmi? Esa-chi, bilib edim, esa-chi. Jigitlarimga daryo yoqasida angrib yotinglar, deb tayinlab edim.

- Jigitlaring endi qaerda qaraydi?

- Qaerda bo'lardi - xudoni bir yerida-da. Hali yo'limizda Hayitkalni jari keladi. Anbarsoy keladi, Qizilsuv keladi...

Qizillar yo'llarida davom ettishlarini-da bilmaydi, qishloqqa qaytib borishlarini-da bilmaydi.

21

Otamiz ana shunda gap indallosidan oladi:

- Chanishev! - deydi. - O'zi, meni qayoqqa olib ketayapsan?

- Yurchiga.

- Undan keyin-chi?

- Toshkanga.

- Toshkandan keyin-chi?

- O'rusiyaga.

- O'rusiyaga olib borib nima qilasan?

- O'rusiyada sud bo'lasan.

- Chanishev! Sud-bud, deb o'tirma-da, jigiti gapni ayt: Sho'ro hukumati meni nima yuiladi?

- Nima qilardi, sud kesadi.

- Nimani kesadi?

- Kallangni kesadi!

Otamiz Chaiishev gapidan rozi bo'ladi.

"Jigiti gap bo'ldi, - deya o'ylaydi. - Bo'lmasa o'z oyog'i bilan qassobxonaga borajak molday bo'p ketaberar edim".

- Chanishev! - deydi otamiz. - Xudodan-da o'tdi, bandadan-da o'tdi.

- O'tdi, Aqrab qo'rboshi, bari o'tdi

- Xudo bilibmi-bilmaymi, sen o'rislarni yurtimizga haydab keldi...

- Bari o'tdi-ketdi, Aqrab qo'rboshi. Endi biz senga to'ng'ich aka bo'lamiz. Sen esa bizga kenja uka bo'lasan.

- Xudo bilibmi-bilmaymi, biz musulmonlar qo'liga miltiq berdi. O'rislarni ot, dedi.

- Bari o'tdi, Aqrab qo'rboshi, biz aka-uka bo'lamiz.

- Aka-uka bo'lasan? Chanishev! O'zi, kofir o'z oti bilan kofir ekan-da! Musulmon bilan kofir qachon aka-uka bo'lib edi-da, endi bo'ladi?

- Bo'ladi, mana biz bo'lamiz. Sharqda yaxshi-yaxshi sharqona urf-odatlar bor. Masalan, Sharqda kichiklar kattalarga itoat etadi.

Shunday ekan, sen bizga itoat etasan.

- Chanishev! O'lsam o'laman - lekin sen o'rislarga uka bo'lmayman!

- Bo'lasan, shunday kun keladi, bo'lasan. Akayam gapmi, hali Leninni otam deysan. Krupskayani onam deysan.

- Chanishev! O'lsam o'laman - lekin sen o'rislarni akam demayman!

- Deysan, shunday kun keladi, deysan. Deyish ham gapmi, hali kallai saharlab assalom, katta akam, deya ashula aytib salom berasan.

- Musulmon bilan kofir bu dunyo tugul, u dunyoda-da el bo'lmaydi. Boisi, musulmon mozorga kofirni ko'mib bo'lmaydi, kofir mozorga musulmonni ko'mib bo'lmaydi. Shunday ekan, musulmon bilan kofir u dunyoda-da aka-uka bo'la olmaydi.

- Bo'ladi, o'rtoq Lenin g'oyalari shunday, bo'ladi.

- Unda, o'sha Lenining qushmiya odam ekan!

- O'rtoq Leninga tilingii tekkizma, tuzemets!

22

- Chanishev! Ayb senda-da bo'lmadi, ayb menda-da bo'lmadi. Bari Xudodan bo'ldi! Chanishev! Sendan tilayajak bir tilagim bor. Ana shu tilagimni bajo keltir. Ana shunda, sen-da bola-baqrang oldiga borasan, men-da bola-baqram oldida qolaman.

- Ayt, ayt qani?

- Sen oldin, bajo keltiraman, deya so'z ber. Ana undan keyin aytaman.

- So'z beraman! Ana, endi ayt.

- Chanishev! Meni mana shu yerda ot!

- Qaerda-qaerda?

Otamiz o'ng oyog'i bilan yer tepib-er tepib aytadi:

- Mana! Mana shu yerda ot!

Qizillar bir-biroviga qarab-qarab oladi. Qizillar kalla chayqab-kalla chayqab oladi.

- Chanishev! - deydi otamiz. - Men o'zbekman, o'zbek! O'zbek qaerda tavallud topadi - ana o'sha yerda umr kechiradi! Chanishev!

Baliq jannatmakon sohilda bo'lsa-da, o'lib qoladi. Balchiqdan-balchiq suv bo'lsa-da, tashlab yuborsa bo'ldi - tag'in tiriladi-qoladi. Chanishev! O'zbek-da ana shunday! O'zbekka jannatmakon-da tatimaydi. O'zbek jannatmakonda-da o'z el-yurtini qo'msab-qo'msab ado bo'ladi. O'zbek jannatmakondai do'zaxmakon paxtazorini qo'msab-qo'msab qaytib keladi.

- Xo'p, boraylik qani.

- Chanishev! O'zbek qaerda tavallud topadi - ana o'sha yerda o'ladi! O'zbek o'z el-yurtida o'ladi! O'zbek o'z o'lan-to'shagida o'ladi! O'zbek - ana shunday o'zbek!

- O'limga mahkum uchun yerni farqi nima, tuzemets, - deydi Uspenskiy.

- O'ris! Chin, sen uchun farqi yo'q, chin. Qaerda xushhavo tabiat bo'ladi - o'sha yer o'ris uchun yurt bo'ladi. Qaerda qorni to'yadi - o'sha yer o'ris uchun yurt bo'ladi. O'ris - ana shunday o'ris!

- El-yurt, el-yurt deysan, o'zi, O'zbekiyada seni ko'mish uchun el-yurt qoldimi? - deya hiring-hiring kuladi Uspenskiy. - Ikki milyon bosmachi qirib tashlandi, deyshayotib edimi, Rudzutak?

- Shunday, ikki milyon bosmachi qirib tashlandi, shunday, - deydi Rudzutak.

- Ana, ikki milyon el-yurting asfalosofilinga safar qilibdi.

- Topiladi! - deydi otamiz. - Bir meni o'rab-chirmab ko'majak el topiladi. O'zbek elini qirib ado etolmaysan. O'zbek eli - katta el.

- Hali tag'in qiramiz! - deydi Kolesov.

- Asfalosofilinga turkiy tuzemetslar uchun tag'in milyonta joy tayinlab qo'ydik, - deydi Uspenskiy.

- O'ris! Sen ana shunday o'lasan! O'ris qaerda o'ladi - o'ligi o'sha yerda qoladi. O'ris uchun o'lar yeri mozor bo'ladi. Mozoriga bir xochcho'p qadab ketadi - bo'ldi! O'ris! O'zbek qaerda o'ladi - o'ligini o'z el-yurtiga olib keladi. O'zbek o'ligini o'z qiblagohiga ko'madi. O'zbek o'ligini o'z bosh-tojiga ko'madi. Shu bois, o'zbeki qabriston qiblagohda bo'ladi!

- Xo'p, oldin boraylik, bir gap bo'lar, - deydi Chanishev.

- Chanishev! Sen meni O'rusiya olib borasan-da - paqillatab otib tashlaysan. Qaysi bir o'raga kafansiz ko'mib tashlaysan. Vatan gadosi - kafan gadosi bo'lib o'laman. Kafansiz o'ligimni kim el-yurtimga olib kelib ko'madi? Kafansiz o'ligim it o'likdayin O'rusiya qolib ketadi! Ana undan keyin, bola-baqram meni qaerlardan yo'qlab yig'laydi? Bola-baqram qaerlarga borib otamlab yig'laydi? Bola-baqram qaysi mozorim boshiga borib yig'laydi? Bola-baqram ulug' ayyom kunlarda qaysi mozorimga chiroq qo'yadi? Shunday ekan, otarman bo'lsang, mana, ko'krak - ot! Lekin - o'z el-yurtimda ot! Shahid bo'lsam - o'z el-yurtimda shahid bo'layin! Shahidimni o'z el-yurtim ko'msin!

Ana shunda Chanishev otini qayiradi. Otamiz bilan muqobil bo'ladi. Chanishev mulzam bo'ladi!

- Aqrab qo'rboshi, - deydi sokin-sokin. - Men seni bir yo'lto'sar deb eshitib edim. Bir kallakesar deb eshitib edim. Bir vahshiy deb eshitib edim. Inchunun, o'g'riyam deb eshitib edim! Seni mana endi bildim. Aqrab qo'rboshi, sen asl jigiti ekansan, asl jigiti! Chanishev sukut oladi.

- Aqrab qo'rboshi, - deydi. - Ixtiyor menda bo'lsa edi, men seni hoziroq ozod etar edim. Ixtiyor menda bo'lsa edi, men seni o'zimga o'rinbosar qilib olar edim. Ming afsus! Aqrab qo'rboshi, men - polkovnik Chanishev, davlat arbobi Kuybishev oldida otdan tushmadim, men - polkovnik Chanishev, buyuk sarkarda Frunze oldida otdan tushmadim. Aqrab qo'rboshi, men - polkovnik Chanishev, Aqrab jigiti oldida otdan tushaman!

Chanishev shunday deya, vazmin-vazmin otdan tushadi.

Bir qo'lida yugan Chanishev otamiz qoshida bosh epib-bosh egib turadi.

- Jigiti!.. - deydi Chanishev.

- Chanishev! Bir qadam-da bosmayman! Men mana shu el-yurtida jon beraman!

- Juda bo'lmasa, Yurchigachayin boraylik, jigiti?

- Chanishev! Oshingni yesa-da, mard yesin, boshingni yesa-da, mard yesin! Mana, ko'krak - ma!

23

Otamiz tilamish talak bajo bo'ladi. Qizillar shahid otamizni bug'doyzorda tashlab ketadi.

24

El-yurt otamiz qoni to'kilmish tuproqni devor bilan o'rab oladi.

El-yurt otamiz jon bermish tuproq uzra oppoq yalov qadab oladi.

El-yurt Aqrab shahid poyidan o'ta-o'ta bir oyoq ilib oladi.

El-yurt Aqrab shahid uchun fotiha o'qib-o'qib oladi.

Uchinchi bob

1

Tong saharlab ko'chalayman.

Shaxdam-shaxdam qadamlayman.

"Yur, tuzemets, yur!"

Qo'llarimni uzatib-uzatib qadamlayman.

"O'chir, churka, o'chir!"

Miltiq peshlab-miltiq peshlab qadamlayman.

Shunda, peshonamdan bir soya kela beradi.

- Eb-ey, eb-ey, Dehqonqul? - deydi soya. - Ay, Dehqonqulmisan?

Miltiq o'qtalib-o'qtalib bora beraman.

"O'chir, tuzemets, o'chir! - deyman. - Sen - mocha churka! Yurting - Churkiston!

Soya qimir etmay qoladi.

Shu mahal onamiz ketimdan qanday doxil bo'ladi - bilmay qolaman. Ketimdan qanday quchoqlab oladi - bilmay qolaman.

Qoshimda qotmish soya ko'ksiga tupura-tupura kalima qaytaradi.

- Ay, Bolxin hamsoya, - deydi soya. - Shuginangiz bir baloga yo'liqqan-ov. Uljon folchiga fol ochirib kelsangiz bo'lardi.

- Folchi nimayam derdi, Xoldon hamsoya.

- Folchi aytadi-da, Bolxin hamsoya, folchi aytadi.

- O'zi - bo'lgan-bo'ldigi shul, xolasi.
- Bo'lgan-bo'ldigi shul, bo'lgan-bo'ldigi shul! O'takamni yorib yuborayin, dedi! Bovujud, bo'yimda yo'q - bo'yimdan tushirardi-qo'yardi!
- Bolada ne ayb, xolasi. Bovasi shunday edi, otasi shunday edi, bolasi-da shunday bo'ladi-da.

2

Direktorimiz barchamizni ulkan sinfxonaga soladi.

- Maylis bo'ladi! - deydi.

Sinfxona liq to'ladi. Tik turish uchun joy qolmaydi.

Direktorimiz eshikni ichkaridan qulflab joriya etadi:

- O'rtoqlar, beshinchi sinfdan boshlab barcha paxta frontiga safarbar etiladi!

O'ynab qo'yay, beshinchidan, o'ynab qo'yay, deyman! To'rtinchidan beshinchiga ko'chganlarimga pushaymon bo'laman.

Uninchi sinf gap qaytaradi:

- O'qish nima bo'ladi, domla, o'qish nima bo'ladi?

Direktorimiz shahodat barmog'ini shipga nishlaydi. Tantanavor-tantanavor nishlaydi.

- Paxtazor - daftaring bo'ladi, g'o'zalar husni-xating bo'ladi! - deydi.

Muallimlarimiz uyma-uy yuradi. Kiyim-boshlarimiz bilan ko'rpa-to'shaklarimizni oldirib keladi.

Men onamiz berib yubormish bo'xchani olib qarayman: bo'xchada ikkita ko'rpacha bo'ladi. Ikkita non bo'ladi. Mayiz bo'ladi, to'rtta moyak bo'ladi.

Men moyaklarni archib-archib yeb olaman.

3

Eshik tushdan keyin ochiladi.

Direktorimiz jug'rofiya tayog'ini eshikka nish etadi.

- O'rtoqlar, birov-birovdan olg'a! - deydi. Men bo'xchamni orqalab tashqarilayman. Maktabimiz darvzbasi oldida to'rtta katta mashina bo'ladi.

Muallimlarimiz maktabdan mashinagachayin ikki saf bo'lib turadi.

Men ana shu saf orasidan mashina yo'l olaman.

Katta sinflar bo'xchalarini mashina ichiga otib-otib tushiradi.

Men-da, bo'xchamni otaman - bo'xcham yelkamga qaytib kelib tushadi. Tag'in otaman - bo'xcham ko'ksimga qaytib kelib tushadi.

Fizika muallimimiz bo'xchamni mashina ortib beradi. Oyog'imdan oladi-da, o'zimni-da ortadi. Jo'na-jo'na bo'ladi. Ota-onalarimiz bot-bot tayinlab qoladi:

- Ariqdan suv ichma - paxtaga dori sepadi!

- Samolyot dori sepa bersa - bekinib ol!

- Qiynalsang - qochib kela ber!

- Mabodo qochaman desang - katta yo'l chetginasidan yurgin!

Mashina ohista-ohista jiladi. Ota-onalarimiz qo'l silkib-qo'l silkib qoladi. Birov ko'ziga yosh oladi. Birov yupatadi:

- Bo'ldi-e, bolangiz frontga ketayaptimi!

- O'z oti o'zi bilan paxta fronti-da!

- Jobida bir mashina yordamchi bola soyga ag'nab ketibdi!

- Bolalar kori hol bo'lmabdimi?

- Eb-ey, bola qolibdimi!..

Yo'lda bolalar qo'shiq aytadi. Kim qandaychikin qo'shiq biladi - ana shu qo'shiqni aytadi.

Shunda, mashina yo'l chetlab oyoq iladi.

Direktorimiz kabinadan tashqarilaydi. Kabina pillapoyasida tikka bo'ladi.

- O'rtoqlar, o'lan-laparlar aytmanglar! - deydi. - Partiya-sovet qo'shiqlaridan aytinglar!

4

Mashina yuradi-yuradi - Stalin kolxozi maktabi oldida oyoq iladi.

Men bo'xchamni gursillatib yer tashlayman. Bo'xcham ketidan o'zim osilib tushaman.

Maktab qorovuli huvillab yotmish sinfxonalarni ochib-ochib beradi.

Men bo'xchamni orqalab ichkari lo'killayman.

Katta sinf sinfxona to'rini oladi.

Mayda sinf ostona oldida qoladi.

Men deraza ostini olaman. Bo'xchamni gupillatib tashlayman-da - ustiga uzala tushib yotibolaman.

- O'ynab qo'yay, deraza ostidan, o'ynab qo'yay! - deyman.

O'ninchi sinf bolalar gapimdan kulishib-kulishib gapirishadilar:

- Nega shu bola gapi o'rolida o'ynab qo'yay, deydi?

- Odati-da.

- Nega o'ynab qo'yay, deydi?

- Kim biladi. Ziyod degichi gapi o'rolida masalan, masalan, deydi. Shunday gap-da.

Shu vaqt joy janjali bo'ladi.

Birov-birovini bo'xchasini nari suradi. Birov-birovichi bo'xchasini nari otadi. Birov-birovi bilan olishib qoladi.

Devorda osig'liq ulkan bitiktaxta taraqqitib tushadi.

Bitiktaxtada qolmish bitikka ko'zim tushadi:

"5 sentyabr.

Sarlavha: Sovet xalqi 1980 yilda kommunizmga yashaydi".

Bolalar bitiklarni ovoz chiqarib-ovoz chiqarib o'qiydi.

- Bechoralar! - deydi. - Bu yil haqidan bor-yo'g'i besh kun o'qibdi-ya!
- Qaytanga biz maza qilibmiz - bir oy o'qibmiz!

5

Yotarda to'shagimni yoyib yotaman. Birov gapirishib yotadi. Birov matal aytishib yotadi. Birov uxlab yotadi. Shunda, kimyo muallimimiz kirib keladi.

- Turinglar, direktor kelayapti! - deydi. Bolalar mudrab-mudrab direktorimiz yo'lini qaraydi. Direktorimiz qo'li ketida kirib keladi. O'ngida jug'rofiya muallimimiz bo'ladi, chapida fizika muallimimiz bo'ladi. Bolalar joylaridan bir turib oladi.

Direktorimiz tevarak-boshga qayg'uli-qayg'uli nazar soladi.

- O'rtoqlar! - deydi. - Men hozir markazdan - byurodan keldim! Vaziyat yomon, o'rtoqlar, ha, yomon! Terim sust bormoqda, o'rtoqlar, terim sust bormoqda! O'rtoqlar, qo'lni qo'lga berib, jon-jahdimiz bilan mehnat qilib, ona sutiday oppoq, halol "oq oltin"imizni yig'ib-terib olaylik! O'rtoqlar, paxta bizning ko'zimizni emas, biz paxtaning ko'zini qo'rqitaylik! O'rtoqlar, ko'z qo'rqqoq, qo'l botir, jasoratga biz qodir! Byuroda rayon partiya komiteti birinchi sekretari, hammamiz uchun hurmatli va aziz o'rtoq Mavlonov ana shunday dedi, o'rtoqlar!

6-7

Direktorimiz saharlab na'ra tortadi:

- Pod'yom!

Men sapchib turaman. Uyqu aralash tashqarilayman. Karaxt-karaxt bet-qo'l yuvaman.

- Stroysya!

Men bo'ysira bo'laman. O'zimni bo'ysiraga sozlayman.

- Smirno!

Men tayuq bo'lib qotaman. Muallimlarimiz idish-toboq tarqatadi.

- O'rtoqlar, bir kunlik norma sakson kilo! - deydi direktorimiz.

Uninchi sinf e'tiroz bildiradi:

- Kolxozchilarni bir kunlik normasi oltmish kilo-ku, domla?

- To'g'ri, oltmish kilo! Lekin sizlar yordamchisizlar! Yordamchilar kolxoz hisobidan ovqat yeydi! Qo'shimcha yigirma kilo ana shu kunlik ovqat uchun ushlab qolinadi! Tushunarlimi? Qani, paxta fronti sari olg'a, o'rtoqlar!

Uninchi sinf oldinda boradi. "O'quvchi yordamchilarga alangali salom!" degich alvon ko'tarib oladi.

- Qo'shiq aytaman desalaring, partiya-sovet qo'shiqlaridan aytinglar! - deydi direktorimiz.

Ammo birov-da qo'shiq aytmaydi.

- Front, front deydi, - deydi bolalar, - frontda pulemyot beradi, avtomat beradi.

8

Bir mahal Fizika qabatimdan kelib qarab turadi.

Men bir qo'lim bilai g'o'za uchidan ushlab turaman. Bir qo'lim bilan g'o'za paxtalarini birov-birovlab terib olaman. Paxta chang-g'uborlarini puflab-puflab etagimga solaman.

Fizika og'zini ushlab-ushlab kuladi.

- Ay, Dehqonqul-a, Dehqonqul! Nimaga keyinda qolayapsan desam, gap buyoqda ekan-da, - deydi. - Kim aytadi seni, og'iroyoq boshi bilan hammadan ko'p paxta tergan Bolxin terimchining bolasi deb?

Fizika chin aytadi - kattalar o'z vaqtida onamizni ana shu Stalin kolxoziga paxtaga haydaydi.

Onamiz oyoq tiraydi, og'iroyoqman, deydi.

Kattalar, paxta og'iroyoqni bilmaydi, deydi.

Onamiz tongdan shomgacha paxta teradi. Musobaqada g'olib bo'ladi. Bayroq oladi. Surati bilan ro'znomada chiqadi.

Oy-kuni bo'lmasa-da, onamizni egatda dard tutadi.

Onamiz egatda ichlarini ushlab-ushlab voy-voylaydi.

"Erkaklar bilan teng huquqli bo'lmay men o'layin-a! - deydi. - Sharqda mash'al bo'lmay men o'layin-a!"

Oppoq dalani chala chaqaloq ovozi oladi...

Fizika ko'z-ko'z etib paxta teradi.

- Ana, ana! - deydi. ВЂ”Ko'rayapsanmi? G'o'zani ushlab turma - g'o'za qochib ketmaydi. Ikki qo'ling ham chanoqda bo'lsin.

Men Fizika aytmishdayin teraman.

9

Kimyo qiytiqda kaft karnay etadi.

- Tushlik! - deya ovoz beradi.

Etagim to'lar-to'lmas bo'ladi. Tepkilay-tepkilay tarozi orqalab boraman.

- Uch kilo! - deydi tarozibon. Bolalar gurr kuladi. Qiytiqda etak to'shayman.

To'shagim-da etagim bo'ladi, dasturxonim-da etagim bo'ladi.

Non bilan choy tushligim bo'ladi. Tushdan keyin ikki kilo teraman.

10

Yetarda yo'qlama bo'ladi.

Direktorimiz ko'p teruvchilarni bir saflab ulug'laydi.

- Mash'allarni ko'ring - havas qiling! - deydi. Oz teruvchilarni bir saflab mazzallatlaydi.

- Qoloqlardan hazar qiling, hazar! - deydi. Direktorimiz sho'ro paxtasidan nimalar olinishini barmoqlab-barmoqlab sanab beradi:

- Bir tonna sovet paxtasidan ikki ming to'rt yuz yigirma metr gazlama, sakson olti kilo moy, ikki yuz yigirma olti kilo kunjara, o'n besh kilo kir sovun... olinadi! Shu sababdan ham sovet paxtasi "oq oltin" deyiladi! Sovet "oq oltin"ini termaslik - jinoyat!

17 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

Tikka tura berib, oyoqlarim zirq-zirq toladi.
O'zimni bir o'ng oyog'imga tashlayman, bir chap oyog'imga tashlayman.
- Ertaga tayin bajaraman, - deya qutulaman.

11

Ertasi Fizika o'rgatmishdayin teraman. Jon-jahdim bilan teraman.
O'n kilo teraman b' b' o'n kilo! Yotarda tag'in tikka turaman.
- O'rtoqlar, men bugun byuroda bo'ldym! - deydi direktorimiz. - Shaxsan o'rtoq Mavlonov oldida bo'ldim! O'rtoq Mavlonov mash'allarga ofarinlar aytdi!
Direktorimiz qulog'imdand cho'zadi.
- Sen atalalarni esa jazolansin, dedi, ha, jazolansin, dedi! - deydi. Jazolayman, ha, jazolayman! Buni paxta fronti deb qo'yibdi!
Paxta fronti javobgarlikka tortadi! Paxta fronti qamatadi!
Tikka tura berib, uyqularim kelib ketadi.
- Ertaminan g'ayrat qilaman, - deya so'z beraman.

12

Bir hafta o'tadi, ikki hafta o'tadi.
Azzancha kuchanmayin - o'z kuchimdan ziyod terolmayman.
O'n kilodan oshib o'tolmayman!
Holdan toyib-toyib qolaman. Egat ichida o'tirib-o'tirib qolaman.
Jug'rofiya dala boshini olib turadi. Kimyo dala adog'ini olib turadi. Birorta bola ko'rinmay qolsa bo'ldi - darrov baqiradi:
- U-o', Egamov, tur! U-o', Nazirova, nimaga ro'moling ko'rinmay qoldi?! Tur, kun ketayapti!
Men mudrab-mudrab o'tiraman.
- U-o', Jamoliddinov, karmisan - indamaysai?! Men o'zimni eshitmaslikka olib o'tiraman. Kimyo egat oralab keladi.
- U-o', Jamoliddinov, nima balo, o'lib-po'lib qoldingmi? - deydi.
Men shunda-da tura bormayman.
Shunda, Kimyo xivich bilan oyoqlarimga soladi.
Men tura solib paxta teraman.

13

Terimchilar tera beradi b' b' terolmovchilar kuchanib yuraberadi.
Direktorimiz yonadi.
- Yeganing burningdan chiqqurlar! - deydi. - Men senlar uchun byuroda gap eshitdim! O'rtoq Mavlonov byuro ahli oldida izza qildi! Yo'q, men senlar uchun izza bo'lmayman! Yo paxta terdiraman, yo terilaringni shilib olaman!
Direktorimiz bir qulochcha g'o'zapoya tarashlab keladi.
G'o'zapoya uchi shoda-shoda ko'sak bo'ladi. G'o'zapoya uchi ko'k-ko'k ko'sak bo'ladi. G'o'zapoya uchi moyakday-moyakday ko'sak bo'ladi.
Direktorimiz safboshi Ziyod bilan muqobil bo'ladi. Ziyodni iyagidan tutamlaydi.
- Nima uchun oz terasan?! - deya zug'umlaydi. - Ayt, nima uchun oz terasan?! Davlat seni nima uchun o'qitayapti?! Davlat seni nima uchun boqayapti?! Manavi Qoraev sakson-to'qson kilo teradi! Qoraevdan qaering ziyod, ayt, qaering ziyod?!
Ziyod qalt-qalt javob beradi:
- Qoraev o'ninchi sinf, men beshinchi sinf, masalan.
- Jirillama! Beshinchi sinf bilan o'ninchi sinf farqi yo'q! Bari katta sinf sanaladi! Ayt, normani bajarasanmi yo'qmi-bajarasanmi yo'qmi!..
Direktorimiz g'o'zapoya bilan Ziyod yelkalari osha uradi. Ziyod bellari oralatib uradi.
Ziyod bilaklari bilan bet-boshini pana etadi. Ziyod zorillab-zorillab yig'lab qo'ya beradi:
- Bajaraman, masalan, bajaraman!.. Direktorimiz musht do'laytirib-musht do'laytirib do'qlaydi.
- Bajarmay ko'r b' b' oyog'ingdan osaman! Byuro ana shunday dedi!

14

Uydan olib kelmish bor kiyimlarimni yetti qabat kiyib olaman. Telpagim quloqlarini tushirib olaman. Iyagimdan aylantirib, boylab olaman.
Yo'qlamani ana shunday shaylanib qarab o'tiraman!
Nihoyat, direktorimiz keladi. Yo'qlama boshlaydi. Oz teruvchilar otini aytadi.
Oz teruvchilar devor qoralab saf bo'ladi.
Direktorimiz oz teruvchilar birovini lab-lunjidan cho'zadi. Birovini telpagi bilan betiga uradi. Birovini peshonasidan ketiga itarib tashlaydi.
Direktorimiz men bilan betma-bet bo'ladi.
- Ey! - deya iyagimdan ko'taradi. - Joning bormi o'zi?! E, o'l-e, odam bo'lganing bilan-e! Odam degan o'n kiloyam paxta teradimi-a? O'n kilo-ya?!
Men, direktorimiz meni kamsitayapti, deb bilaman. Men, direktorimiz bugungi muvaffaqiyatimni ko'rib-ko'rmaslikka olayapti, deb bilaman.
Boisi - bugun o'n bir kilo tergan bo'laman, o'n bir kilo!
Shu bois, o'zimni-o'zim oqlayman:
- O'n bir kilo... - deya ming'illayman. Direktorimchz og'iz to'ldirib-og'iz to'ldirib uv-uvlaydi.
- U-u-u, o'n bir kilo! - deydi. - O'n bir kilo-ya, u-u-u! Buncha paxtani qanday qilib terding-e? Qoyil-e!
Muallimlarimiz piq-piq kuladi.
- Sichqon bir kunda iniga yiqqan paxta o'n bir kilo bo'ladi! - baqiradi direktor. - Jasadingni qara! Jasadingdan eshak hurkadi! O'l-e,

shu kuningga-e! Menga qara, qachon normani bajarasan?! Ayt, qachon, qachon, qachon!..

G'o'zapoya yelkalarim oralab-oralab tushadi. Zarbli-zarbli tushadi. Tars-tars tushadi.

Ikkita ko'k ko'sak yelkalarimdan oyoqlarimga uchib tushadi.

Ust-boshim yetti qabatligadan ko'k ko'sak tayoq o'tmaydi.

Ko'k ko'sak tayoq endi qo'llarim oralab-qo'llarim oralab tushadi.

Tayoq o'tadi - ana shunda o'tadi!

- Enajon, o'ldim-e, enajon-e!.. - deya zor-zor yig'layman.

- Bajaraman de, bajaraman de!..

- Bajaraman, jon domla, bajaraman! Direktorimiz bir oppoq tolani boshi uzra ko'z-ko'z etadi"

- Ana, ko'rayapsanmi, ana! - deydi. - Paxta sirtidan ana shunday oppoq bo'ladi!

Direktorimiz tolni chigitlaydi. Ichidan chigitini oladi.

Direktorimiz qop-qora chigitni ko'z-ko'z etadi.

- Paxta aslida mana bunday ichi qora bo'ladi! - deydi. - Paxta - ichi qora mato! Paxta odamzotni indamay boplaydi! U dunyo-yu, bu dunyo o'ngarilmas qiladi! Byuroda o'rtoq Mavlonov ana shunday dedi!

Direktorimiz yoqamdan changallaydi. Yerdan dast ko'tarib oladi. Tag'in yer tashlaydi.

- Paxta sen mafkurasu buzuvni ko'zingni o'yib oladi! - deydi. - Bilasanmi, sen kimsan? Sen - bosmachisan, bosmachi!

Men chinqirib-chinqirib yig'lab qo'ya beraman. Men yer tepib-er tepib yig'lab qo'ya beraman.

Men jon-jahdim bilan direktorimizni tizzasiga yopishaman.

Men direktorimiz tizzasinn tatalab-tatalab tashlayman. Men direktorimiz tizzasini tishlab-tishlab tashlayman.

Muallimlarimiz oracha etadi.

- Ana, ko'ryapsizlarmi, o'rtoqlar? - deydi direktorimiz. - Qazisan, qartasan, axir naslingga tortasan! Buning otasi Aqrab bosmachi edi! Sovet tuzumi dushmani paxta terarmidi!

15

Alp-alp odimlab boraman. "Qo'lingni ko'tar, bosmachi!" Miltiq o'q'talib-o'q'talib boraman. "Qimirlama, bosmachi!"

Miltiq tepkasini sharaq-shuruqlatib boraman. "Otaman, bosmachi, otaman!"

Bir qo'l yelkamdan ushlayda. Betlarimga shapatilaydi.

- Ko'zingni och, Jamoliddinov, ko'zingni och! - deydi.

Ana shunda o'zingga kelaman.

Tun qora bo'ladi.

Yo'l chapi paxtazor bo'ladi, yo'l o'ngi yotoq bo'ladi.

Men yo'l o'rtasida bo'laman.

Shu vaqt tag'in birov keladi.

- Nima gap, Hamzaev? - deydi.

- Manavi valdirvasar bo'lib ketib borayapti.

- Shabko'rdir-da.

Ovozlarni tanib olaman - birovi Jug'rofiya bo'ladi, birovi Adabiyot bo'ladi.

Jug'rofiya o'ng qo'limdan olib keladi, Adabiyot chap qo'limdan olib keladi.

Yotoqda bolalar pish-pish qotadi.

16

G'o'zapoya Ziyod yelkalarida tars-tars etadi. G'o'zapoya ko'k ko'saklari uchib-uchib tushadi. G'o'zapoyada bitta-da ko'sak qolmaydi.

- Sattorov! - deydi direktorimiz. - Boring, boshqa g'o'zapoya olib keling!

Adabiyot chopqillab tashqarilaydi. Bir g'o'zapoya tarashlab keladi.

G'o'zani uchlari ko'saksiz bo'ladi.

- Men qoqcho'p bilan chilik o'ynaymanmi?! Boring, ko'saklisidan olib keling!

Direktorimiz shunday deya, g'o'zapoyani tashqari otadi.

Adabiyot shoda ko'sak g'o'zapoya olib keladi.

- Endi, oshpazni aytib keling!

Adabiyot o'ninchi sinf qizni ergashtirib keladi. Direktorimiz oshpaz qizga ro'yxat uzatadi.

- Elomonova! - deydi. - Ertadan boshlab manavi tekintomolarga go'shtsiz ovqat berasan! Agar ushoqday go'sht bersang - kuningni ko'rasan!

Shu-shu - kosam go'sht ko'rmaydi.

17

Jiva qoshig'imni yo'qotib qo'yaman,

Oshpaz qizdan qoshiq so'rayin deyman - direktorimizga aytadi, deya qo'rqaman.

Shu bois, Nuralini kosasiga qo'shilaman.

Ziyod bilan Meliyam qo'shiladi - ular-da qoshiq yo'qotadi.

To'rtovora bir kosa bo'lamiz.

Qoshiq Nuralidan boshlab aylanadi.

Nurali ikkov ichadi - Meliga qoshiq tashlaydi. Meli ikkov ichadi - Ziyodga qoshiq tashlaydi. Ziyod ikkov ichadi - menga qoshiq tashlaydi.

Gir-gir aylanmish qoshiqdan ko'z ayirmay turaman.

Uchov ichuvchi bo'lsa - darrov bilagidan qo'shqo'llab ushlayman. Qo'lidan qoshiqni yulib olaman.

- Uchov ichding, uchov! - deyman.

18

Ichim burab-burab qoladi. Ichim qabz etib-qabz etib qoladi.

Dardim ichimda bo'ladi.

Kundan-kun darmondan qolaman.

Maktab futbol maydoni badrabxonamiz bo'ladi.

Kallai saharlab futbol maydoniga chopqillayman. Maydon duch kelmish yerida o'tira qolaman.

Tevarak-boshimga uyqusirab-uyqusirab alanglayman.

Tevaragimda oyoq bosar yer juda-juda kam bo'ladi.

Shunda, ajab bir nimalarni ko'raman. Ko'zlarimni uqalab-uqalab ko'raman.

Tevarak-boshim qip-qizil qon bo'ladi! Tevarak-boshim sap-sariq qon bo'ladi! Tevarak-boshim to'da-to'da qon bo'ladi!

Ko'rmayin deya, chakkamni kaftimga qo'yib olaman. Ko'zlarimni yumib olaman.

Bir mahal birov yelkamdan turtadi.

Men seskanib ko'zimni ochaman - boshimda Ziyod turadi.

- Uxlama, ichburug'! - deydi.

Men lik etib turaman. Ketimga qarayman. Futbol maydonda tag'in bir to'da qon bino bo'ladi.

19

Tushlik choy qaynay bermaydi. Men oftobda choy qaynashini qarab yotaman. Shu mahal dala yo'lidan bir mashina keladi.

Mashinadan shlyapali odam tushadi.

- Hormanglar, bolalarim! - deydi. Brigadir bilan qo'l berib ko'rishadi.

- Uf-f, bir piyola choy ber-e, baraka topkur-e! - deydi.

- Choy endi qaynaydi, - deydi brigadir. Shlyapali odam xirmon bag'rida yonboshlaydi.

Shlyapasini xirmonga tashlaydi.

Shu vaqt tag'in bir mashina xirmon qoralab keladi.

Mashinadan direktorimiz tushadi.

Direktorimiz u yerda-bu yerda yotmish bolalarga baqiradi:

- Bu nima yotish?! - deydi. - Paxta fronti enangni uyimi?! Men hozir byurodan keldim! Senlarni deb o'rtoq Mavlonovdan eshitmaganlarimni eshitib keldim!

- Choy qaynasin, domla, choy qaynasin, - deydi o'ninchi sinf.

- Sen tiranchalarga choyni kim qo'yibdi?! Ana, ariq to'la suv - ariqdan ich!

Shunda, shlyapali odam xirmondan bosh ko'taradi,.

- O'-o', domla, berman haydang! - deydi. Direktorimiz shlyapali odamga qaraydi-qaraydi - taniyolmaydi. Taniyolmasa-da, shlyapali odam taraf yuradi.

Shlyapali odam yonboshlab yotmish ko'yi qo'l uzatadi.

- Kamnamosiz, domla? - deydi. Direktorimiz qo'l berayinmi-qo'l bermayinmi, zaylida qo'l uzatadi.

- O'zlari kim bo'ladilar? - deydi. Shlyapali odam kaftlrini ochib aytadi:

- Hasharchi. Mana shu bolalarday bir hasharchi, - deydi. - Choyingiz qaynamadi, domla. Endi siz buyurganday, ariqdan ichamiz-da.

Shlyapali odam shunday deya, mashinasi taraf yo'l oladi.

Direktorimiz shlyapali odam ketidan qarab turadi-turadi - brigadirga o'ngaladi..

- Bu kim bo'ldi? - deydi.

- Tanimayapsizmi? Raykom-ku.

- Raykom? Qanday raykom?

- Qanday raykom bo'lardi - Mavlonov bova-da.

- O'rtoq Mavlonovmi? U kishi dalada nima qilib yuribdi?

- Dalaga samolyot kelayapti. Samolyotdan oldin dalalarni qarab yuribdi.

- Iya, - deydi direktorimiz. - Oldinroq aysangiz bo'lmasmidi, iya.

20

Shu-shu - markaz, byuro, Mavlonov degich gaplardan qutulaman.

Keyin-keyin bilaman - direktorimiz markazda pivoxo'r bo'lib-bo'lib qaytib kelib yurgich bo'ladi.

21-22

Ketma-ket uch yotar yo'qlama bo'lmaydi. Ko'k ko'sak g'o'zapoya boshim uzra o'ynamaydi. Dalada muallimlarimiz qadamimni sanamaydi. Muallimlarimiz biri qo'yib biri joriya etadi:

- Maktabimiz sotsialistik musobaqada g'olib keldi!

- Maktablar aro Ko'chma Qizil Bayroqni oldi!

- Yuzdan ziyod yordamchi maktablar orasida-ya! Men hur bo'laman. Men xurram bo'laman.

- Endi paxta termaymiz-a, domla? - deyman.

- Paxta termaysan? Endi paxta terasan-da!

- Qizil Bayroq bor-yo'g'i bir oylik ishimiz uchun berildi!

- Qizil Bayroq kuchimizga kuch qo'shadi!

- Qizil Bayroq zafarlarga chorlaydi!

- O'rtoqlar! - deydi. - Haqiqatan ham, hammamiz uchun hurmatli va aziz o'rtoq Dadaboev aytganlariday, kommunistik partiya

safiga qabul qilinish sharafiga erishishim oson bo'lmadi! O'tgan ikki yil mobaynida maktabimiz o'quvchi-yordamchilari biror marta ham Qizil Bayroq olish sharafiga muyassar bo'lolmadi! Bunda, ma'lum ma'noda o'zim aybdor bo'ldim! Paxta yig'im-terimiga mas'uliyat bilan yondashmadim! Qattiqqo'l bo'lmadim! Partiyaviy prinsipiiallik ko'rsatmadim! O'rtoqlar, men ana shu yo'l qo'ygan xato-kamchiliklarimdan tegishli xulosa chiqarib oldim! Mana, ma'lum muvaffaqiyatlarga erishdim! Men bu muvaffaqiyatga rayon

20 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

xalq maorifi mudiri, hammamiz uchun hurmatli va aziz o'rtoq Dadaboevning bevosita va bilvosita rahnamoligi tufayli erishdim!
Men siz o'quvchi-yordamchilar nomidan, qolaversa, o'zimning nomimdan, ana shu muvaffaqiyatlarim bosh aybdori, hammamiz uchun hurmatli va aziz o'rtoq Dadaboevga minnatdorlik bildiraman!
Qars-qars qarsak bo'ladi.

Direktorimiz qo'li ko'ksida ta'zim etadi.

- O'rtoqlar! - deydi. - Egizak farzandlarim otalari shonli kommunistik partiya safiga qabul etilgan ulug' ayyom kunlarda dunyoga keldi! Men shu ulug' sanaga bag'ishlab, egizak qizlarimga shonli kommunistik partiya asoschilaridan Roza Lyuksemburg bilan Klara Setkin otalarini qo'yaman! Bir qizimni Roza qo'yaman, bir qizimni Klara qo'yaman!

Chalp-chalp chapak bo'ladi.

Muallimlarimiz:

- Ura-a-a, ura-a-a! - deya chapak chaladi.

Direktorimiz haminqadar havolanadi.

- Ishonamanki, - deydi, - egizak qizlarim Roza Lyuksemburg va Klara Setkinlarday buyuk marksistlar bo'lib yetishadilar!

Oppoq soch odam tantanali vaziyatda direktorimizga Qizil Bayroq topshiradi.

Oppoq soch odam bo'ysira bo'ylab yuradi. Old saf bolalar bilan qo'l berib ko'rishadi.

- Qutlayman, qutlayman! - deydi.

Oppoq soch odam bolalar kiyim-boshlariga razm soladi. Bolalar yuz-ko'zlariga razm soladi.

Nihoyat, oppoq soch odam men bilan muqobil bo'ladi. Menga qo'l uzatadi.

Men qo'sh qo'linni-da cho'zaman. Oppoq soch odam qo'lini qo'shqo'llab ushlab olaman.

Oppoq soch odam bosh-adog'im bo'ylab qaraydi. Bilinar-bilinmas bosh chayqaydi.

- Qo'llaringizni qarang, qo'llaringizni, - deydi. - Bu qo'l emas - kosov bo'libdi. Yelkalarigizni qarang, yelkalarigizni. Bir yelkangiz yuqori, bir yelkangiz quyi. Bu yelka emas - qing'ir-qiyshiq temir-tersak bo'libdi. Qurib ketgur paxtadan nimalar kelmaydi-ya.

Oppoq soch odam rangi o'chadi. Qizil Bayroq oldiga qaytib boradi.

Oppoq soch odam bolalarga o'ychan-o'ychan boqib qoladi.

- Bolalarim... - deydi.

Oppoq soch odam lablarini cho'chchaytirib-cho'chchaytirib o'ylab qoladi.

- Bolalarim... - deydi. - Men sizlarni bola deyishgayam tilim bormayapti. Sizlar kattalar hayotini boshdan kechirayapsiz. Siz ko'rayotgan kunlar bolalik emas - qarilik. Qachon boladay bo'lib kun ko'rasiz - unisini paxtadan so'raysiz.

Oppoq soch odam direktorimizdan Qizil Bayroqni oladi.

- Bolalarim, manovi Ko'chma Qizil Bayroq. O'z oti o'zi bilan Ko'chma, - deydi. - Ko'chma Qizil Bayroq shu vaqtgacha birovga

vafo qilmadi - sizgayam vafo qilmaydi. Bir kilo kam tersangiz bo'ldi - qo'lingizdan boshqa birov qo'lga ko'chib o'tadi-ketadi.

Shunday ekan, Qizil Bayroqqa ko'p sajda qila bermanglar. Qizil Bayroqni saqlab qolaman deb, ko'p kuchana bermanglar.

Qo'llaringizdan kelganicha tera beringlar.

Oppoq soch odam Qizil Bayroqni direktorimizga qaytib beradi. Qo'llarini qorin qovushtirib-qorin qovushtirib turadi.

- Bolalarim, - deydi, - bizning yurtga Amir Temurlar kerak. Bizning yurtga Boburlar kerak. Bizning yurtga Ulug'beklar kerak.

Juda, juda kerak! Ammo sizlar Temur bo'lolmaysizlar, sizlar Bobur bo'lolmaysizlar, sizlar Ulug'bek bo'lolmaysizlar. Lekin yurtga to'rt muchali bus-butun odamlar kerak. Lekin yurtga sog'lom-sog'lom odamlar kerak. Shunday ekan, o'zlarigizni-o'zlarigiz avaylangizlar, bolalarim!

O'ninchi sinf yer tepib-er tepib qarsak chaladi.

23

Paxtakorlar yordamchilarga o'ligini tashlab oladi.

Dalada nima ish bo'ladi - brigadir direktorimizga keladi.

- Paxta ortishga uchta bola bering.

- Paxta tushirishga ikkita bola bering.

- Dori sepishga bitta bola bering, - deydi. Brigadir aytmish ishlar qnyin ishlar bo'ladi. Qiyin bo'lsa-da, bolalar men borayin-men borayin, deya talashadi. Boisi - bolalar bir kun bo'lsa-da, paxta terishdan qutulayin, deydi.

Direktorimiz bundaychikin ishlar uchun oz teruvchilarni jo'natadi.

Ertalab brigadir tag'in sarg'ayadi.

- Samolyotga yo'l ko'rsatuvchi bering, - deydi.

Bu safar katta bolalar o'zlarini olib qochadi. Talashib-tortishmaydi.

- Jamoliddinov! - deydi direktorimiz. - Olg'a! Men bo'ysiradan otilib oldinlayman. Direktorimiz qalami uchi bilan meni bragadirga ko'rsatadi.

- Mana, manavnni oling! - deydi. Brigadir meni bosh-oyoq qarab oladi.

- Domla, buninshz g'o'zalar ichida ko'rinmaydiyu? - deydi.

Bo'ysira piq-piq kuladi.

- Ko'rinadi! - deydi direktorimiz. - Bayroqcha dastasini uzunroq qilasiz - ko'rinadi!

Brigadir meni ulkan tutkunda oldiga ergashtirib boradi.

Tutkundada bir odam bayroq yasab o'tiradi.

- Sopini uzunroq qil, - deydi brigadir. - Manavini bo'yiga qarab qil.

Bayroqchi odam bo'y-bastimdan lab buradi.

- Jonlirog'i yo'qmidi? - deya to'ng'illaydi. Bayroqchi kaltarog'ini tashlaydi. Uzunroq xoda oladi. Xoda uchiga bir quloqlik cho'pni qoq belidan mixlab qoqadi. Uch qarichcha quyiroqdan tag'in bir cho'pni bel qilib mixlaydi. Xoda bir tarafiga oppoq surp yoyib tikadi. Tag'in bir tarafiga qizil surp yoyib tikadi.

Bayroq - qovunpalak qo'riqlovchi misol bo'ladi.

Bayroqchi bayroqni oldimga do'qillatib qo'yadi.

- Ana, daftar-qalam! - deydi.

Men bayroqni ko'tarib-ko'tarib ko'raman. Bir qo'lim bilan ko'tarolmay, qo'shqo'llab arang ko'taraman.

"Og'ir bo'lsa-da mayli, - deyman. - O'lib paxta tergandan ko'ra, shuni ko'tarib yura beraman".

Bayroqchi meni dalama-dala ergashtiradi. Yurajak yo'llarimni tayinlaydi. Turajak joylarimni tayinlaydi. Bajarajak yumushlarimni bot-bot bayonlaydi.

Bayroqchi aji-buji dorilar bilan bulg'anmish janda chopon beradi.

- Manavi tanapo'sh, - deydi. - Jaydari tanapo'sh. Tanapo'sh chopon yirtiq-yirtiq bo'ladi. Tanapo'sh chopon qo'lansa is-qo'lansa is bo'ladi.

24

Saharmardonda futbol maydon taraf chopaman. Fizika bilagimdan ushlab qoladi.

- Dalada... o'sha dalada... - deydi. O'sha dala taraf chopaman.

Tutkunda ostidan bayroq bilan janda choponni olaman.

O'qariq bo'ylab qadamlayman-qadamlayman b' dala qoq boshida oyoq ilaman.

Salqin sabolar etimni uvushtiradi.

Shunda, elas-elas samolyot ovozi eshitaladi.

Xiyol o'tadi - samolyot o'zi keladi. Samolyot dala uzra bir aylanib qaytadi.

Samolyot endi meni mo'ljallab keladi.

Men apil-tapil janda cholonni yopinaman. Bayroqni oldin yelkamga olaman. Undan boshim uzra ko'taraman.

Bayroq og'irligidan dalbanglab-dalbanglab olaman.

Bor kuchim bilan kuchanaman. Tishimni tishimga bosaman. Ost labimni tishlab olaman. Yuzlarim lov-lov yonib turaman.

Janda chopon teshiklaridan mo'ralayman - samolyot meni nishonlab keladi.

Samolyot bayroqqa tegayin-tegayin deya uchadi. Samolyot tizz-tizz dori sepib-sepib uchadi.

Men janda chopon yirtiqalaridan uchuvchini ko'raman.

Samolyot ko'tarila-ko'tarila olislaydi.

Men janda chopon ichidan kalamni chiqaraman.

Dimog'im shunday bir zaharda qoladi, shunday zaharda qoladi!

Men kuchanib-kuchanib o'qchiyman. Tomog'imdan bir nima ana otilib chiqayin deydi, mana otilib chiqayin deydi.

O'qchiy berib-o'qchiy berib, ko'z oldim qora bo'ladi...

Ohista-ohista o'zinga kelaman. Tevarak-boshimga nazar solaman.

Janda chopon sap-sariq bo'ladi. O'qariq bo'ylari sap-sariq bo'ladi. G'o'za barglari sap-sariq bo'ladi.

Men bayroqchi bayonini karaxt-karaxt yodlayman: YaK-12 samolyot dori sepsa - naqd sakkiz qadam sanab tashlanadi. AN-2

samolyot dori sepsa - naqd yigirma uch qadam sanab tashlanadi.

Men chap taraf uzun-uzun qadamlayman. Sanab-sanab qadamlayman:

- Bir, ikki, uch...

Roppa-rosa yigirma uchinchi qadamda oyoq ilaman.

Boisi - bizning samolyot AN-2 bo'ladi.

Men yigirma uchinchi qadamda bayroq ko'tarib tura beraman.

Samolyot boshim uzra tizz-tizz dori sepib o'tadi.

Men ohista-ohista samolyotga el bo'laman.

Men endi qabatma-qabat dalaga o'tib turaman.

Samolyot bir sidra tizillatib o'tadi...

Quyuy g'o'zalik-quyuy g'o'zalik dalalarda ikki bor dori sepiladi. Boisi b' b' ilk dori g'o'za ust-ust barglarida qoladi. Qayta dori esa g'o'za osti barglarigachayin tushib boradi.

Ushbu dala ana shunday dala bo'ladi.

Shu bois - men joyimda qimir etmay tura beraman.

Samolyot ikki sidra dori sepib o'tadi.

Men janda choponni silab-silab ko'raman - kaftlarim binoyidak ho'l bo'lmaydi. Men g'o'za barglarini ushlab-ushlab ko'raman - barmoqlarim binoyiday ho'l bo'lmaydi.

Shu bois, bayroq dastasi uchidan ushlayman. Bayroqni to'ntarib olaman. Bayroq oq-qizilini oyoqlarim oldiga to'ntarib turaman.

Bayroqdasta uchini peshonamga tekkizib turaman.

Ushbu holat mana bunday deydi:

"Samolyot binoyiday dori sepilmayapti,

samolyot binoyiday dori sepilmayapti!"

Uchuvchi bayroq tilini uqib oladi.

Samolyot boshim uzra tag'in bir sidra tizillatib o'tadi.

Bu safar binoyiday sepadi.

Kun tutlar uchini chalib ketadi. Nam salqindan fayz ketadi.

G'o'za oralab-g'o'za oralab kelaman - ust-boshim shudring bo'lmaydi. Barg siypalab-barg siypalab kelaman - kaftlarim shudring bo'lmaydi.

Shu bois, bayroqni boshim uzra aylantiraman. Chapdan o'ngga aylantiraman. Doira suvratida aylantiraman:

"Barglarda shudring yo'q - dori sepmang,

barglarda shudring yo'q - dori sepmang!"

Endi bayroqni boshim uzra bir chapimga chayqayman, bir o'ngimga chayqayman.

"Dori sepush tamom bo'ldi, dori sepush tamom bo'ldi!"

Uchuvchi bayroq tilini uqib oladi. Uchuvchi samolyot qanotlarini sollantirib chayqab-sollantirib chayqab oladi:

"Angladim - dori sepush tamom bo'ldi,

angladim - dori sepush tamom bo'ldi!"

Uchuvchi ana shunday deya-deya, manzil-makoni taraf ravona bo'ladi.

Men umrimda birinchi bor samolyotni ana shunday yaqindan ko'raman. Men umrimda birinchi bor uchuvchini ana shunday yaqinidan ko'raman.

Mendan saodatmand bo'lmaydi!

25

Yetarda bolalar havas bilan hol so'raydi.

- Qanday? - deydi.

Men boshmaldog'imni narra etib ko'rsataman.

- Mana bunday! - deyman. - Mazza!

- Uchuvchini-da ko'rdingmi?

- Ko'rmay nima! - deyman. - Uchuvchn menga mana bunday qilib qo'l silkidi!

- Senga-ya?

- Esa-chi, menga bo'lmay kimga - menga-da!

- Sen nima qilding?

- Nima qilar edim? "qo'l silkidim-da!"

- Yoril-e, ukkag'ar-e, yoril-e!

Ilg'or terimchilar kuyib-kuyib qoladi.

- Uchuvchi-da shabko'r ekan-da, - deydi. - Kelib-kelib, o'n bir kilochiga qo'l silkiydimi?

26

Tag'in kallai saharlab etik kiya-kiya tashqarilayman. Zinaga oyoq tashlayman...

Ohista ko'z ochaman. Ko'z qirim bilan yonboshlarimga qarayman.

Men muallimlarimiz yotog'ida yotmish bo'laman.

- Bolani tezroq turg'azish kerak, - deydi direktorimiz.

- Qo'ying, yotsin, - deydi muallim. - Bechora bola zinadan yomon uchib tushdi.

- Bovujud, yonboshi bilan tushdi.

- Boshi bilan tushsa kallasi yorilardi.

- U dorini butifos deb qo'yibdi.

- Butifos yomon-e, yomon!

- O'rtoq direktor, endi bolani dori sepiluvchi dalaga yuborib bo'lmaydi.

- Onasini bilasiz - kimsan Bolxin terimchi.

- Bolxin terimchi bo'lsa nima bo'пти? - deydi direktorimiz.

- Bolxin terimchi obro'-e'tiborli ayol. Bolaga bir nima bo'lib qolsa, onasidan baloga qolamiz.

- Unda, kimni yuboramiz, aytinglar? - deydi direktorimiz. - Faqat oz teradiganlardan bo'lsin. Yo'qlama daftarni o'qiyman: Jalilov Xurram?

- Bo'lmaydi - otasi uchiga chiqqan arizaboz.

- Bir gap bo'lsa Toshkangacha yozadi.

- Yozishni qo'ying, idorama-idora chopadi.

- Oti katta bor - qabuliga kiradi.

- Unda, bo'lmaydi. Qoraboev Abil?

- Abil merganni o'g'limi? E-e; qo'ying-qo'ying.

- Nimaga qo'yamiz?

- Abil merganni bilmaysizmi?

- Bilamiz! - deydi direktorimiz. - Mergan bo'lsa kim bo'пти?

- Manavi sinf rahbaridan so'rang, aytib beradi.

- Buyoq chin aytayappi, o'rtoq direktor. Abil mergan odam emas. Bir safar bolasini darsda bir-ikki turtib edim - otasiga borib aytibdi. Bir. mahal Abil mergan uyimizga bostirib borsa bo'ladimi. Yelkasida miltiq!

- Miltiq?

- Ha-da, miltiq bo'lgandayam - qo'shog'iz miltiq! Darvozadan, qani jallod deb baqiradi-da. Ayolimiz uyda yo'q, desayam ketmaydi. Miltig'ini uyimizga peshlaydi. Tepkisini shaqur-shuqurlatadi. O'sha jallod buyoqqa bir qarasin, deydi.

- Qaradingizmi?

- Qarab bo'ladimi! Merganga odam bilan bo'rini nima farqi bor - paqillatib otadi-qo'yadi-da. Shundan buyon bolasini chertolmay qoldim.

- Xavfli shaxs, xavfli! - deya bosh saraklaydi direktorimiz. - Cho'liboev Ziyod?

- Bir qari onasi bor.

Direktorimiz shahodat barmog'ini nishlaydi.

- Ana shu bo'ladi! "v" deydi. Muallimlarimiz tashqarilaydi.

27

Men tushlarda o'zimga kelaman. Oshpaz qiz turg'azib oladi.

- Tur o'choqqa o't yoq, - deydi. - Direktor tayinlab ketdi.

O'choq qoshida cho'k tushib o't yoqaman. Qozonda bilq-bilq qaynamish sho'rva ko'nglimni aynitadi.

Men o'qchib-o'qchib o't yoqaman.

28

Yo'qlamada Ziyod yo'q bo'ladi.

Direktorimiz Fizika bilan Kimyoni dorilanuvchi dala jo'natadi.

Muallimlarimiz hayallab-hayallab qoladi.

Direktorimiz bizni uxlatmay olib o'tiradi.

Nihoyat, muallimlarimiz qaytib keladi.

Oldin Ziyod kirib keladi. Ostonada ko'zlarini uqalab-uqalab turadi. Mudrab-mudrab turadi. Gap yo'q, so'z yo'q вЂ”o'z to'shagi taraf yuradi. O'zini tap etib to'shakka tashlaydi.

Direktorimiz barmoq likillatib-barmoq likillatib o'ziga imlaydi.

- Ey, beri kel! - deydi. вЂ”Tur, beri kel!

Ziyod direktorimiz oldiga boradi. Tevarak-boshiga alanglaydi-alanglaydi - o'zini xiyol o'nglaydi. Alanglashidan - Zied tevarakda o'tirmish bolalarni endi ko'radi.

Direktorimiz Ziyodni lunjidan cho'zadi.

- Mastmi deymen! - deydi. - Buni qaerdan topdilaringiz-e?

- Daladan topdik, - deydi Fizika. вЂ”Dalada odamzot qorasi yo'q, lekin shu bor ekan.

- Cho'liboev, Cho'liboev, deb qichqirib edik, g'o'zalar ichidan shitir-shitir etib chiqib keldi, - deydi Kimyo.

- Qorong'ida g'o'za ichida nima qilib yuribdi ekan? - deydi direktorimiz.

- Nima qilar edi, uxlab qolibdi-da.

- O'l-e, shu kuningga-e! - deya baqiradi direktorimiz. - Dorilangan g'o'za ichidayam uxlaysanmi-a? Uxlash uchun boshqa joy qurib qolganmi-a?! O'l-e, bor-e, yot-e!!

Direktorimiz Ziyodni ko'ksidan itarib yuboradi. Ziyod keti bilan gup etib tushadi.

29

Ziyod shu yotishida qaytib turmaydi. Ertasi-da turmaydi. Indini-da turmaydi. Joyidan qimir etmaydi. Ko'z ochmaydi, tuz totmaydi.

Men Ziyodni og'ziga choy sovutib tutaman.

- Choy ich, Ziyod oshna, choy ich, - deymen. Ziyod lablarini olib qochadi.

Ziyod mumsik-mumsak kulimsinadi.

Ziyod shunday kulimsinadi, shunday kulimsinadi - beshikdagi chaqaloqday kulimsinadi!

- Tush. ko'rdim, Dehqonqul oshna, tush ko'rdim, - deya pichirlaydi.

- Tush ko'rding! Nima tush ko'rding?

- Samolyot ko'rdim, masalan.

- Elovrama, Ziyod oshna, elovrama. Somolyotni dalada ko'rib eding.

- Tushimda-da samolyot ko'rdim. Dehqonqul oshna, tushimda-da samolyot ko'rdim. Men tushimda samolyot haydar emishman, masalan. O'zimiz paxta terayotgan dalani aylanib-aylanib haydar emishman. Bolalar menga qo'l silkib-qo'l silkib qo'yar emish.

Men qo'l silkimas emishman, masalan. Sababi - qo'llarim rulda emish-da. Dehqonqul oshna, qo'llarim rulda emish. Bor ovozim bilan ashula aytib-aytib samolyot haydar emishman. Direktor ko'k ko'sak g'o'zapoya o'ynatar emish... Ey, ichburug', senga samolyot haydashni kim qo'yibdi, der emish. Men parvo qilmas emishman, masalan. Direktor endi dag'dag'a qilar emish... Tush samolyotdan, der emish. Men ashula aytib-aytib samolyot hayday berar emishman. Samolyotimni aylantirib-aylantirib futbol maydonga qo'ndirar emishman. Futbol maydondan cho'nqayib-cho'nqayib o'targan beri beshinchi sinfni samolyotimga mindirib olar emishman. Men beshinchi sinfni mindirib uyimizga jo'nar emishman, masalan. Direktor ketimizdan g'o'zapoya o'ynatib qola berar emish...

- Meniyam samolyotimga mindirasanmi, Ziyod oshna?

- Mindiraman, Dehqonqul oshna, mindiraman, Faqat direktorni mindirmayman. Direktor qo'l qo'tarsa-da samolyotimga mindirmayman, masalan...

30

Qosh qoraya berib-qosh qoraya berib, daladan qaytaman.

Ichkari hadahalayman - Ziyod oshnam holini so'rayin deymen.

Ammo Ziyod oshnam joyida yo'q bo'ladi.

Tashqarilarni aylanib-aylanib qarayman - Ziyod oshnam yo'q bo'ladi.

Oshpaz qiz o'choq boshida hiq-hiq yig'lab o'tiradi.

- Ziyod ketdi, вЂ”deydi. - Ziyod endi qaytib kelmaydi...

Bolalar bir burchakda g'uj bo'lib oladi. Nima qilishlarini bilmaydi.

- Nima qilib turibsizlar? - deydi oshpaz qiz. - Kosalaringni olib kelinglar, ovqat suzib beraman.

- Ziyod qani? - deymen.

- Ziyod ketdi, deyapman-ku, Ziyod ketdi...

- Ziyod qayoqqa ketdi?

- Ziyod... norasida ketdi!

Bolalar duvv-duvv yig'laydi. Bolalar ho'ng-ho'ng yig'laydi.

Yig'lamagan bola qolmaydi.

Men bari aybni o'zimdan ko'raman.

- G'o'za ichida uxlama, deganimda, Ziyod oshnam ketmas edi... - deya yig'layman.

31-32

Bir oyog'im to'shakda bo'ladi, bir oyog'im futbol maydonda bo'ladi.

Shunda, timirskilanib-timirskilanib yurmish qizlarga ko'zim tushadi.

Qizlar-da futbol maydonga qatnar bo'libdi-da, deya o'ylayman.

Gap-so'zlardan bilib olaman - yo'q... unday emas bo'ladi,

Bugun chin arafa bo'ladi.

Qizlar burchak-burchaklarda to'da-to'da bo'lib soch yuvadi.

Qizlar saharda turnaqator dalalaydi. Qizlar bir xushro'y bo'ladi, bir xushro'y bo'ladi!

Qizlar qoshida ko'k-ko'k o'sma bo'ladi. Qizlar yuzida yalt-yalt moy bo'ladi. Qizlar libosida bo'y-bo'y atir bo'ladi.

24 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

Ayniqsa, o'ninchi sinf Zulayhoda xushbo'y-xushbo'y atir anqiydi.

Men beixtiyor Zulayho ketidan ergashaman. Zulayhoni to'yib-to'yib iskayman.

Zulayho egat tushadi.

Men Zulayho bilan iringama-irga egat tushaman.

Men burnimni Zulayho tarafga qaratib-qaratib paxta teraman. Qo'lim chanoqda bo'ladi, burnim Zulayhoda bo'ladi.

Men Zulayhoni iskab-iskab paxta teraman!

Men Ziyodni onasiga qo'shilib yig'layman.

- Bari ayb mendan bo'ldi, - deyman. - G'o'za ichida uxlama, deganimda, Ziyod oshnam ketmas edi...

Men ko'zlarimni qo'lim sirti bilan artib-artib yig'layman. Men Ziyodni ust-boshga qarab-qarab yig'layman.

Shunda, ko'z oldim jimir-jimiri etadi. Jimir-jimiri oftob ziyo deb bo'lmaydi.

Men tag'in-da yaqin borib qarayman, Ko'zlarimni artib-artib qarayman.

Ziyodni ust-boshi g'ij-g'ij... bit bo'ladi! Tikishlardan bit uradi! Yirtiqlardan bit uradi! Oftobiyord1 g'imir-g'imir etadi! Misoli nur jimirlamish bo'ladi!

Yuzlarim lov-lov yonadi b'Ziyod uchun-da orlanaman, o'zim uchun-da orlanaman!

Boisi - badanimda g'imirlamish bitlarim Ziyodni bitlaridan ziyod bo'lsa bo'ladi - kam bo'lmaydi!

Men yuzlarimni chet buraman. Men ko'zlarimni olib qochaman.

Ziyodni onasi endi ovoz berib-ovoz berib yig'laydi. Shunda, shtabdan direktorimiz chiqib keladi.

- Nima gap, o'rtoqlar? - deydi. Direktorimiz Ziyodni onasini ko'rib rangi o'chadi.

- Bizda nima ayb, momo, - deydi direktorimiz. - Bizda nima ayb. Buni o'z oti o'zi bilan paxta fronti deb qo'yibdi. Front qurbonsiz bo'lmaydi.

Direktorimiz Ziyodni onasi yelkasiga qo'lini qo'yadi.

- Bolani o'zi paxta ichida qolibdi-da, - deydi direktorimiz. - Kim biladi, biron nimaga yo'liqqanmi. Sizlar eskichani yaxshi bilasizlar-ku...

Men direktorimiz ko'rmasin deya, Ziyodni ust-boshini simdan tortib-tortib olaman. Bo'xchaga solib-solib qo'yaman.

Direktorimiz Ziyodni onasini qishlog'imizga qaytarib jo'natmoqchi bo'ladi.

Ammo Ziyodni onasi ko'nmaydi.

- Ulim yo'liqqan joyni ko'rsatinglar! - deydi. Direktorimiz menga imo beradi.

- Mayli, olib bor, - deydi. - Keyin, qishloq yo'lga solib yubor.

33

Men Ziyodni onasi oyog'idan olib yuboraman.

O'zim eshak oldida boraman.

Ziyodni onasi Ziyodni yo'qlaydi.

- Ziyod ketishidan oldin biron nima demab edimi? - deydi.

- Deb edi, - deyman.

Ziyodni onasi birdan sergaklanadi, Ziyodni onasi taqqa no'xtani tortadi.

- Nima deb edi? - deydi. - Ayt, nima deb edi?

- Dehqonqul oshna, seni samolyotimga mindiraman, deb edi.

- Tag'in nima deb edi?

- Tag'in, direktorni samolyotimga mindirmayman, deb edi.

Ziyodni onasi zarda bilan eshak niqtalaydi.

Men dorilangan dala boshida oyoq ilaman.

Ziyodni onasi eshagidan imillab yerlaydi. Yerda serrayib qoladi. Tevarak-bosh qaraydi.

Ziyodni onasi tutlar orasida paypanglab alanglaydi. Ziyodni onasi o'qariqlarda paypanglab alanglaydi. Ziyodni onasi g'o'zalar ostida paypanglab alanglaydi.

- Bu joyni oti nima? - deydi.

- Paxtazor, - deyman.

- Paxtazorda paxtadan boshqa nima bo'lmasa, ulim nimaga yo'liqadi?

Ziyodni onasi kaftini peshonasi soyabonlab qaraydi. Biron-bir nima topamanmi, deydi b'Ziyodni topolmaydi.

Ziyodni onasi sukut olib quloq soladi. Biron-bir nima eshitamanmi, deydi - eshitolmaydi.

Ana shunda Ziyodni onasi paxtazor qarab-paxtazor qarab chaqiradi:

- Ziyod-u-u-u!

Men Ziyodni onasi qo'lidan tortib-tortib yig'lab qo'ya beraman.

- Yuring ketamiz, momo! - deyman. - Yuring ketamiz, hozir samolyot keladi!

Ziyodni onasi gapimni korlamaydi. Entikib-entikib chaqiradi:

- Ziyod-u-u-u!

Ziyodni onasi o'pkasi to'lib-to'lib chaqiradi:

- Ziyod-u-u-u!

73

Men bir amallab Ziyodni onasini eshakka mindiraman. Men bir amallab eshak no'xtasidan yetaklab olaman.

Ziyodni onasi paxtazorga boqib-boqib yig'laydi:

- Voy bolam-ay, paxtaga yo'liqqan bolam-ay!..

Ziyodni onasi paxtazorga aytib-aytib yig'laydi:

- Voy bolam-ay, paxta urib ketgan bolam-ay!..

To'rtinchi bob

1

Yer haydasang kuz hayda, kuz haydamasang yuz hayda!

O'ynab qo'yay! Maqoldan-da o'ynab qo'yay, shu maqolni aytmish eldan-da o'ynab qo'yay!
Men dalalarimga temirtish soldim. Dalalarimni qirq santim o'yib haydadim.
Qirq santimdan chuquri havo ko'rmagan yer bo'ladi. Suv ko'rmagan yer bo'ladi. O'lik yer bo'ladi!
Yer chuqur haydalsa - ana shu o'lik yer yuzalab-yuzalab qoladi.
O'lik yerda chigit qiyg'os unmaydi. O'lik yerda g'o'za o'z vaqtida yetilmaydi. O'lik yerda paxta hayallaydi.
Men temirtish bilan dalalarimni yonboshlab-yonboshlab haydadim. Men temirtish bilan dalalarimni palaxsalab-palaxsalab haydadim.
Dalalarim osti ustun bo'ldi, dalalarim usti ostin bo'ldi.
Dalalarimda ko'rsichqonlar o'rmalab chopdi. Dalalarimda ko'rsichqonlar yo'rg'alab chopdi.
Ha, o'ynab qo'yay, bidir-bidir yo'rg'alashlaringdan, o'ynab qo'yay, dedim.
Ko'rsichqon yer kovlay beradi, yer kovlay beradi - dalalarimni muloyimlayda-da. Ko'rsichqon bir yer osti, bir yer usti bo'ylab bidirley beradi-bidirley beradi - yer osti havo yo'llarini ochadi-da. Ko'rsichqon yer ostini shamollatib-shamollatib turadi-da. Shu boisdan ko'rsichqon bor dala semiz-semiz keladi. Ko'rsichqoni bor dala unumli-unumli keladi.
Dalalarim g'imir-g'imir chuvalchang bo'ldi.
Men tag'in-da xushvaqt bo'ldim - chuvalchang bor dala dalamisan-dala bo'ladi. Chuvalchang bor dala dalalar gulto'ji bo'ladi. Chuvalchang bor dala dalalar xo'rozi bo'ladi!
Boisi - chuvalchang yerda bor bo'lmish jami nimani chiritib-chiritib o'g'it etadi. Chuvalchang yerni qayta-qayta ishlaydi. Chuvalchang yerni mayin-mayinn saqlaydi.
Dalalarimda oppoq-oppoq qurtlar-da bo'ldi.
Temirtish izidan qarg'alar ergashdi. Temirtish izidan qushlar ergashdi.
Qarg'alar oqqurt ovlab yedi. Qushlar chuvalchang terib yedi.
Men qarg'alar qilmishidan rozi bo'ldim - oqqurt hesharotlar onasi bo'ladi. Katta bo'lsa, qanot olib uchadi. Qosh qoraydi.
Men traktor chiroqlarini yondirdim.
Chiroq yorug'ida tulkilar qora berdi.
Tulkilar temirtish ketidan ergashdi. Tulkilar qo'ng'iz terib-qo'ng'iz terib yedi.
Tulkilar qaerdan keldi, qachon keldi вЂ” unisini yolg'iz tovuqlar bildi.

2
Uyimizda nimamizdir yo'qday bo'ldi, uyimizda nimamizdir kamday bo'ldi.
Bola-baqralarimni qaradim, - bari omon-eson bo'ldi.
Mol-hollarimni sanadim - bari tugal bo'ldi.
Tovuqlarimni sanadim - tovuqlarim-da tugal bo'ldi.
Unda kimim yo'q bo'ldi, unda nimam yo'q bo'ldi?
Men o'ylab-o'ylab topdim - ayvonimiz shipida hayot qechiruvchi qaldirg'ochlarimiz yo'q bo'ldi.
Qaldirg'ochlarimiz qayoqqa ketmish bo'ldi?
Qayoqqa bo'lardi - Afg'onistonga-da. Amudaryo o'ng beti Afg'oniston-da. Iliq yurt oti bo'ladi - qaldirg'ochlar yurti bo'ladi-da. Qaldirg'ochlar afg'on yurtga safarlabdi - kuz oxirlabdi-da.

3
Bir dalam yuzi oppoq-oppoq bo'ldi. Bu ne bo'ldi? Erta tushmish qor bo'ldimi yo qirov bo'ldimi?
Bir vaqtlar ana shu dalam g'uj-g'uj qamishzor edi. Qirg'ovulzor edi.
Denovdan besh-olti qur keldi. Qurlar ana shu qamishzorni tep-tekisladi. Pol-polladi. Sholipoya etdi.
Qamishzorda shundayam sholi bo'lmoqlik qildi, shundayam sholi bo'lmoqlik qildi-e! Qurlar o'z sholisini o'zi tashib ololmay qoldi!
Shunda qurlar bizga-da bir xaltaday guruch berdi.
Ana shunda qozonimiz guruch ko'rganday bo'ldi! Ana shunda qornimiz palov yeganday bo'ldi!
Ammo... kattalar qurlarni ko'p ko'rdi.
- O'zbekiston Quriya emas! - deya do'qladi.
Shu-shu - qurlar qorasini qaytib ko'rsatmadi.
Sholipoya paxtazor bo'ldi.
Men mazkur dalamni suvlab edim - yer usti suvni yer ostiga qarab singdi-singdi - yer osti suvi bilan qo'shildi. Shunda, yer osti suvi tuproq qil-qil nozik yo'llaridan yer betilab keldi. Yer osti suvi yer betida bug'landi-bug'landi - havolab uchib-uchib yo'qoldi. Yer betida ana shu oppoq-oppoq tuzlar qoldi.
Men ushbu dalamni uchta polladim. Pollarni tizza bo'y-tizza bo'y marzaladim. Marzalarni bel yuzi bilan tars-tars urib zichladim. Pollarni aylantirib ariq qazidim. Ariq endi bir ketmon enicha bo'ldi. Ariq chuqurligi tizza bo'yicha bo'ldi.
Uchta polni-da labolab-labolab suvkladim. Ko'llatib-ko'llatib suvkladim.
Kechayu kunduz pol aylandim. Marzalab bo'ylab-bo'ylab aylandim.
Suv marzalarni urib keta berdi-urib keta berdi.
Men suv urib ketmish joylarni ketmon bilan bitay berdim-bitay berdim.
Suv ko'lladi-ko'lladi - dalam sho'rini ostiga bosib-bosib yubora berdi. Dalam sho'rini yer o'lik qatlamiga cho'ktirib-cho'ktirib yubora berdi.
Yer betida qolmish sho'rni esa so'rib-so'rib ola berdi. Oqova suv bo'lib oqib-oqib keta berdi.
Sho'r dalamni ikki bor ana shunday ko'llatib-ko'llatib suvkladim.
Sho'r dalam sho'rdan forig' bo'ldi.

4
Dalalarim uzra mezonlar uchmay qoldi. Dalalarim uzra sokin ham g'amgin bir holat cho'kdi.
Dalalarim mudrab-mudrab oldi.

Dalalarim ko'z ilib-ko'z ilib oldi.
Dalalarim uyquga ketdi.
Men endi dalalarimga qo'l urishdan tiyildim.

5

Dalalarimdan qor aridi.
Uzun qish qorayib-qorayib yotmish dalalarim yerrang-errang bo'ldi.
Dalalarimda omonat-omonat qotib yotmish kesaklar umalib-umalib tuproq bo'ldi.
Dalalarim ko'pchib-ko'pchib qoldi.
Dalalarim to'lg'ondi.
Dalalarimdan oppoq-oppoq hovur havolandi. Dalalarimdan elas-elas ovoq havolandi.
Ovoq dalalarim ostidan keldimi yo olislardan keldimi - bilib bo'lmadi.
Dalalarim xo'rsindi.
Ovozda rang-ro'y-da bo'lmadi, ovoqda bo'y-bast-da bo'lmadi. Ovoq deyin dedim - ovoqga mengzamadi, ovoq demayin dedim "Ovoq shunday peshonamdan keldi.
Dalalarim entikdi.
Dalalarim uyg'ondi. Dalalarim ko'z ochdi.
Dalam meni imladi, dalam meni chorladi.

6

Bir tonna go'ngga yigirma kilo kaliy aralash-tirdim, yigirma kilo fosfor arashlatirdim.
Dalalarimga sepib-sepib tashladim.
Yer - xamir, o'g'it - xamirturush bo'ldi.
Dalalarimni takror shudgorladim. Dalalarim chet-chetlari chala qolmasin uchun chorsilab-chorsilab shudgorladim.
Shudgor ketidan Dilnavoz soldim.
Dilnavoz - dlina bazovoy gridyor noj - 4, degich texnika. U yer tekislaydi. Uzunligi o'n qadamni oladi. To'rt oyog'i bilan to'rt quloqlik ketmoni bo'ladi.
Bundaychikin bir quloqlik otni aytish uchun menda til qani? Bundaychikin otni aytish uchun menda vaqt qani? Bundaychikin otni aytaman degunimchayin kun kech bo'ladi!
Shu boisdai men uni Dilnavoz, deya atadim. Men ana shu Dilnavozim bilan shudgorni ko'ndalanglab-ko'ndalanglab haydadim.
Shudgorni belidan qirqib-belidan qirqib haydadim. Dilnavozim bilan shudgor havorladim.

7

Qish oladan, yoz moladan, deydilar. Bu demak - qishda yer suvlasang ola qoldirma, ko'klamda yer haydasang bemola qoldirma, demakdir.
Boisi - ko'klami shudgordan keyin yer oralari havol-havol bo'lib qoladi. Ana shu havollardan shamol kiradi-kiradi - yer nami qochib qoladi. Yer namini saqlab qolish uchun esa shudgorni boronalash lozim bo'ladi.
Men shudgorni boronaladim.
Dalalarim kaftday-kaftday bo'ldi. Dalalarim moyak qo'ysa ko'rinar bo'ldi.
Ammo bir boronani o'zi kifoya etmaydi. Endi molalash lozim bo'ladi. Mola yer namini ost qabatidan ust qabatiga ko'tarib beradi.
Mola yer yuza kesaklarni maydalab-maydalab beradi.
Men endi dalalarimni molaladim.
Dalalarim sumalakday-sumalakday bo'ldi.
Jo'ya olib ekilmish g'o'za o'n-o'n besh kun oldin yetiladi. Jo'ya olib ekilmish g'o'za o'n-o'n besh kun oldin ochiladi. Jo'yada unib chiqmish g'o'za oftob taftini tez oladi.
Shu bois, traktor bilan jo'ya oldim.
Dalalarim kokilday-kokilday bo'ldi.

8-9

Chin, dalalarim qishi bilan qor suv ichdi. Chin, dalalarim qishi bilan yomg'ir suv ichdi.
Ammo suv bilan suv bor-da. Masalan, hovuz suv g'ozsiz suv bo'ladi. Odam hovuz suvdan ichsa - suv ichganday bo'lmaydi.
Odam oqar suvdan ichsa - badani jimir-jimir etadi. Badani yayraydi!
Oqar suvdan miya to'ladi. Oqar suvdan miya ravshan tortadi.
Oqar suvda jon bor-da!
Shu bois, dalalarimga yaxob suv berdim.
Jo'yalardan jildiratib-jildiratib yaxob suv oqizdim.
Dalalarim bir hafta yaxob suvladi. Dalalarim bir hafta zaxlab suvladi.
Ana endi dalalarim donador-donador bo'ladi.
Ana endi dalalarim serkesak-serkesak bo'ladi. Donador dala namdor dala bo'ladi. Suv ana shu donalar oralab yer singadi. Havo ana shu donalar oralab o'tadi.

10

Tukli chigit bo'ladi, tuksiz chigit bo'ladi.
Tuksiz chigit bo'lali-bo'lali bo'ladi. Tuksiz chigit zalvorli-zalvorli bo'ladi.
Tuksiz chigit bexato oladi, tuksiz chigit bexato ko'karadi.
Dalalarim uchun ana shu tuksiz urug' chigit keldi.
Men omborimni shamollatdim. Dorilab yuvdim. Ohak bilan oqladim.
Omborimga taxta to'shadim. Taxta ustiga chigit yoydim.

Men bosh-adoq tanapo'sh kiydim. Rezina etik kiydim. Qo'lqop kiydim. Ko'zoynak taqdim.
Urug' chigitni hovuz soldim. Formalin degich quruq dori bilan doriladim.
Badbo'ydan-badbo'y doridan o'qchib-o'qchib oldim.
Shiypon oldida bir qarich qalin yoydim. Ustidan purkagichda suv sepdim. Yog'och kurak bilan ostin-ustun ag'dardim. Betinim suvkladim.
Urug' chigit suvdan to'ydi.
Ivitylmish chigitni tizza bo'y to'pladim. Tag'in suvkladim.
Chigit tomiriga ildizkana kiradi. Tomirni yeydi-eydi - egri-bugri yara etadi. Chigit qoramtir-qoramtir bo'lib qoladi.
Bunday chigit ko'karmaydi.
Ana shu ildizkanani daf etish uchun chigitnn geksaxloran bilan doriladim.
Chigit unib qolmasin deya, shamollatib-shamollatib oldim.

11

Traktor ketiga to'rt qutilik urug'sepgich taqdim.
Bir qutiga o'n besh kilodan chigit soldim.
Bir vaqtlar chigit bilan gerbitsid aralashirdim. Chigit yer ko'rdi - ayni vaqtda chigit bilan gerbitsid-da yer ko'rdn.
Xlorfenidim degich och kulrang gerbitsid bir-ikki pallali begona o'ni o'n-o'n besh kun yer ostida bosib turdi. Dixlorfenidim degich kulrang gerbitsid ko'p pallali begona o'ni o'n-o'n besh kun yer ostida bosh ko'tartirmay turdi.
Gerbitsid yer ostada bir yarim oycha turdi - ammo begona o'ni tamoman yo'qotolmadi.
Yomondan-yomoni - gerbitsid begona o't bilan barobar o'n-o'n besh kun chigitni-da undirmay turdi. Gerbitsid paxtani o'n-o'n besh kun hayallatdi.
Shu bois, men endi gerbitsid bahridan o'tdim.
Kattalardan lalmi-lalmi do'qlar eshitdim.
Ammo gapimni qaytib olmadim.

12

Havo bilan yer harorati o'n darajadan ostida chigit bo'rtadi - ammo ko'karmaydi. Chigit bo'rtik-bo'rtikligicha chirib tamom bo'ladi.
Harorat o'n ikki-o'n to'rtida chigit eksa bo'ladi.
Ayni kunlar ana shunday kunlar bo'ldi!
Chin, dalalarimda harorat o'lchagichim bo'lmadi. Harorat o'lchagichga kunim-da qolmadi.
Men dalalarim haroratini vujud-vujudim bilan bildim. Men dalalarim haroratini tan-jonim bilan tuydim.
Men dalalarim haroratini yerdan bir hovuch tuproq olib bildim.
Vujud-vujudlarim aytdi, kaft-kaftlarim aytdi: ana endi ek, dedi. Bugundan hayallasang - dala beti qurib qoladi, dedi. So'g'in, chigit kech unib chiqadi, dedi. Undan so'g'in, ko'kartirish uchun chigit suv berish lozim bo'ladi, dedi. Unda-da so'g'in, chigit suv dalani qotirib tashlaydi, dedi. Oqibat v'v'chigit yoppa baraka unib chiqmaydi, dedi. Yomondan-yomoni - kech ekilmish chigit kamhosil bo'ladi, dedi.
Men traktorni dala o'ngardim.
Uch santimdan sayoz chigit ekib bo'lmaydi. Dalabet darrov nam oldiradi. Chigit namsiz betda qoladi. Hadeganda ko'kara bermaydi, Ko'karsa-da - yoppa baraka ko'karmaydi. Bitta-bitta ko'karadi. Oqibat - g'o'za siyrak-siyrak bo'lib qoladi.
Besh santimdan chuqur-da ekib bo'lmaydi. Besh santim chuqurga harorat yetmaydi. Besh santim chuqur ohista-ohista qiziydi.
Oqibat chigit-da ohista-ohista unadi.
Besh santim chuqurni yorib chiqish chigit uchun it azob bo'ladi!
Shu bois, men to'rt santim chuqurlikda chigit ekdim.
Bir qadam pushtaga yigirma-yigirma beshtadan chigit tushdi.
Chigit nima uchun bilonihoya-bilonihoya tushdi?
Masalan, yil seryomg'ir keldi. Dala sernam keldi.
Bir-ikkita chigit sernam daladan bo'rtib chiqolmaydi. Bir-ikkita chigit sernam daladan yorib chiqolmaydi. Chigit quvvati yetmaydi.
Yer og'ir-da, yer og'ir.
Masalan, zil-zambilni bir-ikkita odam ko'taroladimi? Ko'tarolmaydi. Ko'pchilik bo'lsa - dast ko'taradi.
Chigit-da shunday-da! Chigit bilonihoya bo'lsa - yerni dast ko'taradi. Chigit bilonihoya bo'lsa - yerni quvvat bilan yorib chiqadi.
Dalalarimni chigit dori isi bosdi.
Men o'qchib-o'qchigab chigit ekdim.

13-14

Darvozamizdan ichkarilab edim - Oysuluv qizimiz peshvoz chopib keldi.
- Ota, suyunchi bering, qaldirg'ochlarimiz keldi! - dedi.
Dahlizimiz shipiga nazar soldim - chini bilan inda bir qaldirg'och bo'ldi. Tag'in ikkita qaldirg'och shiplar aro uchib yurdi.
Ko'zim quvondi.
- O'ynab qo'yay, o'ynab qo'yay - deya pichirladim, Qaldirg'ochlar chindan-da o'zimizni qaldirg'ochlarmi yo begonami, deya sinchiklab-sinchiklab qaradim.
Qaldirg'ochlarda ulgi-da bo'lmadi, tamg'a-da bo'lmadi.
Chin-da - Qaldirg'ochlar kiyim kiymaydilar. Qaldirg'ochlar so'ylamaydilar. Qaldirg'ochlar kulmaydilar.
Shunday bo'lsa-da, men ich-ichimdan tuydim: uyimizni topib kelibdi - o'zimizni qaldirg'ochlar bo'ladi-da.
Qaldirg'ochlarimiz boshimiz uzra uchdi. Charx-charx uchdi. Gir-gir uchdi.
Qaldirg'ochlarimiz inlarida qator bo'lib o'tirdi. Qaldirg'ochlarimiz bizga mo'ralab-mo'ralab o'tirdi. Qaldirg'ochlarimiz bizga mo'lt-mo'lt o'tirdi.
Men tashqarilayotib edim - bir qaldirg'ochimiz boshim uzra chirq-chirq aylandi. Qaldirg'och qanotlari telpagimga tega-tega

aylandi.
Qaldirg'ochimiz men bilan salom-alik qildi-yov!
Qaldirg'och qanotlar havosi peshonamni silab-siypab aylandi.
Qaldirrochimiz men bilan o'pishib-o'pishib ko'rishdi-yov!
Men kula-kula ko'zlarimni chirt yumdim. Men kula-kula betlarimni chet burdim.
- Xush ko'rdik, jonivorlar, xush ko'rdik! - dedim.
Dalalarimga vakil kelar bo'ldi.
- Elburutdan vakilga pishirib qo'yibdimi, - dedim. - Hali chigit ekib bo'lmagan bo'lsak.
- Endi, xo'jaligimiz gullab-yashnaydi! - dedi raisimiz. - Rayon vakili o'zimizdan bo'ldi.
- Qani, eshitaylik, qani? - dedim.
- O'rtoq Klara Xodjaevna rayon partiya komiteti uchinchi sekretari bo'ldilar. Ayni vaqtda xo'jaligimizga vakila etib tayinlandilar.
- U kishi o'zimizdanmi? - dedim.
- O'zimizdan-da. Maktab direktori bor edi-ku, o'sha direktorni qizlari-da.
- E, ha, bo'ldi! - dedim. - Rahmatlik maktab di-ektorimizni farzandlari-da?
- Ha-a, kallangizdan! Ana o'sha maktab direktorini qizlari!
- Rahmatlik maktab direktorimizni qizlari ko'p edi, qaysi biri bo'ldi?
- O'rtoq Klara Xodjaevna! Roza Xodjaevna obkomda ishlayaptilar!
- Bo'ldi-bo'ldi, - dedim. - Egizaklar-a? Esladim-esladim.
Raisimiz shiypon oldini saranjom-sarishtaladi.
- Eshaklar ko'zdan panaga olinsin! - dedi. Dehqonlarimiz eshaklarini Jarariqqa boylab keldi.
Samad bobo qirchang'i otini yetaklayotib edi, raisimiz o'ng qo'lini ko'tardi.
- Ot tursin! ОтвѢ” madaniy hayvon! - dedi.

15

Shiyponimiz oldida mashinalar qator bo'ldi.
Old mashinadan bir ayol tushdi.
Ayol kelishimli-kelishimli bo'ldi. Ayol turmaksoch-turmaksoch bo'ldi.
Ayol turmaksochlari qaldirg'ochlarimiz uyasiday-uyasiday bo'ldi.
Ayol shiyponimiz tevarak-boshiga qarab-qarab oldi.
- Normalno, normalno! - dedi.
Ayol qo'l uzatib ko'rishdi-ko'rishdi - men bilan muqobil bo'ldi.
Men ayolni qizim-qizim, deyin dedim - katta odamni qizim deyish uchun tilim bo'lmadi.
Men ayol otiga xon yo g'ul qo'shib aytayin, dedim - farg'onachi bo'lmadim.
Bo'ldim-bo'ldim, surxoni bo'ldim - baycha deyin-da.
- Qani, yo, bismillo! - deya qo'shqo'llab ko'rishdim. - Omonginamisiz, Klarabaycha? Vaqtiginangiz xushmi, Klarabaycha? O'ynab-kulibgina yuribsizmi, Klarabaycha?..
- Nima-nima?
- Klarabaycha?
Ayol lab burdi. Ayol qosh kerdi.
- Baycha? Kakaya baycha? - dedi. - Men Klara Xodjaevnaman!
Men nima deyishimni bilmadim. Men ko'z ostimdan raisimizga qaradim.
Raisimiz uzr so'ra, deya qo'lini ko'ksiga qo'yib ishora berdi.
Men darrov o'ng qo'limni ko'ksimga qo'ydim.
- Tavba qildim, - dedim.
Ayol ana shunda yuzimga tikilib qaradi!
Ayol sergaklandi. Ayol qizarib-bo'zardi. Ayol... irgandi!
Ayol ko'zlarini olib qochdi. Ayol dalalar uzra razm soldi. Ayol ohista-ohista bosh irg'adi.
- O'rtoq rais? ВѢ”deya majnuntollar taraf yo'l oldi.
Raisimiz labbaygo'y bo'lib-labbaygo'y bo'lib bordi.
Ayol majnuntollar ostida odimladi.
Raisimiz ayol ketrog'ida odimladi. Ayol og'ziga qarab-qarab odimladi.
Tag'in, kattalar chaqirsa eshitmay qolmayin deya, majnuntollar ortidan borib turdim. Kattalar yo'talsa bo'ldi - chopqillab boraman deya, qulog'imni ding etib turdim.
- Mash'al brigadingiz shumi, o'rtoq rais? - dedi ayol.
- Shul-shul, - dedi raisimiz. - Dehqonqul shul!
- Dehqonqul... klassicheskiy ot! Lekin shu
- Chin, picha o'qimagan, chin.
- Gap o'qishda emas, o'rtoq rais. Yuqoridan partiya-hukumat arboblari tashrif buyurib, ilg'or paxtakoringizni ko'rsating desa, qanday qilib ko'rsatamiz?
- Ko'rsata beramiz, nima qipti?
- Institutda estetikadan necha baho olgansiz? To'g'ri, avvalo mehnat. Lekin mehnat o'z yo'luga; Ilg'or paxtakor uchun tashqi ko'rinish ham kerak. Ilg'or paxtakor partiya-sovet arboblari bilan qo'l olib-qo'l beradi. Ilg'or paxtakor majlislarda, matbuotda chiqishlar qiladi. Bu ko'rinish bilan qanday qilib chiqish qiladi?
- Bet-boshi tuppa-tuzuk-ku, Klara Xodjaevna?
- Ilg'or paxtakoringiz betidan buzilgan pes-ku? Ko'nglimni aynitib yubordi-ya!.. Raisimiz... bet-boshimni oqladi.

16

O'zbekiston o'z oti o'zi bilan janub bo'ldi.

Bizning Surxon janubni janubi bo'ldi.
Surhon jaziramasi jaziramani jaziramasi bo'ldi.
Surxon saratoni saratoni saratoni bo'ldi.
Toshkent radiosida harorat o'ttiz bo'ldi, bizning Surxonda qirq bo'ldi.
Toshkent oynajahonida harorat qirq bo'ldi, bizning Surxonda ellik besh bo'ldi.
Surxon saratoni ko'z ochirmadi. Surxon saratoni kiprik qoqtirmadi.
Ko'z ochmasa, tag'in bo'lmadi - g'o'za qarab turmadi!
G'o'za kun sanadi! G'o'za uchun har bir kun g'animat bo'ldi.
Men ko'zlarimni qisib-qisib ketmon chopdim. Men qo'zlarimni qisib-qisib g'o'za o'toqladim. Men ko'zlarimni qisib-qisib paxta terdim.
Jazirama jingirtob-jingirtob qafsiga oldi.
Men bor hol-quvvatim bilan ko'z qisdim. Men bor diqqat-e'tiborim bilan ko'z qisdim. Men bor aql-farosatim bilan ko'z qisdim.
Shunda, peshonamda chuqur-chuqur ajinlar chiziq tortdi. Shunda, yonoqlarimda uzun-uzun ajinlar chiziq tortdi. Shunda, lablarimda mayda-mayda ajinlar chiziq tortdi.
Butun bet-boshim bij-bij ajin bo'ldi. Butun bet-boshim g'uj-g'uj ajin bo'ldi.
Bet-boshim bet-bosh bo'lmadi - darz-darz yer bo'ldi. Bet-boshim bet-bosh bo'lmadi - qaqroq-qaqroq yer bo'ldi. Bet-boshim bet-bosh bo'lmadi - sho'r-sho'r yer bo'ldi!
Men qirq daraja saratondan ana shu ajinlarim ostida kun ko'rdivm. Men ellik daraja jaziramadan ana shu ajinlarim ostida jon omonladim.
Men chilla deya atalmish do'zaxdan ana shu ajinlarim ostida jon hovuchladim.
Saraton kuydira berdi-kuydira berdi - o'lmagan ana shu ajinlarim bo'ldi.
Men soya-salqinda bet-boshimni bo'sh-bo'sh qo'ydam. Men soya-salqinda ko'zlarimni emin-emin ochdim.
Ana shunda qop-qora ajinlarim yoyildi. Ana shunda qop-qora ajinlarim ostida tilim-tilim yo'llar ko'rinish berdi. Ana shunda qop-qora ajinlarim ostida taram-taram yo'llar ko'rinish berdi. Ana shunda qop-qora ajinlarim ostida halqa-halqa yo'llar ko'rinish berdi. Tilim-tilim yo'llar qizg'ish-qizg'ish bo'ldi. Taram-taram yo'llar oqish-oqish bo'ldi. Halqa-halqa yo'llar oqimtil-oqimtil bo'ldi.
Ilk bor ko'rmish odam betidan buzilibdi, deya o'yladi...

17

Ayol bilan raisimiz oldin-ketin qaytib keldi.
- Molodets, mash'al brigadir! - dedi ayol. - Partiya-hukumatimizga ana shunday quyoshda toblangan paxtakorlar kerak!
- Qulluq, b'v"dedim.
- Bizga qanday xizmatlar bor?
- Xizmat yo'q. Bari nima to'kin-sochin.
- Ishlaringizga muvaffaqiyat tilayman!
- Tag'in bir qulluq.
Ayol dalalarimni qaradi. Oqtuproq dalam ekuvsiz ekanini bilib qoldi.
- Nega hozirgacha chigit ekilmagan? - dedi. Raisimiz qirinib yo'taldi. Bayon etish uchun shaylandi. Yana-tag'in menga qaradi - o'zing ayt, degan bo'ldi.
Men nima deyin?
Rahmatlik maktab direktorimizni qizginasi, chin, oqtuproq dalam ekuvsiz yotibdi, boisi - qurib-qaqshab yotibdi, oppoq changib yotibdi, deyinmi? Oqtuproq dalam mirob marhamatini qarab yotibdi, deyinmi?
Men miq etmayin qarab tura berdim.
- Maza yo'q-ku, mash'al brigadir? - dedi ayol. Endi nima deyin?
O'ynab qo'yay, rahmatlik maktab direktorimizni qizginasi, o'ynab qo'yay, oqtuproq dalamga ayni shu holida chigit ekayin - chigitim unmaydi, deyinmi? Chigitim unsa-da, uch-to'rt ko'saklikkina nimjon g'o'za bo'ladi, hosili bir terimdan ortmaydi, deyinmi?
- Bu dalamiz oqtuproq dala... - dedim. O'ynab qo'yay, qaldirg'och uya turmakkinangizdan o'ynab qo'yay, mirob oldin suv bersin, men oldin oqtuproq dalamni suvlayin, keyin toblayin - ana undan keyin ekayin, deyinmi?
- O, tem bolee, oqtuproq! - dedi ayol.
- Shunday, shunday, - dedim.
- Oqtuproq yerga birinchi bo'lib ekish kerak! Ekkanda ham tig'iz ekish kerak! To'g'rimi, o'rtoqlar?
- Dono fikr! - dedi raisimiz. - Hikmatli gap!
Men nima deyishimni bilmadim - tilim aylanmay qoldi.
Ayol o'ng qo'l oppoq qo'lqopini sug'urdi. Yerga qo'l uzatdi.
- Qani, ko'raylik-chi, b'v"dedi.
Ayol bir siqim tuproq oldi. Yuzlari oldiga olib keldi. Sinchiklab tikildi.
- O, mash'al brigadir! - dedi. - Bu yer emas asal, asal! Shunday asal yerni kuttirib o'tiribsiz-a. Yaxshi emas, mash'al brigadir, yaxshi emas.
- Ekamiz, ekamiz, - dedim.
- Eking, kechiktirmay eking! Anavi turgan traktor chigit ekadimi? O'shani tez buyoqqa olib keling!
Men endi nima deyin?
O'ynab qo'yay, qaldirg'ochuya turmakkinangizdan o'ynab qo'yay, anavi oppoqqina kaftingizdagi yer emas, u bir chang, g'o'za changda ko'karmaydi, g'o'za yerda ko'karadi, deyinmi?
Meni hamisha dalalarim qo'llaydi, Meni hamisha dalalarim quvvatlaydi. Meni hamisha dalalarim yoqlaydi.
Bu safar-da dalalarim qo'lladi: ayol oqtuproqni tashlab edi - oqtuproq deyarli yerga tushmadi! Oq-tuproq changib-changib uchdi!
Ayol bet burdi. Ayol bet o'girdi.
- Fu-u - deya kafti bilan chang quvdi. Raisimiz tirsagimdan chet tortdi.
- Choping, traktorni olib keling, - deya shivirladi.
Men ketimga qarab-qarab yo'l oldim. Men umidlanib-umidlanib yo'l oldim.

Ayol, mayli, qo'ya bering, deydikim, deya umidlandim.
Traktordan sado chiqdi - ayoldan sado chiqmadi.
Oqtuproq dalamga traktor soldim
Ayol traktor ketidan mamnun-mamnun bosh irg'ab qaradi.

18

Namozshomda raisimiz darvozasini olib turdim.
Raisimiz keldi. Raisimiz bilan aroq hidi-da keldi.
- Shefni jo'kandim, - dedi raisimiz. - Klara Xodjaevnani jo'natdim. Qani, bundaychikin turibsiz?
- Oqtuproq dalani nima qilamiz, rais bova? - dedim.
- Nima qilardingiz - eking, Shef aytdi - eking!
- Ekkan bilan...
- Bilaman! Lekin raykom sekretari og'zidan chiqqan gap - qonun-da!
- Mehnat qilgan kirasi emas-da?
- Bilaman! Lekin raykom sekretari buyruq berdi-da! Ekmay ko'ring - erta-indin raykomga ustimizdan yumaloq xat tushadi!
Meni-da ayol zoti bino etdi. Bolxin terimchi onamiz aybimdan o'tsin - ayol aralashmish ish rasvoi raddi balo bo'ladi.
Meni-da ayolim bor - u bir etak farzand tug'ib berdi. Bir etak farzandlarim onasi bo'lmish ayolimiz, men uchun qo'li kosov ayolimiz, men uchun sochi supurgi ayolimiz aybimdan o'tsin - ayol aralashmish ish ochiq mozor bo'ladi.
Meni-da qizlarim bor, qizlarim gunohimdan o'tsinlar - ayol aralashmish siyosat yurt sho'ri bo'ladi, ayol aralashmish siyosat el sho'ri bo'ladi.

19

Sakkiz kun qaradim, to'qqiz kun qaradim, o'n kun qaradim - qani endi, oqtuproq dalamda chigit bo'rtsa, qani endi oqtuproq dalamda chigit uch bersa.
Oqtuproq dalam kal kalladay yaltirab tura berdi.
Oxiri toqatim toq bo'ldi - oqtuproq dalamni buzdim.
Oqtuproq dalamni suvladim. Oqtuproq dalamni tobladim.
Qayta ekdim.

20

Shu-shu - vakila ayol bir oyog'i dalalarimda bo'ldi.
- O'zi, shu poshikastani kasbi nima? - dedim.
- Ideologiya! - dedi raisimiz.
Shundan buyon rahmatlik maktab direktorimizni qizini Ideologiya degich bo'ldim.

21

Tog' cho'qqilari uzra ko'mir-ko'mir bulut toshdi.
Dalalarim boshida ko'mir bulut tugul oppoq bulut-da bo'lmadi.
Men ko'nglimni to'qlab uyga keldim.
Kechasi bir mahal momaqaldiroq gulduradi.
Men tashqarilab qaradim.
Qiblagohda sim-sim: yashin yondi. Ko'ndalang yondi. Tikka yondi.
Sharros-sharros yomg'ir yog'di.
Men qo'limga xitoyi fonarimni oldim. Yelkamga ketmonimni oldim. Jarariq yo'l oldim.
Jarariq to'lib sel oqdi. Toshib-toshib oqdi.
Men dala boshini qaradim. Etlarim bir uvishib oldi.
Sel Jarariqdan toshdi. Sel dala ariqqa o'tdi. Sel ariq qulog'ini oldi. Sel dalalarim oralab oqdi.
Men etiklarimni sug'urdim. Cholvorimni lippa urdim. Sel oraladim.
Shu tevarakda kesak bo'ldimi, tosh bo'ldimi - quloqqa olib kelib bosdim. Traktor temirlarini olib kelib bosdim.
Sel barini yuvib-yuvib oqdi.
Men ketmon bilan chim o'yib-chim o'yib bosdim - sel chimlarni-da yuvib oqdi.
Tan-jonim ter bo'ldi. O'ngirim bilan bet artdim. Entikib nafas oldim,
- Bor-e! - deya ketmonimni otib yubordim. Selga qarab o'tirdim. Sel ostida qolajak dalalarim ko'z oldimga keldi.
Men ishtonchan bo'ldim. Ko'zimni chirt yumib selga oyoq soldim.
Sel yaxday-yaxday bo'ldi.
Men quloqda tikka turib sel balogardon bo'ldim.
Sel belimga urdi. Sel ko'kragimga urdi.
Men quloch yoyib-yoyib sel balogardon bo'ldim.
Sel dala ariqqa deyarli o'tmay qoldi.
Sel yog'och oqizib keldi - yog'och ko'kragimga tegib-tegmay o'tdi. Sel shoxcha oqizib keldi - shoxcha ko'kragimga tegib-tegib o'tdi.
Tan-jonim yaxladi. Suyaklarim qaqshadi. Tishlarim tik-tik etdi.
Bir mahal tizzalarimga zilday bir nima kelib urildi. Zil nima tizzalarimdan oyoqlarim yuziga tushdi. Oyoqlarim yuzida oqmay qoldi.
Oyoqlarim bir og'ridi, bir og'ridi!
Baqirayin deya og'iz ochdim - ovozim chiqmadi.
Oyoqlarim birovini qo'yib birovini tortdim - zil nima ostidan tortib ololmadim.
Oyoq panjalarim tanam uchun begona bo'lib tuyuldi. Panjalarimni qimirlatdim - panjalarim-da qimirlamadi.

Boshim aylandi. Ko'nglim ozdi. Ko'zim tindi...

22

Ko'zlarimni ochdim - boshimda oppoq kiyimlik qizgina o'tirdi.

- Eb-ey, qaerga kelib qoldim, eb-ey! - dedim. Adog'imda onamiz o'tirdi.

- Ochiq mozorga kelib qolding! - dedi onamiz. - Ochiq lahadga kelib qolding!

Ideologiya bilan raisimiz kirib keldi.

- Nima bo'пти, Bolxin momo? - dedi raisimiz.

- Nima bo'lgich edi, ana, ko'rgiligini ko'rib yotibdi! - dedi onamiz. - El-xalq azonda Jarariq adog'idan topib olibdi. Munday qaralar, balchiqda bir murda yotgan emish.

- Ana qahramon, mana qahramon! - dedi raisimiz.

- Matrosov! - deya xitoblendi Ideologiya. - Zamonamiz Matrosovi! Bunday qahramonlar bilan kommunizm qursa bo'ladi!

Onamiz yangi uchi bilan og'zini ushlab yig'lamsiradi.

- Selda-da aql yo'q ekan-da, - dedi onamiz. - Birato'la ochiq mozorga olib borib tashlamabdi-da!

- Unday demang-e, Bolxin momo! - dedi raisimiz. - Dehqonqul aka tabiiy ofat bilan qahramonlarcha olishgan!

- E, qirilib qirg'inni oldidan ketsin, bundaychikin qahramon!

- O'rtoq Jamoliddinov tabiiy ofatni ko'ksi bilan to'sib, Matrosov jasoratini takrorlagan! - dedi Ideologiya.

- E, kafanini bichayin, bundaychikin Matrosovni, kafanginasini bichayin!

23

Mo'lt-mo'lt dala qaradim.

Jo'yalar sarg'ish-sarg'ish sel bo'ldi. Jo'yalar saqich-saqich sel bo'ldi.

Dalalarimni yumshatayin dedim - jo'yalar hali loyqa bo'ldi. Dadalarimni yumshatmayin dedim - loyqa qotib qolar bo'ldi.

Loyqa qotsa yomon qotadi. Dala qatqaloq bo'ladi. Dala tosh-metin bo'ladi.

Ichimni it tirnadi. Dalamdan ko'z uzmadim.

Dalalarim darz-darz yorildi. Dalalarim sarg'aydi.

Men dalalarimga traktor soldim.

Dalalarim kaftday-kaftday ko'chdi. Dalalarim mushtday-mushtday ko'chdi. Dalalarim toshday-toshday ko'chdi.

Shunda, pushtalar bo'rtib-bo'rtib qoldi. Shunda maysalar uch berib-uch berib qoldi.

24

Kunbotar tarafdan elas-elas gulduros keldi.

Kunbotarda qop-qora bulut suzdi. Kun bulutda qoldi. Besh tiyinlik sariq tanga misol qoldi.

Bulut ko'pirib toshdi. Bulut ko'pirib qoraydi. Bulut tog'ni qopladi.

Azim-azim tog'dan yong'oqday cho'qqi-da qolmadi.

Bulut ichra ayqash-ayqash nur yalt etdi. Bulut bag'rini yorug'-yorug' yo'llar tildi - tog'da yomg'ir yog'di.

Bulut tog'dan endi. Bulut qoyaladi. Bulut qirladi. Bulut adirladi. Bulut dalalab keldi.

Dim-dim sukunat bo'ldi.

Daraxtlar tosh qotdi. Chumchuqlar ichiga bo'yin tortdi.

Tog' tarafdan favqulodda shamol turdi. Shamol mo'rt daraxtlar bargini duv to'kdi. Shamol tol shoxchalarni qirs-qirs sindirdi.

Dona-dona yomg'ir tomchiladi.

Dalalarim cho'tir-cho'tir bo'ldi. Kiyimlarim nuqta-nuqta bo'ldi.

Bulut sharr-sharr yog'di.

Dalalarim changib-changib qoldi. Dalalarimdan yoppa baraka chang o'rladi.

Havodan yer hidi keldi.

Bulut endi jala yog'di.

Qiyalab-qiyalab jala yog'di. No'xatday-no'xatday jala yog'di. Muzday-muzday jala yog'di.

Endigina nish urmish g'o'zani nimasi bo'ladi? Birovgina yolg'iz bargi bo'ladi!

Jala ana shu yolg'iz bargni urib ketdi.

Norasida g'o'zani nimasi bo'ladi? Ignaday tanasi bo'ladi!

Jala ana shu igna tanani urib ketdi.

Norasida bolani o'zidan oldin qulog'i ko'rinadi. Shu norasidani quloq-chakkasiga tarsillatib urib bo'ladimi? Ko'kragida Imoni bor odam norasidani uradimi?

Norasida g'o'za-da misoli norasida - o'zidan oldin quloq-bargi ko'rinadi.

Havo nima uchun ayaa shu norasida g'o'zalarimni yertepkilaydi? Havo nima uchun ana shu norasidalarimni yerpoymollaydi?

Shunday vaqtda yaratganni o'ziga-da ha, demayman.

O'ynab qo'yay, notanti-notanti qiliqlaringdan o'ynab qo'yay, deymen.

25

Dalalarim selgidi,

Ballonoyoq traktor selgi dalani qotirib-qotirib tashlaydi.

Zanjiroyoq traktor selgi dalani qotirmaydi. Zanjiroyoq traktor zanjirini tushab-to'shab yuradi-da.

Men zanjiroyoq traktorga ketma-ket uchta "Zig-zag" sixmola uladim.

Dalalarimga "Zigzag" sixmola soldim. Dalalarimni enlatib-enlatib sixmola soldim. Dalalarimni bo'ylatib-bo'ylatib sixmola soldim.

Sixmola kesaklarni maydaladi. Sixmola g'adir-budurlarni tekisladi.

Dalalarim tobga keldi.

Dalalarimga sudrama arava soldim.

Olti g'o'lalik sudrama arava ezilmayman degich kesaklarni-da ezdi. Barmoqday-barmoqday o'nta tishlik sudrama arava ketmayman

degich qatqaloqlarni-da ketkazdi. Bir quloqlik yo'g'on-yo'g'on sudrama arava dalalar betini ravon-ravonladi.

Dalalarim qiyomga keldi.

Sixmola tegmay qolmish chet-chetlarni ketmon bilan havorladim.

Sudrama arava tegmay qolmish burchak-burchaklarni xaskash bilan ravonladim.

Dalalarim quyruqday-quyruqday bo'ldi.

Ikkinchi bor chigit ekdim.

26

Ay, bir ayolimiz bor-da, ay, bir ayolimiz bor-da!

Bir vaqtlar suqsurday-suqsurday qiz edi! Bir vaqtlar chikkabel-chikkabel qiz edi!

Men ko'nglim ketib-ko'nglim ketib sovchi qo'yib edim.

Ming qilsa-da, xolamizni qizi-da вЂ”darrov ha, deya qolib edi.

Men mana bunday to'ynoma tarqatib-tarqatib to'y qilib edim:

Atirgul hidlari olamga ketdi,

Quvnoq yoshligimiz voyaga yetdi.

Hatto tengdir bo'yimiz bo'yga,

Sizlarni taklif etamiz to'yga!

To'yimizdan buyon ayolimiz uni olib ber-buniolib ber, demaydi. Desa-da, birovni oldida demaydi.

To'shakda aytadi! Qo'ynimga kirib aytadi!

Oldin, silab-siypalaydi. So'g'in, suyib-erkalaydi.

- O'-o'y, juhudi atlas olib bersin, - deydi.

- Juhudi atlas otliqqa yo'g'-u.

- Bor ekan. Chori mudir Dushanbadan olib kelibdi. Uyida yashirib sotayotgan emish.

- Bir jo'rasi qanchadan ekan?

- Bir jo'ra atlas ikki yuz so'm ekan.

- Uh-o'-o'...

- Ko'p entikmasin, atlas qo'lda o'zi shuncha turadi. Rais ayoliga olib beribdi.

- Rais o'z oti o'zi bilan rais-da. Men bir dehqon bo'lsam.

- Bu kishi kimdan kam? Brigadir degich oti bor. Bir jo'ra atlasni kuchay olmasa, brigadir bo'p nima qilib yuribdi?

- O'ynab qo'yay, brigadir degich otdan, o'ynab qo'yay. Brigadir bir dehqon-da.

- Shu, raisni ayoli juhudi atlas kiyadigan ayolmi? Beti qop-qora - otashkurakday! Shugina juhudi atlas kiyganda, menga nima qilibdi?

- Bo'ldi, ko'p g'ingshima, bolalar uyg'onib ketadi.

- Olib bermasa, olib bermasin!..

Ayolimiz shunday deya, chappa burilib oldi. Bunday vaqtda yo'q deb bo'ladimi?..

27

Ertasi idora bordim.

- Ikki yuz so'm...

Kassir betimga qayrilib-da boqmadi. Kassir cho'tdan ko'z olmadi.

- Pul yo'q! - deya shiq-shiq cho't qoqdi.

- Juda zaril edi.

- Shu, o'qimaganligingga borasan-da, Dehqonqul. Pul yo'q deyapman-ku, Mana, ishonmasang po'lat sandiqqa qara. Po'lat sandiqda pul bo'lmagandan keyin, qaerdan beraman?

- Butun bir boshli kolxozda-ya.

- Butun boshli kolxozda pul zavodi yo'q, Dehqonqul, pulni davlat beradi. Davlat esa pul bermayapti. Chekanka vaqtida beramiz, deyapti.

- Chekanka? Chekankani pulga nima daxli bor?

- O'qimagansan-da, Dehqonqul, o'qimagansan. Hozir dalada ish qo'qigan vaqt. Davlat hozir pul bersa, kolxozchi kam-ko'stimni tuzatayin deb, bozorma-bozor chopadi. Dalada ish qolib ketadi. Chekanka vaqtida esa chekankadan boshqa ish bo'lmaydi.

Tushundingmi? Davlat anoyi emas.

- Ro'zg'orchilik - yo'qchilik-da.

- Shu gapingga kim ishonadi, Dehqonqul? Azza-mazza brigadir! Uyal-e, shunday degani!

- Yo'qchilik yomon-da.

- Unda, ana, kattalarning birortasidan qarz so'ra.

Dahlizda o'ylanib qoldim. Kimdan so'rashimni bilmadim.

O'yladim-o'yladim - raisdan so'rayin, dedim. Hamsoya degan otimiz bor, dedim.

Kelim-ketimni keti uzilishi bilan ohista kirib bordim.

- Ish vaqti idorada nima qilib yuribsiz, Dehqonqul aka? - dedi raisimiz.

- Zaril ish bilan kelib edim, rais bova.

- Zaril bo'lsa, kecha maylisda aytsangiz bo'lardi.

- Ro'zg'or ishi, rais bova.

- Ro'zg'or ishi bo'lsa, ana, hamsoyamiz, devordan bo'ylab aytsangiz ham bo'lardi. Xo'sh, nima ish ekan, ayting qani, hamsoya.

- Shu... rais bova, bizga bir... ikki yuz so'mcha zaril bo'lib qoldi. Ro'zg'orchilik - yo'qchilik-da.

- Sadqai suxaningiz, ana, kassirga ayting, beradi.

- Aytdim, yo'q, dedi. Sandig'ini ochib ko'rsatdi, yo'q eqan.

- Bo'lmasa nima qilamiz, yo'q bo'lsa yo'q-da.

- Shu... shu, qarz berib tursangiz degandim, rais bova, pul tushganda uzardim.

- E-e, Dehqonqul aka, Dehqonqul aka. Menda iul nima qiladi? U oyliyim bu oyliyimga arang yetadi. O'nta jonmiz. Toshkentda o'qiydigan Barot o'g'limiz kelgan, ko'zingiz tushgandir. Shu o'g'limiz erta-indin ketadi. Hali, shunga poezd pulini o'ylab o'tiribman.
- Hay, mayli.
- Shu gap, Dehqonqul aka. Xafa bo'lmaysiz. Pulim bo'lsa jonim bilan berardim. Siz o'zimznikisiz, hamsoyamizsiz.

28

Uyda ayolimizga bor gapni aytib berdim.

Ayolimiz oldin ishonmadi.

Men endi qasam ichib aytdim.

Ayolimiz ana shunda ishondi. Ishondi-da - bir boshqa bo'ldi-qoldi.

Ayolimiz eshik-orada donlamish tovuqlarni qarg'ab-qarg'ab haydadi. Ayolimiz satilni yer darang-durunglatib tashladi. Ayolimiz choynakni dasturxon do'q-do'qillatib qo'ydi.

Ayolimiz ayollar ashulasini boshladi:

- Dunyoga kelib nima ko'rdim... Kiyadigan kiyimim yo'q...

Men issiq-issiq choy ichdim. Men og'zim kuyib-kuyib choy ichdim.

Men ich-ichimdan xoksorlandim. Men ich-ichimdan xo'rlandim.

Padariga la'nat bunday dunyoni, dedim.

E'tibor berib quloq soldim - ayolimiz ovozi o'chib qoldi.

Xudo insof berdi-e, deya tashqariladim.

Ayolimiz qayrag'och ostida beshik suyanib-beshik suyanib yig'ladi. Ayolimiz burun tortib-burun tortib yig'ladi. Ayolimiz piq-piq yig'ladi.

Og'ilda yotmish qo'y meni ko'rib talpindi. Yemish umidvor bo'ldi. Tumshuq cho'zib pix-pix etdi.

Men qo'yga qarab qahrimni sochdim:

- Piqillama-e-e, enag'ar! Nima, men yeb, sen quruq qoldingmi? Ro'zg'orchilik - yo'qchilik-da!

Ayolimiz piqillamay qoldi.

Beshinchi bob

1

Men qoziqdan saraton telpagimni oldim.

Telpagimni tizzamga urib-urib qoqdim.

Saraton telpagimdan oppoq-oppoq chang qo'qidi. Telpagimdan mayda-mayda jonivor tushdi.

Jonivorlar g'imir-g'imir o'rimaladi. Jonivorlar gilam ostilab-gilam ostilab panaladi.

Saraton telpagim olachalpak jun-olachalpak jun bo'ldi - junlarini saraton to'kib-to'kib tashladi.

Saraton telpagim g'ozsiz-g'ozsiz bo'ldi - g'ozlarini saraton kuydirib-kuydirib tashladi.

Oqibat - saraton telpagim yag'ir-yag'ir bo'lib qoldi.

Men ana shu saraton telpagimni bosib-bosib kiyib oldim.

2

Havo mo'tadil-mo'tadil keldi.

Dalalarim beti tarang-tarang bo'ldi.

Dalalarim osti bilinar-bilinmas g'imir-g'imir etdi.

Dalalarim ostida ko'r'sichqon qimirlamishday bo'ldi. Dalalarim ostida chuvalchang o'rmalamishday bo'ldi.

Dalalarim beti sochday-sochday yorildi.

Dalalarim... bolaladi! To'qqiz kun-u, to'qqiz soatda bolaladi!

Pushtalarda to'p-to'p maysalar nish berdi. Pushtalarda ko'k-ko'k maysalar nish berdi.

Dalalarim bag'ri to'ldi. Dalalarim bag'ri butun bo'ldi.

Meni bag'rim dalalarimdan-da butun bo'ldi.

3

Maysalarim o'n besh kunlik bo'ldi. Ushbu kunda maysalarim chinbarg yoydi. Chinbargdan tobinan maysalarimni chin oti bilan atar bo'ldim.

G'o'za!

4

O'zingnikidan qiz olma, demishlari haqqost chin bo'ldi.

Ayolimizga qattiq-quruq gapirib bo'lmadi. Gapirayin dedim - tilim bormadi. Xolamizni qizi-da - bo'lamiz-da!

Gapirmayin dedim - erkak erkak-da, tag'in bo'lmadi. Bir og'iz gapirdim B" ayolimiz onamizni pinjiga tiqilib o'tirib oldi.

Onamizdan beri kelmadi.

Imo etsam-da kelmadi, ishora etsam-da kelmadi. Ovozimni balandlatdim - onamizdan gap eshitdim:

- Kekirdagingni ko'p cho'za berma, oshingni yeyin! O'ziniki-da, ming qilsa-da o'ziniki-da - opasini qizi-da!

Onamizdan panalatib-panalatib ayolimizga ko'r-musht do'laytirdim. Hali ko'rasan, degan bo'ldim.

Muomala otangni qulimi, deydi. Muomala etdim - ayolimizni aylanib-o'rgildim. Dalaga olib borib aylanib-o'rgildim, daladan olib kelib aylanib-o'rgildim.

Ayolimiz borishda-da mazam yo'q, dedi, kelishda-da mazam yo'q, dedi.

Inchunin, ayolimizdan rang ketdi. Bet-boshi zahildan-zahil bo'ldi.

Ko'zlari suzilib qoldi. Darmondan qoldi.

Ko'nglim hadik oldi. Eshagimni mindim-da, Rasul do'xtirga bordim.

Rasul do'xtir qutisini kovladi. Oldimga bir-ikkita dori tashladi.

34 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

- Mana shularni bir kunda uch martadan ichirasiz, - dedi, - uch kun ichsa, o'zidan-o'zi yaxshi bo'p ketadi.
- Oldin o'zini borib ko'ring-da, do'xtir.
- Ko'rish shart emas, ko'rmasdai bilaman.
- Nimani bilasiz?
- Dardini bilaman. Hozir kun qiziyapti. Vitamin yetishmayotganda, vitamin.
- Vitamin bor, do'xtir, vitamin bor.
- Vitamin yetishmaydi, vitamin! Shunday kun tig'ida paxtada ishlashni o'zi bo'lmaydi. It azob, it azob! Bari dard ana shundan.
- O'ynab qo'yay, do'xtir, o'ynab qo'yay, vitaminlaringizdan. O'zlarimiz paxta ichida o'sdik. Xudoga shukur, mana, otdaymiz. Vitamin tugul, hamma narsamiz bor! Yuzimizga qarang, kim aytdi, bizda vitamin yo'q deb?
- Endi, siz erkak odamsiz.
- O'lmang, bir ro'zg'orda bir odamda vitamin bo'lsa bo'ldi-da. Ro'zg'orboshida vitamin bo'lsa bo'ldi-da. Yuring-e, do'xtir-e, ayolimiz ko'p yomon bo'p qoldi-e!
- Xo'p, boraman, qanday borib kelaman?
- Mana, eshagimda g'ir etib olib borib, g'ir etib olib kelib qo'yaman.
- Xo'p, unda, yuring.
Rasul do'xtirni mingashtirib keldim.
Shiyponda ayolimizni ovoz berib chaqirdim.
Dalada tizilishib ketmon chopmish ayollar qad rostladi. Qo'llarini qoshlariga soyabonlab qaradi.
Men qo'limni peshlab, ayolimizni ko'rsatdim. Ayolimizni aytib yuboringlar, degan bo'ldim.
Kun ketdi.
Osmon zig'ir gulday-zig'ir gulday bo'ldi.
Qiblatohda uch kunlik oy bo'y-bo'yladi. Oy o'roqday bel-bel bo'yladi.
Ayolimiz daladan keldi. Shiypon ketida iyak-chakkasini ro'moli bilan o'rab turdi. Menga qarab iyak siltadi - nima deysiz, degan bo'ldi.
- Berman kel, - dedim. ВЪ”Mana, do'xtir bovani olib keldim, seni bir ko'rsatayin, dedim.
Ayolimiz ro'molini bo'ynidan oshirib o'radi, yerga qaradi. Kalishi uchi bilan yer chizdi.
- Berman kel, deyman! - dedim.
Ayolimiz bosh siltadi - bormayman, degan bo'ldi.
- Ay, senga aytayapman! - dedim. - Do'xtir seni odam deb keldi! Do'xtirni sendan boshqa-da ishlari mo'!!
Ayolimiz yerdan ko'z olmayin zayli shiypon ichkariladi.
Rasul do'xtirdan iymamayapti, deya o'yladim. Ketidan kirib bordim.
- Ay, nimadan uyalasan, do'xtir o'zimizni Rasulboy-ku, yur, - dedim.
Ayolimiz shahodat barmog'ini chakkasiga nuqib-nuqib ko'rsatdi.
- Ha, kallang og'riyaptimi? - dedim.
- O'-o'y, bu kishida kalla bormi o'zi? - dedi ayolimiz.
- Bor, nima edi, bor?
- Kallasi bo'lsa, do'xtir chaqiradimi?
- Dardga do'xtir chaqirmay, kimni chaqiradi? Ayolimiz tag'in chakkasiga barmoq nuqib ko'rsatdi.
- Bo'lmasa, dardingni menga ayt, - dedim. - Men Rasul do'xtirga borib aytaman. Do'xtir, shunday-shunday ekan, deyman.
Ayolimiz bosh chayqab kuldi. Ayolimiz yerga qarab kuldi. Ayolimiz og'iz ushlab kuldi.
Ayolimiz derazadan uch kunlik o'g'a ishora berdi...

5

G'o'zalarim yigirma kunlik bo'ldi.
Men g'o'zalarimni yaganalar bo'ldim.
Jo'ya cho'nqayib o'tirdim. Siljib-siljib g'o'za yaganaladim.
Men sug'urib-sug'urib g'o'za yaganalamadim - sug'urilmish g'o'za qabatida qolajak g'o'za tomirlari joyidan ko'chib-ko'chib qoladi.
Men chimdib-chimdib g'o'za yaganaladim. Men qo'shqo'llab-qo'shqullab g'o'za yaganaladim.
Bir qadamda yigirma-yigirma beshtadan g'o'za bo'ldi.
Bir g'o'zam tanasi oqimtil bo'ldi - g'o'zam tomiridan zil ketdi. Demak, g'o'zam endi odam bo'lmaydi.
Men ana shu g'o'zamni chimdib tashladim.
Bir g'o'zamni bir bargi bor bo'ldi, bir bargi yo'q bo'ldi. Yakkabarg bo'ldi. Yakkabarg g'o'za - chala g'o'za!
Men yakkabarg g'o'zamni chimdim tashladim.
Bir g'o'zam barglari ilma-teshik bo'ldi. Donacha-donacha bo'ldi. Demak, g'o'zam elburutdan dardmand bo'ldi.
Men dardmand g'o'zamni chimdib tashladim - sog'lom g'o'zalarimga dardi yuqmasin, dedim.
Bir g'o'zam pushta yonboshida bo'ldi. Bir g'o'zam jo'ya ichida bo'ldi. Ikkovi-da sog'lom-sog'lom g'o'za bo'ldi. Ammo ziyodi g'o'zalar bo'ldi. Boisi - o'z joyida ko'karmagan g'o'zalar bo'ldi.
Men ikkovini-da chimdib-chimdib tashladim.
Nimjon-nimjon g'o'zalarni chimdib-chimdib tashladim. Mayib-mayib g'o'zalarni chimdib-chimdib tashladim.
Kesaklar orasida qolmish g'o'zalarimni silab-siypab rostladim. Kesaklarni kaftlarimda umatib-umatib sochdim.
Barmoqlarimni yer botirib-er botirib g'o'zalarim ost-ustini muloyimladim.
Bir qadamda to'qqiz-o'n tupdan sog'lom-sog'lom g'o'za qoldirdim.
Bir haftadan keyin ikkinchi bor yaganaladim.
Bu safar yelti-etti tupdan g'o'za qoldirdim.

6

Oqshom vaqti qizimiz iliq suv quydi.
Men qo'llarimni olqindilab-olqindilab yuvdim. Bot-bot yuvdim.
35 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

Kaftlarimda g'o'za ko'ki bilan isi o'tirib qoldi.
Tirnoqlarim orasi qop-qora bo'lib qoldi.
Men tirnoqlarim orasini tirnoq tiqib kovladim.
Men tirnoqlarim orasini gugurtcho'p tiqib kovladim.
Men tirnoqlarim orasini juvoldiz tiqib kovladim.
Tirnoq uchlarim qop-qoraligicha qoldi.
Tirnoq uchlarim kir-kirligicha qoldi.

7

Uyqumda biron yig'ladi. Men oldin tushim, deya o'yladim. Yig'i haminqadar zo'raydi.
Shunda, uyqum qochdi. Nimkala ko'z ochdim. Uyquli qaradim.
Beshikdagi chaqalog'imiz yig'ladi. Men ayolimizni uzala turtdim. Ayolimiz ing-ing eta jimib qoldi. Men endi ayolimiz biqinidan nuqiladim.
- Ay, tur, bolang yig'layapti, - dedim. Ayolimiz to'lg'ondi. Ayolimiz uyqusiradi.
- U-u-u... - dedi.
Yotmish zayli beshikka qo'l uzatdi. Beshik tebratib-tebratib uxladi.
Chaqalog'imiz uzmadim. Chaqalog'imiz mijja qoqtirmadi. Chaqalog'imiz quloq-miyani yedi!
Men zada-zada turib o'tirdim. Ayolimizni tebratdim.
- Ay, joning bormi? Anavi yig'layapti deyapman! - dedim.
Ayolimiz dast turib o'tirdi.
Beshik pardani ochdi. Beshik tebratgichda osilmish o'yinchoqlarni shaldiratdi.
- Ha, jonim?! - dedi. - Nima deysan, jonim?! O'chir, bo'ldi, o'chir!
Chaqalog'imiz shunda-da o'chirmadi. Big'g'-big'g' yig'lay berdi.
Ayolimiz yomon qiliq qildi-yov - chaqalog'imiz endi chirr-chirr yig'ladi.
Ayolimiz chimchilab oldi-yov!
Men xit-xit bo'ldim - ayolimiz yelkasidan itarib tashladim:
Ayolimiz bir munkib oldi.
- Ha?! - dedi. - Nimaga uradi?!
- Nimaga bolani urasan?
- Kim urayapti?!
- Sen urayapsan.
- Urmadim!
- Urding. Bo'lmasa, bola bundayin chinqirib yig'lamaydi.
- Urmadim deyapman-ku!
- Urmagan bo'lsang, chimchilading.
- Bo'lmasa, nima qil, deydi?!
- Bolani chimchilama, yig'loqi bo'p o'sadi. Erkalat, suy!

8

Tulki qiziga to'y berdi.
Kun qiyalab-qiyalab nur to'kdi. Kun sariq-sariq nur to'kdi.
Kun betini ko'rib bo'lmadi. Kun nuriga qarab bo'lmadi.
Olam iliq-iliq bo'ldi. Olam sariq-sariq bo'ldi.
Havoda oppoq-oppoq bir nimalar uchdi. Havola-havola uchdi. Aylana-aylana uchdi. Burala-burala uchdi.
Osmon misoli un elaklamish-un elaklamish bo'ldi.
Oppoq bulutlar orasidan kun nurlari to'kilib-to'kilib turdi.
Qor laylaklab-laylaklab yog'di. Qor yerga tushib-tushmas yog'di.
Laylakqor taqqa tindi.
Yerda qor tugul, nam-da bo'lmadi. Qor havosi-da bo'lmadi.
O'ynab qo'yay, bundayin havoni oti nima bo'ldi?
Qor yog'madi, deyin dedim "B" havoda laylaklab qor o'ynadi.
Laylaklab qor yog'di, deyin dedim - yerda qordan nishoia bo'lmadi.
Dehqon bunday havoni:
- Tulki qiziga to'y berdi, - deydi.
Kechasi yig'ilishda raisimiz kunlik yaganani so'radi. Yo'l-yo'riqlar berdi.
Shunda, raisimiz oldida turmish telefon jiringladi.
Raisimiz telefonda salom-alik bo'ldi,
Gap-so'zidan bildim - raisimiz Ideologiya bilan gapirishdi. Ob-havoii gapirishdi. Chaynab-chaynab gapirishdi.
Raisimiz sharaqlatib telefon dasta tashladi. Derazaga qarab lab burdi.
- Tavba, - dedi. - Ajab vakilimiz bor-da. Kolxozlaringizda qor yoqqan emish, g'o'za nima bo'ldi, deydi. Qor yoqqan yo'q, tulki qiziga to'y berdi, desam, tulkiyam to'y qiladimi, deydi...

9

Dalalarimga xonqizi degich hasharot aylandi.
Biz surxonilar xonqizini gulligich deymiz.
Gulligich sariq qo'ng'izday keladi. Tumshug'i qora bo'ladi. Tanasida qora-qora donachalari-da bo'-ladi, oq-oq donachalarida bo'ladi. Uchsa, qanotlari katta-katta yoyilib uchadi.
Bolalar gulligich ushlab o'ynadi, Bolalar gulligich haydab o'ynadi,

Bolalar:
Xol-xol,
Otang o'ldi,
Onang o'ldi,
Borib xabar olmaysanmi? -
deya, dirr-dirr qo'yib chopdi.
Gulligich bolalar kaftida yurdi. Gulligich bolalar qo'l-yuzida yurdi, gulligich bolalar yengida yurdi.
Gulligich o'rmalab yurishdan qolmadi - bolalar dir-dirr qo'yib ashula aytishdan qolmadi:
Xol-xol,
Otang daryoga oqdi
Onang daryoga oqdi
Ketmon olib chop-chop,
Ketmon olib chop-chop!
Gulligich surbet bo'ldi. Gulligich ketmadi. Gulligich ketmasa tag'in bo'lmadi - gulligich hasharotlar bosh bobosi bo'ldi. Gulligich ming-minglab bolalar bo'ldi.
Men dalalarimni gulligichofat bilan doriladim - "B-58" degich zahar dori sepdim.
Zahardan bir hafta dala yo'lay olmadim.

10
O'qariq oldim.
Nima uchun o'qariq deymiz?
Bunday qaralsa вЂ”er ravon-ravon ko'rinadi. Bunday qaralsa - yer tekis-tekis ko'rinadi.
Shunday-shunday ariq olsa bo'ldi - suv bir zaylda oqa beradiganday bo'ladi.
Aslida unday bo'lmaydi.
Yerni o'z tobi bo'ladi. Yerni o'z o'ng-chapi bo'ladi. Yerni o'z tosh-tarozisi bo'ldi.
Ana shu tobni tuymagich dehqon o'qariq olib yur-masin. U olmish o'qariq ko'cha-ko'ysi jaydari ariq bo'ladi. U olmish o'qariqda suv ravon-ravon oqmaydi.
Ana shu o'ng-chapni ilg'olmagich dehqon o'qariq olib yurmasin. U olmish o'qariqda suv ko'llab-ko'llab qoladi. U olmish o'qariqda suv urib-urib oqadi.
Ana shu tosh-tarozini bilmagich dehqon o'qariq olib yurmasin. Suv u olmish o'qariq oxirigachayin oqib-oqib bormaydi.
Dehqoni ko'z tarozi bo'ladi, dehqoni ko'ngil qozi bo'ladi!
O'qariqni ana shu dehqon olsin!
Ana shu dehqon olmish o'qariq o'qday bo'ladi.
Suv ana shu o'qariqdan o'qday oqadi.

11
Derazaga rang kirdi. Ayolimizni uyquli turtdim.
- Ay, tur, tong otdi, - dedim.
- E-e-e...
Ayolimiz ingilladi. Qo'limni surib tashladi. Tag'in bir maromda pishilladi.
Bor-e, menga nima, dedim-da, chappa burilib yotib oldim.
Deraza tarafdin xo'roz qichqirdi. Xo'roz cho'zib-cho'zib qichqirdi.
Ko'z ochmaganlarimga-da qo'ymadi.
Deraza oqardi. Oppoq pardaday bo'ldi.
Men endi ayolimiz sochidan tortqiladim.
- Ay, tong otdi, deyaqman.
- E-e-e...
Ayolimiz turib o'tirdi. Yuz-ko'zini uqaladi. Derazaga qaradi. Bolishiga qaradi. Tag'in to'shakka tashladi.
Bu safar bilagidan chimchilab oldim.
Ayolimiz sapchib turdi. Qo'limga tarsillatib bir urdi.
- O'lsam qutulamanmi shundan, o'lsam qutulamanmi?! - dedi.
Ro'molini boshiga ila-ila tashqariladi.
Men xiyoldan keyin turdim. Ro'yi hushim bo'lmadi. Tandir chetida cho'nqayib o'tirdim. Ko'zlarimni uqaladim. Kerishib esnadim.
Onamiz tom ketilab obtova ko'tarib o'tdi.
Ayolimiz qo'lyuvigichda yuz-qo'l yuvgan bo'ldi. Naridan-beri artingan bo'ldi.
Buzog'ini yetaklab kelib molini emizdi. No'xta tortib-no'xta tortib emizdi.
Buzoqni tag'in qoziq qantardi.
Oshxonadan kadi olib keldi, sigir ostida cho'nqaydi. Tizzalari orasiga kadi oldi.
Ayolimiz sigir sog'di.
Sigir ayolimizni dumi bilan urib-urib turdi.
Tag'in buzoqni qo'yberdi. Buzoq onasi yeliniga yopishdi.
Ayolimiz oshxonada dokadan sut o'tkazdi. O'choqqa sut osdi.
Bir quchoq yo'ng'ichqa o'rib kelib molga tashladi.
Ityaloqqa yovg'on sarqit soldi.
Tovuqlarga don sochdi.
Qozonda ko'pirib toshmish sutni lo'killab borib oldi.
Mol ostini qaradi.
Eshik-oraga suv sepdim. Supurib-sidirdim.

Ichkarida birin-ketin bolalar chiqib keldi: Birovi yuz-qo'lini yuvdi, birovi yuz-qo'lini yuvmadi.
Ayolimiz yuz-qo'l yuvmagichlarni qo'lyuvgich ostiga yetaklab bordi.
Bolalar suvdan seskandi. Bolalar suvdan bet burdi. Bolalar voy-voyladi.
Ayolimiz quloq solmadi. Barini yuz-qo'lini yuvdi. Ishton kiymagichlariga ishton kiygizdi.
Tashqi so'riga gilam to'shadi. Ko'rpacha soldi. Dasturxon yoydi. Choy damladi.
Ichkaridan shiptirdan-shiptir ko'rpachalar olib keldi. Simga yoyib-yoyib osdi.
O'choqdan kul olib keldi. Shiptirlarga hovuchlab-hovuchlab sepdil.
Chaqalog'imiz tuvagini to'kib keldi.
Maktab borgich boshalarini kiyintirdi. Qo'lga kitob-daftar berdi. Yelkasiga sumka osdi.
Qizlari sochiga qizish taoma taqdi.
O'g'illari oyoq liboslarini kiydirdi. Paydarpay-paydarpay kiyimishlarini o'ng-o'ng kiydirdi. Iplarini boyladi.
Barini ko'chalatib haydab bordi. Barini maktab haydab soldi.
Qodir o'g'lini dastyorlikka olib qoldi.
Onamiz munkillab-munkillab so'ri keldi.
Men choyimni ichib bo'ldim. Kaftlarimni yuzimga surta-surta so'ridan tushdim.
Ayolimiz qatiq uyutdi: sutga bir qoshiq tomizg'i qatiq soldi. Kadini janda chopon o'rab-o'rab qo'ydi.
Molni bo'shatdi. Qodir o'g'li oldiga solib berdi.
- Podaga qo'sh-da, shundan shuyoqqa maktabga jo'na! - dedi.
So'ri tevarak-girdini aylandi. Bolalar tashlamish ushoqlarni terib-terib oldi.
- Ena, nevaralaringiz o'qishdan kelsa, ko'z ayirmang, tag'in ko'chaga chiqib ketmasin, - dedi.
- Ha, er-xotin yetimlaringni topdilaring! - to'ng'illadi onamiz.
- Unday demang, ena, unday demang, bari o'zingizni bolalaringiz.
- Bola, bola! Umrin bola boqib o'tdi! Otasini boqqanim kamday, endi bolasiniyam boqaman!
- Bolamni to'ygunimcha boqaman, nevaramni o'lgunimcha boqaman, deganlari shu-da, ena, - dedi ayolimiz. - Ko'kragingdagini tashlab ketmaganimga shukur qiling.
- Ha, endi ko'kragingdaginiyam tashlab ket, ha! Bir kamim nevara emizish qolib edi! Oyog'imni uzatib, emin-erkin o'lganiyam qo'ymanglar!
- Hali erta, ena...
- Hali erta, erta! Bu dunyoni ishidan mozorga kirib qutulmasam, qutulmayman!
Men eshagimga tushlik solinmish xurjunimni tashladim. Ayolimizga tayinladim:
- Dalaga ertaroq bor, - dedim.

12

Texnika oy bilan bo'ylashsa-da, ketmonsiz dala - dala bo'lmaydi.
Men traktor ketiga to'rt qator tish uladim. Har qator orasida ikkitadan pichoq qo'ydim. Har qator orasida bittadan o'qsimoya panja qo'ydim.
G'o'zalarim ostini haydadim. G'o'zatomir qirqilmasin yo lat yemasin deya, olti-etti santim chuqurlik-da haydadim.
Tish g'o'za bo'g'ziga tegmay-tegmay yurdi.
Tish egat tuprog'ini g'o'za bo'g'ziga uyub-uyub yurdi.
Oqibat - g'o'za bo'g'iz ko'milib qoldi. G'o'za bo'g'iz qotib qoldi. G'o'za bo'g'iz nafas ololmay qoldi.
Bu bois, dalalarimga ketmon soldim.
Botirib ketmon solayin, dedim - g'o'zatomir qirqilajak bo'ldi.
Sayoz ketmon solayin, dedim - g'o'zatomir ostda qolajak bo'ldi.
Men ketmonimga erk bermayin-erk bermayin ketmon soldim.

13

G'o'zalarim bir oylik bo'ldi.
Ana shunda bir shamol turdi, bir shamol turdi.
Afg'on shamoli deyin dedim - shamol Hisor tarafdin esdi.
Shamol g'o'zalarimni bir chapga qayirdi, bir o'ngga qayirdi.
G'o'zalarim ayqash-uyqash bo'lib qoldi. G'o'zalarim bukchayib-bukchayib qoldi. G'o'zalarim yotib-yotib qoldi.
Pushtalarda tizilmish ko'klar g'o'za bo'ldimi yo boshqa bir maysa bo'ldimi - bilib bo'lmay qoldi.
Men nahor-nahorlab dalalarim boshida cho'k tushdim.
Yotib-yotib qolmish g'o'zalarimni qo'shqo'llab-qo'shqo'llab rosladim.
Ayqash-uyqash g'o'zalarimni kaftlab-kaftlab taradim.
G'o'zalarim tag'in bo'y-bo'yladi.

14

Majlis qaridi.
- Siz bilan biz hali-hamon dotatsiyada yashaymiz, o'rtoqlar! - deya yakunladi raisimiz. - Dotatsiyadan qutulish uchun qo'lni qo'lga berib mehnat qilmasak bo'lmaydi! Dotatsiyadan qutulaylik, ana undan keyin odamday yashasak bo'ladi!
Qabatimda o'tirmish brigadir qulog'iga shivirladim:
- Qaerda yashaymiz, deydi? - dedim.
- Dotatsiyada, b'v' deydi.
- U qaerda?
Brigadir tovoni bilan yer tepib ko'rsatdi.
- Shu yerda, - dedi. - Mana, mana shu yerda. Shuniyam bilmaysanmi, he, ko'rsavod.
Gapimizga tag'in bir brigadir qo'shildi.

- Dotatsiyada yashaymiz degani, muttahamlarcha yashaymiz, degani-da?
- Unchalik emas-e, he, gaping qursin.
- Bo'lmasa, nima degani? Yo, tekinxo'rlarcha yashaymiz, deganimi?
- Unday ham emas. Nima desam ekan, dotatsiya degani... davlat qaramog'ida yashaymiz, degani. Yo'q, buyam unday to'g'ri bo'lmaydi. Dotatsiya degani... qarz bo'lib yashaymiz, degani.
- Shuncha ishlab-a? - dedim. - Yil o'n ikki oy tongdan shomgacha ishlab-a?
- Tongdan shomgacha ishlang, ishlab yota berasan-da. Paxtang arpaga uvoq ham bo'lmaydi.
Majlisdan keyin eshagimni qichab-qichab haydadim. O'ylab-o'ylab haydadim.
Ayolimiz birday brigadirlikimni gapiradi, majlisimizni gapiradi. Xudoni bergan kechasi nimani majlis qilaslilar, deydi. Ayolimiz odamni yo mayna etadi, yo qitig'imga tegmakchi bo'ladi.
- Ana, majlisda nimani gapiramiz! Dotatsiya, dotatsiya!
Ayolimizni ana endi boplayman! Dotatsiya, degich kattalarbop gaplardan gapiraman. Ayolimizni lol-lol qoldiraman.
Ayolimiz og'zi ochilib-ochilib qoladi. Brigadirlikim bilan majlisimizni mayna etmagich bo'ladi.
Chin-da - brigadir o'z oti o'zi bilan brigadir-da. Katta, katta! Brigadir majlislarda ishtirok etadi. Brigadir raislar bilan gap olib, gap beradi, Dotatsiya, degich gaplardan gapirishadi!
Yo'l-yo'lakay dotatsiya-dotatsiya... deya pichir-pichir etib keldim. Esimdan chiqib ketmasin, dedim-da.
Eshagim bir o'nqir-cho'nqirdan hurkdi. Chappa burilib tuvladi.
Meni yerga shunday olib urdi, shunday olib urdi! Hushim boshimdan uchdi. Hushim bilan qo'shilib dotatsiya, degich gap-da uchdi. Dotatsiya esimdan chiqdi-ketdi!
Uyda bot-bot o'yladim - ammo eslay olmadim. Bor-e, dedim-da, yotib oldim.
Azonda o'ylab-o'ylab topdim. Tag'in esimdan chiqmasin deya, ichimda dotatsiya-dotatsiya... deya o'tirdim.
Bir ayolimizga qaradim, bir bolalarimizga qaradim, bir onamizga qaradim. Gap ochayin deya, bahona qidirdim.
Birovi-da dasturxondan bosh ko'tarmadi. Xuddi cho'ldan kelmishdayin hur-hur choy ichdi.
Birovi-da dotatsiya bilan ishi bo'lmadi!
Shu tobda ayoldan-da xafa bo'ldim, bolalardan-da xafa bo'ldim.
Ichimda dotatsiya-dotatsiya... deya o'tira berdim.
Bahona qidirdim - buyog'imga qaradim, bahona qidirdim - uyog'imga qaradim. Oxiri topdim!
Oysuluv qizimiz choyga ikkita-uchtalab qand soldi.
Men nasihatimuz gap ochdim.
- Qandni bitta-bitalab yenglar, dotatsiyada yashaymiz, - dedim.
- U nima degani? - dedi ayolimiz. Ana shunda jonim kirdi!
Kaftlarimni tizzalarim tiradim, ko'kragimni ko'tardim. Boshimni g'oz tutdim.
- Hali, dotatsiyani bilmaysanmi? - dedim. - Dotatsiyani-ya? Ay, ko'rsavod-e, ay, ko'rsavod-e!
Qirinib-qirinib tomoq qirdim. Donishmand-donishmand so'zladim:
- Maktabni necha bilan bitirib eding? Ay, ko'rsavod-e! Dotatsiya, bu... xo'-o'sh... muttahamlarcha yashash... yo'q, davlat qaramog'ida yashash... yo'q, qarz bo'lib yashash demakdir, ha!
- Qirilib ado bo'lgur, bizni raisimiz-da shunday deyar edi, - dedi onamiz.
- Yo'g'-e! - dedim.
- Esa-chi. Men ham bor... oti nima edi?
- Dotatsiya.
- Ana shunday gap-da bor!
O'ynab qo'yay, ota-bobolarimiz-da dotatsiyada yashabdi-da?
Otangga so'yilgan kal uloq - senga-da bo'ladi shul uloq, bo'libdi-da?

15

G'o'zalarim tomiri girdida achchig' zax bino bo'ldi.
Achchig' zax g'o'zaga el bo'lmaydi. Achchig' zax g'o'za tomirini chiritib-chiritib tashlaydi.
Men darhol g'o'zalarimga suv berdim.
Achchig' zaxni suv bilan quvib-quvib haydadim.
G'o'zalarim tomiri ozod-ozod nafas oldi. G'uzalarim tomiri yoyilib-yoyilib rohat oldi.

16

Qosh qoraydi.
G'o'za bilan yovvoyi o't farqiga borib bo'lmay qoldi.
Ana shunda ayollarga javob berdim. Ayollar birin-ketin qishloq yo'l oldi.
- Ertaga kun chiqmay kelinglar, salqinda ish unadi! - dedim.
- Ertaga bozor-ku! - dedi birov.
- O'ynab qo'yay, paxta bozorni biladimi!
- Bu dunyodan dam nimaligini bilmay o'tamizmi endi.
- Dam olasan, pensiyaga chiq, pensiyani jaraq-jaraq olib, yeb yotasan! - dedim.
Ayolimiz shiypondan bolasini olib kelib uzatdi.
- O'-o'y, manavini oldiga o'ngarib ketsin, oyog'imda oyoq qolmadi, - dedi.
- Bor-e, men hozir idoraga ketaman, - dedim. Ayolimiz bolasini qaytib oldi. Jerkiy-jerkiy bag'ir bosdi.
Ayolimiz boshi uzra gumbaz tugun qo'ndirdi. Ayolimiz bag'ri aro qo'shqo'llab bola quchdi.
Ayolimiz qishloq yo'l oldi.
Qo'l-himosiz gumbaz havoda suzib yurmish shar misol qishloqladi. Qo'l-himosiz gumbaz tugun ohista tebrana qishloqladi.
Ayolimiz qo'shqo'llab-qo'shqo'llab bola qucha-qucha qishloqladi.
Ayolimiz ayollar ashulasini ayta-ayta qshploqladi:

- Ko'rgan kunim qursin.

17

Idoradan bir mahalda qaytdim.

Eshagimni qantardim. To'qimini olmadim.

Pichadan so'g'in tong otadi - ishni ko'paytirib o'tirayinmi, dedim.

Ichkarida oynajahon ko'rsatmay qolibdi.

Bolalar burabdi-burabdi b"oynajahon buragichini sindirib tashlabdi.

Men ombordan bilakday-ombir topib keldim.

Ombir bilan oynajahon buradim. O'nglay-o'nglay buradim. Chappalay-chappalay buradim. Qirr-qirr buradim.

Oynajahon pir-pir etdi, oynajahoi bijir-bijir etdi - ammo ko'rsatmadi.

Men bolalarni urishib-urishib tashladim. Birini qo'yib birini so'kib tashladim.

- Otangni iligiga!.. - dedim. - Duppa-durust oynajahonni buzgan otangni iligaga!..

Bolalar bir-biriga soldi:

- Men emas, Qodir buzdi.

- Birinchi Oysuluv buradi.

- E, baring bir go'r! - dedim.

Men devor soat qaradim - soat o'n ikkidan oshibdi. Oynajahon ko'rsatuvlari tamom bo'libdi.

Shunday bo'lsa-da, bolalar oldida sir boy bermadim.

- Boringlar, yotiuglar, - dedim. b"Yaxshi o'qisalarig, ertaga tuzatib beraman.

Men ana qaradim-mana qaradim b"taomdan darak bo'lmadi.

- Ay, vaqt bemahal bo'ldi! - deya ovoz berdim.

- Bemahal bo'lsa nima qilayin? - dedi ayolimiz.

- Biron nimang bormi?

- Bor, endi pishadi.

- Haliyam pishmadimi-e?

- Shu vaqtgacha o'ynab o'tirganim yo'q. Qozondan boshqayam tirikchiligim ko'p. Xamir qordim...

Sag'al o'tdi - ayolimiz bir korson piyova olib keldi.

- Go'shti yo'q, go'sht tamom bo'ldi, - dedi.

- Bizga bo'la beradi, - dedim. - Qozon o'zimizniki, qorin o'zimizniki. Qorin to'ysa bo'ldi-da.

- Endi, go'shtni qaytadi?

- Juma bozor kuni Norin qassob mol so'yadi deyishayapti, shundan olamiz-da.

Piyovadan so'g'in choy ichdim.

Yenboshlab yotdim-yotdim - ko'zim ilindi. Qancha yotdim - bilmadim.

Bir mahal ko'zimni ochdim - hovlida lovv-lovv olov o'rladi.

- Ay! - deya sapchib turdim. Ayolimiz zardob-zardob ovoz berdi:

- Jonim, jonim?!

- Ay, nima qilayapsan?

- Tandir qizitayapman, nima edi?

Shundagina nima gapligini bildim. Nima deyishimni bilmadim.

- Yotar vaqtiyam non yopadimi? - dedim.

- Yotarda non yopmasa, go'rda yopadimi?!

18-19

Quruq beda yegich mol go'ngi a'lo-a'lo go'ng bo'ladi!

Quruq beda yegich mol peshobi serazot-serazot bo'ladi!

Men ulkan o'raga ana shunday go'ng to'daladim. O'ra bet-boshini sinchlab-sinchlab tuproqladim.

O'rada qolmish jonivorlar g'imir-g'imir bolaladi. Bir jonivor bir soatda o'n besh-yigirma bolaladi. Bir jonivor bir kunda million-million bolaladi.

Ana shu jonivorlar g'imir-g'imiridan go'ng ich-ichlari aro havo kirib-chiqib turdi. Ana shu jonivorlar g'imir-g'imiridan go'ng chirib-chirib turdi. O'radan shiptir anqib-shiptir anqib qoldi.

Men ana shunda xazinamni ochdim!

Shiptir go'ng bilan tuproq aralashitirdim. Peshma-pesh dala tashidim.

Dadalarimni shiptir go'ngladim.

Dimog'imda shiptir is o'tirib-o'tirib qoldi.

Bir qadamda bir tupurib kun ko'rdim.

- Hali, gap ochilsa aytaman-da. Og'zimga tolqon solib o'tirmayman-da.

- Ha-a, maqtab qo'ya bersin-da.

- Nima deb maqtayin, sen ayt-da? Erkak odam umri dalada o'tadi, nimani biladi.

- Tavba-e, ayol odamni umriyam uyda o'tayotgan yo'q!

- Ishqilib, ayol ayol-da, qiz bolani yaxshi biladi.

- Nima deb maqtardi, qizimiz uncha-muncha qizlardan emas, deydi-da. Kamgap, pazanda, chevar deydi-da.

- Bizni qizimiz deyin-a?

- Deydi-da, o'zini qizlari bilan billa o'ynab katta bo'lgandan keyin, deydi-da.

- Chin, katta bo'libdi, bilmay qolibman, chin.

- O'zini qiziday gapda.

- Chin, o'zimni qizimday gap, chin.

- Ishqilib, maqtaydi-da.

- Maqtayman-da, qizimizni maqtayman-da. Yo, pirim, men endi borayin, aytgan joydan qolma, dedilar.
So'ridan ko'cha yo'l oldim.
Raisi darvoza oldida mayda mashina mo'l bo'ldi - demak, raisimiz davrani katta oldi.
Men raisi darvozaii jonli-jonli taqillatdim.
Darvozani raisimizni o'g'li ochdi.
Men chaqiribsizlar deya, ichkari kirib keta berayin dedim - betim bo'lmadi.
- Rais bova bormi? - dedim.
- Bor-bor, aytib kelayin. Raisimiz chayqala-chayqala keldi.
- E-e, Dehqonqul aka, tinchlikmi? - dedi.
- Tinchlik, rais bova, tinchlik, - dedim. - Hormang, rais bova?
- Salomat, salomat...
Shoberdi baxshi eshib-eshib do'mbira chaldi.
- Ha, nima gap?
- Hech gap yo'q, rais bova.
- Traktorlaring buzilib qolibdi, deb eshitdim?
- Sozladik, rais bova, sozladik.
- Ha-a, rais bova... qizimizga... odam kelibdi..
- Qizingizga odam kelibdi? Yo'g'-e, qizingiz hali go'dak shekilli?
- Yo'q... qizimiz... qizingizga deymai.
- Ha-a, mening qizimni aytayapsizmi? Keldi keldi, hali-hozircha eskichasiga non sindirib qo'ydik.
- Non sindirdilaringizmi?
- Ha-da, o'ylab o'tiramizmi. Sindirdik-qo'ydik.
- Binoyi bo'пти, xo'p binoyi bo'пти, - dedim. - Ha-a, chaqirgan ekansiz, rais bova?
- Chaqiribman? Qachon? E, ha-a, bugun Dehqonobodida quda bo'lmishlar ikkita fotiha qo'y tashlab ketib edi. Shu qo'yni birovini so'yib, rayon kattalarini chaqirayin, dedim. Choy ichib keting, etayin, dedim. Uyoqqa bola yubordim, buyoqqa bola yubordim, Qo'y so'ygich odam topolmadim.
- O'zingga ayting edi, daladan vaqtlitiroq kelib so'yib berar edim.
- Bo'ldi-bo'ldi, Klara Xodjaevnani shopiriga so'yirdim. O'zimiz so'yib, o'zimiz yeb yotibmiz.
- Qanday... Eтли-sulli qo'y ekanmi?
- Ha endi, Dehqonobodida qo'y bo'lgandan keyin, etli-sulli qo'y bo'ladi-da.
Shoberdi baxshi bo'g'ilib-bo'g'ilib doston aytdi.
- Bo'пти, Dehqonqul aka, - dedi raisimiz, - traktoringiz tag'in buzilsa, darrov xabar bering. Ana, ichkarida rayon texnika boshqarmasi piri o'tiribdi, Bir og'iz aytamiz, istalgan ehtiyot qismlarni yetkazib beradi.
Ketimga qayrildim.
Darvozamizdan ichkariladim.
So'ri boshida serrayib-serrayib qoldim.
Ayolimiz ajablanmish bo'ldi.
- Ha, vaqqli qaytibdi? - dedi.
- Ko'p o'tirmadim, - dedim. - Kattalar mast-alast. It egasini tanimaydi...

20

Men begona o't uchun go'ng solib edimmi? Men begona o't uchun suv berib edimmi? Dalalarimni shunday o't bosdi, shunday o't bosdi! G'o'zalarim begona o't ostida qoldi. G'o'zalarim begona o't changalida qoldi.
Dalalarimda yetmish xildan ziyod begona o't o'sdi!
Dalalarim paxtapaykal bo'lmadi - dalalarim o'tpaykal bo'ldi.
G'o'zalarim nozik davrida bo'ldi. G'o'zalarim sertomirlamadi. G'o'zalarim botin yerlamadi.
Bunday vaqtda dalaga traktor solib bo'lmaydi. Traktor yerni parcha-parcha ko'chirib tashlaydi.
G'o'zalarim yerparchalar bilan ko'chib-ko'chib qoladi. G'o'zalarim qurib-qurib qoladi.
Ayni vaqtda g'o'zalarimga ketmon solib-da bo'lmaydi. G'o'zalarimga ketmon-da ziyon beradi.
Birdan-bir yo'lim - begona o'tlarni bitta-bittalab yulib tashlash bo'ldi.
Ayni vaqtda unib chiqmish begona o'tlarni yulib tashlash mushkul bo'lmadi. Bular bir yillik begona o'tlar bo'ldi. Bir yillik begona o't tomiri yer ostlab ketmaydi. Shunday yer yuzasida bo'ladi.
Boisi - bir yillik begona o't dondan bolalaydi.
Dastlab qo'lim tegmish o't takasoqol bo'ldi.
Takasoqol ingichka barg o't bo'ldi. Uzun-uzun o't bo'ldi. Oppoq tanli o't bo'ldi.
Oyoqlarim uyushib-uyushib qoldi. Tizzalarim shol-shol bo'lib qoldi.
Kun qoq miyamdanda urib turdi.
Men tizza suyanib qad rostladim.
Tizzamdan pastim qaqshab-qaqshab oldi...
Cho'nqayib o'tirishdan oyoqlarim bezillab qoldi. Endi yerga ikki bukildim - to'rt oyoq bo'ldim.
Belim balandda bo'ldi. Ikki oyog'im egatda bo'ldi. Ikki qo'lim pushtada bo'ldi.
Bir nozik tanali begona o'tni ushladim.
Bu pechak o't bo'ldi. Oppoq gullik. No'xatsimon donlik. Donlari bir yuz qirq mingtacha bolalagich o't.
Men pechak o'tni tomiri bilan sug'urib tashladim.
Men endi borib turmish zararkunanda ajriqqa duch keldim.
Ajriq g'o'za ko'karib chiqmasdan oldin ko'karadi. Boisi - ajriq tomirdan ko'karadi.
O'zga begona o'tlar g'o'za bilan ishi bo'lmaydi. Boshi yetganichayin o'z havosida o'sib yota beradi.

Ajriq g'o'za bo'g'zidan oladi. Ajriq g'o'za belidan oladi.

Ajriq g'o'zani tomir ottirmayin o'rab-chirmab bosadi.

Ajriqni yo'qotib bo'lmaydi!

Emishki, laylak yuksakdan-yuksak bir qoyada uya qo'yibdi. Laylak uyasiga xascho'p tashibdi. Xascho'plar orasida bir qovjiroqdan-qovjiroq ajriq xas-da bo'libdi.

Kuz o'tibdi, qish o'tibdi, bahor o'tibdi, saraton o'tibdi.

Bir yildan keyin shamol ana shu ajriq xasni uyadan yerga uchirib tushiribdi.

Laylak uyasidan tushmish xasni ko'rib qolibdi. Laylak o'z makoniga sodiq qush-da - makoni bir g'ishti bo'lmish xasni olib joyiga qo'yish uchun quyi sho'ng'ibdi.

Laylak xasni tumshug'i bilan tortqilaydi - bo'lmabdi. Laylak xasni tumshug'i bilan yulqilabdi - bo'lmabdi.

Boisi - ajriq xas yerda allaqachon tomir otib qolibdi!

Men barmoqlarimni yer botirib-er botirib ajriq tomir kovladim.

Ko'z oldim qorong'i bo'ldi. Qo'shqo'llab yer suyandim: Qaddimni ko'tarayin dedim - ko'tarolmadim. Belim qotib qoldi.

Bir qo'limni belimga tirab qaddimni ko'tardim.

- Ay, belim-e, belim! - dedim.

Dardimni kimga aytdim - o'zim-da bilmadim.

Qabatimda o'toq qilmish dehqonlar o'z dardi o'zi bilan bo'ldi.

Tag'in ikki bukildim.

Bir qo'lim bilan g'o'za ushlab turdim. Bir qo'lim bilan begona o't yuldim.

Shunday qilmasam bo'lmaydi - g'o'zalarim begona o't bilan qo'shilib yuliniq qoladi. G'o'zalarim osti ko'chib-ko'chib qoladi.

Dalalarim adog'igachayin ana shunday ikki bukilib bora berdim. Dalalarim adog'igachayin ana shunday qad ko'tarmay bora berdim.

Qaddimni ko'tarsam bo'lmaydi - tag'in bukilolmay qolaman.

21

Qorong'i namozshomda issiq suvlab-issiq suvlab qo'l yuvdim.

Olqindilab-olqindilab qo'l yuvdim.

Begona o't ko'klari ketmadi. Kaftlarim ko'kmak-ko'kmak bo'lib qoldi. Kaftlarim qora-qora chiziq bo'lib qoldi.

22

Ayolimiz kenjadan to'ng'ichimizni ostonaga qo'ydi.

- Bor otaga, bor! - dedi.

Kenjadan to'ng'ichimiz miyiq kulib qaradi. Kenjadan to'ng'ichimiz barmoq so'rib qaradi.

- Ha? - dedim. - Kel, qani, kel!

Men kenjadan to'ng'ichimizni barmoqlarim bilan o'zimga imladim.

Kenjadan to'ng'ichimiz quloq ochdi. Bidirlab-bidirlab keldi. Bo'ynimdan quchoqlab oldi.

Men kenjadan to'ng'ichimizni bag'rimga oldim. O'zimni ketim bilan bolish tashladim.

Kenjadan to'ng'ichimiz ko'ksimda minib o'tirdi.

Men kenjadan to'ng'ichimiz... bulbulini o'ynadim.

- O'ynab qo'yay, chuldiringdan, o'ynab qo'yay! - dedim. В Ъ”Chuldiringdan-da, chuldiringdan-da!.. Chuldir katta bo'lsa, bir ayol olib olib beramiz-da!..

Kenjadan to'ng'ichimiz bet-boshimda barmoq yuritdi. Kenjadan to'ng'ichimiz ajinlarimni sanadi.

- Bir, ikki, uch...

Kenjadan to'ng'ichimizdan to'ng'ich-to'ng'ichimizgachayin ajinlarimni sanab-sanab katta bo'ldi.

Birovi oltmish-etmish sanadi.

Tag'in birovi ... yuzdan oshirib sanadi!

Emish-emish В Ъ”bir ajin bir qayg'uni bildirar emish.

Emish-emish - bir ajin bir dardni bildirar emish.

Emish-emish - bir ajin bir armonni bildirar emish.

Oltinchi bob

1

- Barcha uy-uyiga, kapa-kuyiga! - deya majlis tarqatdi raisimiz. - Dehqonqul aka, siz bir maydon oyoq iling!

Nima gap demishday raisimiz yuziga tikildim. Biron alomat anglamadim. Joyimga qaytib o'tirdim. Faollar ketib bo'ldi. Raisimiz idorani mahkam yopib keldi.

- Aytgan-boylaganlaringizni chiqara bering, - dedi raisimiz. - Mukofotga mototsikl olib beraman.

Men hazil deya o'yladim. Kalla irg'ab-kalla irg'ab kuldim.

- O'ynab qo'yay, mototsikllaridan, o'ynab qo'yay, - dedim.

- Nimaga kallapoychaga o'xshab ishshayapsiz? Men sizga o'naqay gapni aytayapman!..

Raisimizni gapi qornidan qo'pol bo'ldi, qorni gapidan qo'pol bo'ldi.

Men gap chinligini bildim: Sergak bo'ldim. Barmoqlarimni qirs-qirs etdim.

- Hali-hozir birovga bildirmay turing, - dedi raisimiz. - Mukofot o'z oti o'zi bilan mukofot-da.

Idoradan terimga sig'mayin qaytdim.

Mototsikl mukofot olayin-u, ichimda yutayinmi? Mototsiklday uchqur texnikani ichda yutib bo'ladimi? Maydaroq bir nima bo'lsa ekan!

Aytmayman-a, aytmayman!

Bola-baqramni qator o'tirg'izib maqtandim!

- Mehnat - mehnatni tagi rohat, o'rtoqlar! - dedim. - Mana endi mototsikl minamiz, ha! Yaxshi o'qisalar, maktabga mototsiklda

42 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

olib borib, mototsiklda olib kelaman. Yo'q, olib kelolmas ekanman, o'zlaring piyoda kelar ekansizlar. Men kechqurun mototsiklda maylisga borar ekanman.

Ayolimiz dasturxondan ko'z uzmadi.

- Mototsiklni pulga beradi-da, - deya ming'illadi.

- Yo'q, mukofotga olayapman. Rais o'z tili bilan o'zi aytdi, mukofotga beraman, dedi.

Hujrasi tarafdin onamiz kela berdi.

- Ha-a, kelin? - dedi onamiz. - Anavi oshingni yeyin Matrosov nima deyapti?

Ayolimiz piq-piq kuldi.

- Mototsikl olayotgan emish, - dedi.

- Eb-ey, qaysi bitiga olar emish?

- Mukofotga olar emish.

- Ha-a, davlat tentak bo'пти-da, tekandan-tekini mototsikl berib!

- Davlatni unday demang, ena, - dedim. - Ideologiya kelsa, aytib bermayin, tag'in?

- Ayta ber! - dedi onamiz. - Ayta ber, Ideologiya suyunchisiga ishtonini yechib beradi!

Onamiz ikki barmog'ini enlab-enlab ko'rsatdi.

- Ideologiya suyunchisiga manavinday ishtonini yechib beradi! - dedi.

Ayolimiz og'iz ushlab-og'iz ushlab kuldi.

2

Qari bilgichni pari bilmaydi, degichlari chin bo'ldi.

Raisimiz hujjat ko'rdi.

- Endi, pulini cho'zing, - dedi.

- Qanday pul? - dedim.

- Qanday pul bo'lardn, mototsiklni pulini-da.

- O'zingiz... mukofotga beraman, dedingiz-ku rais bova?

Raisimiz ket chalqayib-ket chalqayib kuldi. Raisimiz qorin bilqillatib-qorin bilqillatib kuldi.

Kula-kula, masalani bayon etdi.

Men o'ylab o'yimga yetolmadim: buni nimasi mukofot? Hech qursa, yarim puliga bersalar-da mayli edi. Mukofot deyishga til borar edi. Ko'ngil taskin olar edi.

Men buncha pulni qaerdan olaman? Bozorda bir kilo go'sht to'qqiz so'm. O'n kun bo'ldi - qozonimiz go'sht ko'rmadi.

- Rais bova, - dedim. - Xudoga shukur, eshagim bor, bemalol yetib-ortib turibdi.

- Olasiz, mototsikl olasiz.

- Kolxozda nima ko'p, arizaboz ko'p. Mototsikl mukofoti bersangiz, arizabozlar yozadi. Och qornim, tinch qulog'im, rais bova.

- Siz sara dehqonimizsiz. Siz mototsikl mukofot olsangiz, arizabozlar... qoladi!

Men tizzamga shartillatib bir urdim. Bo'lar gapni aytdim.

- Xullas kalom... pul yo'q! Ana bo'lmasa! - dedim.

Raisimiz pinagini-da buzmadi.

- Bilaman, siz aytmasangiz ham bilaman, - dedi. - Dehqonda pul... yeydimi! Dehqon - bag'ri qon, deydi! Mototsikl pulini kolxoz to'laydi. Keyin, yillik daromadingizdan ushlab qoladi.

3

Men tumandan mototsikl minib keldim.

Mototsiklimni hovli naqd kindigida tikka tiradim. Old oyog'ini qibla qarating ko'tardim.

Men mototsiklimni gir aylanib-gir aylanib tomosha etdim.

Mototsiklim qibla taraf ana uchayin-mana uchayin, degich... raketa misol tuyuldi.

Men oshxonada ivirsimish ayolimizga ovoz berdim.

- Ay, akang qarag'ayni mototsiklni ko'rib qo'y! - dedim. - Bu mototsikl emas, raketa, raketa!

- Bu kishi qachon odam bo'ladi, - dedi ayolimiz.

- Eb-ey, bizga nima qilibdi? - dedim. - Raketani qara, raketani!

Ayolimiz derazadan ko'rinmish oynajahonga ishora berdi.

- Bu kishi-da anavi odamlarday bo'p, bundaygina, shlyapa kiyib yursa bo'lmaydimi, - dedi.

- Qaysi, oynai jahondagilarmi? Endi, ular katta odamlar. Biz hali u darajaga yetganimiz yo'q.

- Nimasi katta, ular-da shu kishiday odam.

- Yo'q, sen bilmaysan, ular katta odam. Katta odam bo'lmasa, oynai jahonga chiqarmidi.

- Katta bo'lgan balan ularni mototsikli yo'q, bu kishiniki bor.

- Bu gaping chin! Lekin, qo'y, odam uyaladi, shlyapa kiysam, birov-yarim, rais kelayapti, deb o'ylaydi.

- Amirboyni ayoli bu kishi mototsikli olayotganini eshitib, mototsikl olgandan ko'ra, kallasiga bir nima olib kiysa bo'lardi,

kallasidagi telpagi tipratikonni o'ligiga o'xshaydi, debdi.

«Б»Tipratikonni o'ligi? Manavi telpagim-a? Hay, enag'arni ayoli-ya! Shu ayol qizligida-da, mendan kir qidirardi! G'ananim - g'ananim ekan-da. Ertaga tong otsin, shlyapa kiyganim bo'lsin. G'anamlar kuyib kul bo'lsin.

4

O'zbaki - zo'raki, deydi.

Ertasi ertalab dala ishlarimni bir yoqli etdim.

Mototsiklimni minib Denov yo'l oldim.

Shlyapa ololmayman-a, shlyapa ololmayman, mototsikl olmish joonim, shlyapani ololmaymanmi, deya yo'l oldim.

Mototsiklimni yo'l girdida qoldirdim.

Qo'sh qavat do'konlab ko'tarildim. Shlyapa sotgich joyni topdim. Shlyapalarga nazar soldim.

43 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

Oq shlyapa, ko'k shlyapa, sariq shlyapa... bari teshik-teshik shlyapa!
Burchakda ikkita qiz oyna ko'rib-oyna ko'rib o'tirdi. Hiring-hiring kulishib o'tirdi.
Men qizlarga qarab turdim-turdim - qizlar oting nima demadi!
- O'-o', qizlarim-ov! - deya ovoz berdim. Qizlar iyak siltadi.
- Ha, nima? - dedi.
Men kaftim bilan beri kelinglar, ishorasini berdim.
Qizlar bir-biroviga qarab oldi. Birovi yuzini ushlab kuldi. Birovi boshini ketiga tashlab kuldi.
Birovi men taraf yurdi. Oldimga kelar-kelmas tag'in iyak siltadi.
- Ha, nima kerak? - dedi.
Qiz qoshimda toychoqday lik-lik etdi. Qiz peshtaxta chertib-chertib o'ynadi.
Qiz ust-boshimga qaradi. Qiz betimga qaradi... qiz aft burdi. Qiz burchak qaradi.
- Bo'ling, davay, bo'ling! - dedi.
Men nimadan gap boshlashimni bilmadim. Bir shlyapa ber, deyin dedim - ep bo'lmadi. Tilim bormadi!
Tag'in, turgan-turishing shu, senga shlyapani kim qo'yibdi, deydimi deya o'yladim.
Qiz burchak tikilib likillashidan - bizga o'xshagichlarga shlyapa bergich qiz bo'lmadi.
Bir ko'nglim - obro'yimni borida qaytib keta berayin, dedim.
Bir ko'nglim - elan-qaran keldim, endi so'rayin, dedim.
Og'zimni shuncha juftladim shlyapa deyolmadim!
- Anavindan ber, - dedim.
- Shlyapa? Razmer, razmer?
- Razmer deb o'tirasanmi, birovini ber-da qo'y-da.
Qiz oldimga bir dasta shlyapa tashladi. Men oyna oldida bitta-bittadan shlyapa kiyib ko'rdim..
O'ynab qo'yay-o'ynab qo'yay, jigitni qaranglar-ay, jigitni-e, dedim.
Men o'zimni o'zim tanimadim. Men o'zimga o'zim besh ketdim!
Qiz burchakdan ko'z olmadi.
Qiz yer ostidan kallamga ko'z qir tashladi.
Qiz burun jiyirdi. Qiz peshona tirishtirdi.
Oxir-oqibat - bir shlyapa kallamga chippa yopishdi.
- Shuni narxini ayt, - dedim. Qiz yuzimga qayrilib-da qaramadi.
- Besh so'm! - dedi.
- O'zi teshik-teshik bo'lsa, yana-tag'in, oftobdan saqlamasa, buni nimasi besh so'm? - dedim.
Qiz javob bermadi. Burchak qarab tura berdi.
Men besh so'm uzatdim.
Qiz burchak qaramish zayli pul oldi. Biyqillatib g'aladon ochdi. Pulni g'aladon tashladi. Tag'in g'iyqillatib g'aladon yopdi.
Shunda, peshtaxtada taxloqlik baxmalga ko'zim tushdi. Guldor baxmal ko'zimni o'ynatdi. Olmasam-da, so'rab-surishtirgim keldi.
- Baxmal qanchadan bo'ldi? - dedim.
- Olmasangiz nima qilasiz, - dedi qiz.
- O'ynab qo'yay, baxmallaringdan, o'inab qo'yay, olaman desam, olaman.
- Besh so'mlik shlyapani ko'rib yuragingiz yorilib ketdi-yu.
- Yorilgan yo'q, qizim, yorilgan yo'q, unday dema.
- So'zana qimmat, ellik so'm, - dedi qiz.
- Yuz so'm tursa-da, ber qani, bir ko'rayinqani.
Qiz baxmalni zarda bilan oldimga tashladi. O'zi bir burchidan ushlab turdi.
Men go'yo olar odamday baxmalni silkib-silkib yoydim.
Shunda, baxmal burchi qiz qo'lidan chiqib ketdi.
Qiz qo'lini beliga tiradi, Qiz uchchosini chiqardi. Qiz kafti bilan betiga shamol etdi.
- Uf-f-f... ko'rib bo'ldingizmi? - dedi.
Men bir qizga qaradim, bir baxmalga qaradim, bir yonimga qaradim.
Yonimda pul bo'ldi. Ayolimiz un olasiz, deya bermish pul bo'ldi. Pul bir haftadan buyon yonimda yurdi.
Men yonimni kovladim. Ana shu pulni oldim.
Men barmoq tupuklab-barmoq tupuklab pul sanadim. Men qiz qulog'iga quyib-quyib pul sanadim:
- Bir so'm, ikki so'm, uch so'm... Ellik so'm! Ana, ellik so'm! Endi, shu baxmalingni berman ber!
Qish peshtaxtadan pulni oldi. Sanab-sanab g'aladon soldi.
Qiz baxmal o'rab boshladi.
- O'rama, shunday ber! - dedim. Qiz baxmalni oldimga surdi.
Men baxmalni olib burchak bordim. Yer joylashib o'tirdim. Etiklarimni birin-ketin sug'urdim.
Baxmalni tirr-tirr ikki bo'ldim.
Bir bo'lagini bu oyog'im o'radim, bir bo'lagini u oyog'im o'radim.
Etiklarimni tortib-tortib kiyib oldim. Etiklarimni yer tepib-er tepib kiyib oldim.
Do'konda yurmishlar ajablana-ajablana qarab-qarab o'tdi.
Qiz... ko'rdim demadi! Qiz... mijja qoqmadi!
Qiz oyna qarab qosh siladi. Qiz oyna qarab zulf tobladi.
- Baxmal so'zana... - deya ming-ming etdi.
- Dalaga bo'la beradi, - dedim. - Bizni dalaga baxmal so'zanayam bo'la beradi!
Qiz... eshitdim demadi! Qiz... quloq qoqmadi! Men telpagimni qo'ltig'imga bosa-bosa eshik ravona bo'ldim.
- Bozorim baroridan keldi, - dedim. - Shlyapa bilan paytava qidirib kelib edim, ikkovini-da topdim!
- Gulya, - deya, hamkasabasi taraf yurdi qiz. - Gulichka, uydan gollandskiy sir olib kelganman, obed qilmaymizmi?

5

Ostimda mototsikl, boshimda shlyapa - garmselday-garmselday yeldim.
Shlyapamni oyna solib-oyna solib yeldim.
Yoril-e, Dehqonqul-e, yoril-e, dedim.
Bir-ikki chaqirim yeldim - shlyapamni oyna soldim. Tag'in bir-ikki chaqirim yeldim - tag'in shlyapamni oyna soldim.
Rais bo'lib ket-e. Dehqonqul-e, rais bo'lib ket-e, dedim.
Shunda xiyol o'ylab qoldim. O'zimni yer urmishday bo'ldim. Past ketmishday bo'ldim.
Chin-da, rais kim bo'пти? Shlyapsi bo'lgan bilan... mototsikli yo'q! Davlatni mashinasiga kuni qolgan.
Unda... raykom bo'lib ket-e, dedim. Shunda, o'zimni o'zim bilmishday bo'ldim.
Rais bilan raykom o'rtasi bo'lib ket-e, dedim.

6-7

Uyda shlyapa kiyib oynajahon ko'rdim.
Oynajahonda AQSh prezidenti shlyapasini yer olib qo'ydi.
Siz-da, shlyapangizni oling. Dehqonqulboy, dedim.
Men shlyapamni olib qo'ydim.
AQSh prezidenti shlyapasini kiydi.
Shlyapangizni kiying. Dehqonqulboy, dedim.
Men-da shlyapamni kiydim.
AQSh prezidenti shlyapasini men taraf silkitdi.
Men-da shlyapamni oynajahon taraf silkidim.
AQSh prezidenti shlyapasini boshiga qo'ndirdi. Samolyotga kirib ketdi.
Men-da shlyapamni boshimga qo'ndirdim. Bolish yonboshladim.
Hurillatib-hurillatib choy ichdim.
Ay, shlyapangizni qirquvidan-da, Dehqonqulboy, shlyapangizni qirquvidan-da, dedim.
Ammo...bosh kiyim ko'rdim - shlyapaday beqillig'ini ko'rmadim!
Kallamni qashilayin deya qo'l uzatdim - qo'lim o'z-o'zidan shlyapa qirquviga tegib ketdi.
Shlyapa yer tegib-tegmay yumalab-yumalab jo'nadi. Uy burchagiga borib to'xtadi.
Men o'rmalab borib shlyapamni olib keldim.
Tag'in shlyapa kiyib choy ichdim. Qo'lim tag'in shlyapa qirquviga tegib ketdi.
Shlyapa yumalab-yumalab jo'nadi.
O'ynab qo'yay, sendaychikin bosh kiyimdan, o'ynab qo'yay, dedim.
Bosh kiyim bo'lsa - kiroyi telpakday bo'lsa-da. Telpak vazmin-vazmin, sobit-sobit bosh kiyim.
Telpak tap etib yer tushdimi, bo'ldi - joyida qimir etmay tura beradi. Shlyapadayin yumalab, odamni o'rmalab yurmaydi.
Shlyapam yer tushib, burchak yumalashini qo'ymadi - men ushlab kelib, kallamga qo'ndirishimni qo'ymadim.
Men tevarakka kami bilan raisona-raisona, ko'pi bilan raykomona-raykomona qaradim.

8

G'o'zalarim qirq kunlik bo'ldi.
G'o'zalarim qirqida suvsadi.
G'o'zalarim suvsaganini qanday bildim?
Bir qarich yer ostidan bir siqim tuproq oldim. Tuproqni mahkam-mahkam siqimladim.
Tuproq bir-biri bilan qovushmadi. Tuproq chochilib-chochilib turdi.
Demakъ Ъ” g'o'zalarim suvsadi.
Chirtillatib bir barg uzib oldim. Bargni qo'sh-qo'llab bir bukladim.
Barg qoq o'rtasidan o'tmish yo'g'on tomir qirs etib sinmadi.
Demakъ Ъ”g'o'zalarim suvsadi.
Men g'o'zalarimni suvladim.

9

Dalalarimda assalomalaykum bilan chirmoviq toshdi.
Men yigirma kilo pentaxlor-fenol bilan besh yuz kilo suv aralastirdim.
Bir gektar dalamga yigirma kilolab sepdim.
Bo'lmadi - assalomalaykum bilan chirmoviqqa bas kelmadi.
Bir daxlorpinat degich dori bor. Men uni dalapon dori deyman.
Sakkiz kilo ana shu dalapon dori bilan besh yuz kilo suv aralastirdim.
Dalalarimni uch bora dalapon doriladim.
Assalomalaykum bilan chirmoviqni uyi kuydi!

10

O'ynab qo'yay, yangi texnikalaridan o'ynab qo'yay!
Kim qancha yildirkim, xo'jaligimizda KXU-4 degich yangi texnika bor otangga bo'ladi, bor onangta bo'ladi.
Boridan yo'g'i yaxshi bo'ladi!
Boisi - g'o'za ostini ishlagich mazkur texnika keti bir ramalik. U baland shatakka taqiladi. Natijada traktordan xiyla keyinda turadi.
Shu bois, yerdan risoladagiday ko'tarilmaydi.
Oqibat - to'rt-besh qadam dala bosh-adoq g'o'zani qirqib-qirqib buriladi. Oqibat - to'rt-besh qadam dala bosh-adoq oppoq paxtani nobudlab-nobudlab buriladi.
Men yo to'rt-besh qadam dala bosh-adoq g'o'zamni ekmasligim lozim bo'ldi, yo eksam-da, to'rt-besh qadam g'o'zamni o'rib-o'rib

tashlashim lozim bo'ldi, yo... ana shu yangi texnikadan kechishim lozim bo'ldi.
Men yangi texnika bahridan o'tdim.
Chin-da, yangi texnika deya atalmish go'rso'xtani nima qilaman? Chin-da, dala bosh-adoq g'o'zalarimni kunpayakun etib nima qilaman?
Eskisi traktor bortovoyiga taqiladi. Traktor ballonlari oralig'iga taqiladi. Shu boisdan-da eskisini yerdan ko'tarib olish g'oyat o'ng'ay bo'ladi. Eskisini burib olish g'oyat qulay bo'ladi.
Eskisi bitta-da g'o'zamni qirqmaydi. Eskisi bitta-da g'o'zamga ziyon bermaydi.
Men har yil ana shu eski texnika tufayli dalalarim bosh-adog'idan yigirma tonna oppoq paxtamni omon olib qolaman.
Yigirma tonna olpoq-oppoq paxta!
Aytishga oson b"og'iz bir chetidan chiqadi-ketadi.
Aslida - yigirma tonna oppoq paxta el-yurt uchun olamjahon-olamjahon naf bo'ladi.
Men kattalardan nordon-nordon gaplar eshitdim.
Ammo dalalarimga eskisini soldim. G'o'zalarim ostini haydadim.
Traktor tishlari tegmayin o'tmish g'o'za uya oralari ko'p-ko'p qoldi.
G'o'za uya oralari ana shundayin qola bersa - hosil cho'g'siz-cho'g'siz bo'ladi.
Men g'o'za uya oralarini ketmonim bilan yumshatib-yumshatib oldim.
Pushta tuproqni egatlab tushirdim. Egat tuproqni pushtalab oldim.
Oqibat - pushtada to'planib-to'planib yotmish oziq moddalar g'o'zalarim ostiga tushdi.
G'o'zalarim avj-avj o'sdi.

11

Og'ilimizni biryog'i qiyshayib qoldi.
Men qarab-qarab qo'ydim. Bu yil qishni o'tkazar, deya o'yladim. Ammo men o'ylamishday bo'lmadi.
Qiyshaymish devor belidan ag'nab tushdi.
Tabiatim tirriq bo'ldi.
Og'il oldilab sim chiroq sudrab bordim. Tut ayrisiga chiroq ildim.
Og'ilxona yop-yorug' bo'ldi.
Ag'namish devorni ketmon bilan maydaladim - loyxona etdim.
Yotar vaqti-yotar vaqti ariq yoqalab bordim.
Suv boshida quloqchi yo'q bo'ldi.
Paxtaga bormish suvdan o'g'irlab keldim.
Suv men bilan baravar loyxonalab keldi.
Cholvorimni tizzalab lippa urdim. Kaftlarimni tupuklab ho'lladim. Ketmon olib loy kirdim.
Devor kesaklarni tepib-tepib loy etdim. Ketmon bilan urib-urib loy etdim. Tepkilab-tepkilab pishitdim. Ustidan suv sepdim.
Saharda vaqtliroq turib devor uraman, deya niyatlandim.
Ammo saharda uxlab qoldim.
Esnab-esnab loyxona keldim. Loy qaradim-loy qaradim - nima qilishimni bilmadim. Devor urayin dedim - dala qolib ketar bo'ldi, dala borayin dedim - loy qotib qolar bo'ldi.
O'yladim-o'yladim - tag'in ariq yoqalab suv boshi bordim.
Bu safar quloqchi bo'ldi.
Unday dedim, bunday dedim - quloqchi ko'nmadi.
- Yo'q, berolmayman, suv paxtaga borayapti, - dedi.
Yopishib oldim, kuyinib oldim.
- Molxonamizni yarmi yo'q! - dedim.
- Yo'q bo'lsa nima qilayin? Mol zarilmi, paxta zarilmi?
- Paxta zaril!
- Otangizga balli, paxtani oldida mol nima degan gap!
Nima deyishimni bilmadim. Kelgich izimdan qaytib kelaberdim.
Uydan katta bidon olib keldim.
Bidon bilan yelkamda suv tashidim. Besh-olti marta qatnadim.
Loy suvladim. Loy yuzi kilkillab-kilkillab qoldi.
Mototsiklimni minib dala yo'l oldim.
Kun bo'yi loydan alag'da bo'ldim.
Kun botishi bilan ayolimizga javob berdim.
- Bor-da, loyga suv sepib tur, qotib qolmasin, - dedim.
Oqshom tunar-oqshom tunarda uyimizlab keldim. Tut ayrisida chiroq yonib-yonib turdi. Lozimini tizzalab-tizzalab turib-turib olmish ayolimiz... loy tepdi.
Ayolimiz sochlari loy tegmasin uchun soch turmaklab-soch turmaklab loy tepdi. Ayolimiz ro'moli bilan bel boylab-bel boilab loy tepdi. Ayolimiz ko'ylak etaklari loy botmasin uchun qo'shqo'llab etak ko'tarib-qo'shqo'llab etak ko'tarib loy tepdi.
Ayolimiz harsilladi!
Ayolimiz loydan illa-illa oyoq ko'tarib oldi.
- Bekor loy kiribsan-da, b"dedim. b"Men senga suv sepib tur, deb edim-ku?
- Suv sepdim, qotib qopti.
- Bolalarni loy solsang bo'lardi.
- Bolalar zarra boshidan qorason bo'lsinmi endi.
Bolalar mayda-mayda satillarda suv tashidi.
- Bo'ldi, loydan chiq, - dedim. - Bor, mol-holingga qara, qozon-tobog'ingga qara.
Ayolimiz loydan chiqaman dedi - chiqolmadi, chiqaman dedi - chiqolmadi. Oyog'ini loydan tortib ololmadi!

Men ayolimizni qo'ltiqlaridan olib, loydan chiqarib qo'ydim.
Bolalar hiring-hiring kuldi.
Men ketmon bilan qo'zg'ab-qo'zg'ab loy tepdim. Men suvlab-suvlab loy tepdim.
Loy pishidi. Loy tobga keldi.
Men og'ilxona devorini minib ayolimizni chaqirdim.
Ayolimiz qozonini onamizga qoldirib keldi.
Loy urish oson, loy olib berish qiyin.
Ammo ayol zoti devor urolmaydi-da.
Shu bois - ayolimiz loy olib berdi, men devor urdim.
Ayolimiz beldasta suyana dam olib-beldasta suyana dam olib loy olib berdi.
Ayolimiz loy sob bo'lgunichayin loy olib berdi.

12

Yotar vaqti ayolimiz o'ng oyog'i boshmaldog'ini ushlab-ushlab voy-voyladi.
Ayolimiz boshmaldog'ini onamizga tutdi. Onamiz yuruqqa solib qaradi.
- Eb-e-y! - dedi. - Tirnoq ko'chibdi, boshmaldog'ingni tirnog'i ko'chibdi. Tirnog'ingni olib yursang o'lasanmi, qirilib ketgur!
- Tirnoqqa qaraydigan vaqtni, - dedi ayolimiz. Men ishonmayin qaradim.
Chin, tirnoq chetlar qontalash-qontalash bo'libdi. Chin, tirnoq uchlar ko'tarilib-ko'tarilib turibdi.
- Dehqonqul, bor, qaychini olib kel, - dedi onamiz.
Men qaychini olib keldim.
Onamiz ko'chgan tirnoqni qirt-qirtillatib olib tashladi.
Ayolimiz ingrab yubordi
- U-u-uh!.. ВЪ”dedi.
Onamiz qaychini ayolimizga uzatdi.
- Ma, tirnoqlaringni ol, - dedi. Ayolimiz qaychini qo'li bilan qayirdi.
- Dardim tirnoqmi, - dedi. - O'zi, uyqum kelib, o'lib borayapman.
- Kel, unda o'zim olib qo'yayin.
Onamiz ayolimiz oyoqlarini tizzasiga oldi. Tirnoqlariga qaychi soldi.
Ayolimizni oyoqlari... turli-tuman bo'ldi!
Bebilchagidan yuqorisi osma qovundayin to'r-to'r qora bo'ldi.
Kalishdan tashqari yurgich joyi ana shunday to'rlama-to'rlama bo'ldi.
Bebilchagidan pasti quyruqdayin oppoq-oppoq bo'ldi.
Kalish ichida yurgich joyi ana shunday quyruq-quyruq bo'ldi.
Ayolimiz tovonlari... qop-qora bo'ldi!
Ayolimiz tovonlari... tilim-tilim yoriq bo'ldi! Qaqroq yerday-qaqroq yerday taram-taram yoriq bo'ldi!
Subhi sodiqqachayin zim-ziyoy uyimizni oh oldi.
- O-o-oh, oyog'im!.. - deya uyqusiradi ayolimiz. - O-o-oh, oyoqqinam-a!.. - deya oh urdi ayolimiz.

13

Tag'in dalalarimni begona o't bosdi.
Qadamimda semizo't yoyilib yotdi.
Semizo't o'z oti o'zi bilan yo'g'on-yo'g'on o't bo'ldi. Barmoqday tanasi to'la suv o't bo'ldi.
Semizo't yerda bor bo'lmish namni so'rib-so'rib oldi. Semizo't yerda bor bo'lmish gumusni shimib-shimib oldi.
G'umaylarni tag-tomiri bilan qo'porib to'daladim. Jarariqqa olib borib ko'mib tashladim.
Filquloq bargli itquloq yuldim.
Ikki-uch bargli shalpanquloq yuldim.
Sho'rao't tortqilay berib qo'llarim sasib-sasib qoldi. Sho'rao't tortqilay berib dimog'larim aksirib-aksirib qoldi.
Bir xushro'y bargli o't bilan ro'paro' bo'ldim.
O't bir bargi noparmon bo'ldi, o't bir bargi qip-qizil bo'ldi. O't uchida popugi-da bo'ldi. Popugida g'uj-g'uj donalari-da bo'ldi.
Begona o't ko'zimni oldi. Begona o't ko'nlimni oldi. Begona o't zavq-shavqimni oldi.
Yovvoyi tojixo'roz ana shunday o't bo'ldi!
Tojixo'roz doni shamolda uchsa - besh minggachayin bolalaydi. Tojixo'roz doni suvda oqsa - besh yuz minggachayin bolalaydi.
Erkak qamish ichida oppoq poxoldayin po'pagi bo'ladi. Shu po'pagidan ichi mo'rt bo'ladi. Bir qayirib sindirsa bo'ladi.
Urg'ochi qamish yulish it azob bo'ldi! Urg'ochi qamishni tortdim - yulinmadi. Urg'ochi qamishni qayirdim - sinmadi.
Shu chayirligi uchun-da urg'ochi qamishdan bo'ya qiladilar!
Urg'ochi qamish bargi kaftlarimni tildi. Urg'ochi qamish bargi barmoqlarimni tildi. Misoli olmos bilan kesmishday tildi!
Tiliklarimdan qip-qizil qon ko'pirdi,
Men tiliklarimni lablarim bilan so'rdim. Men tiliklarimni tupugim bilan namladim. Men tiliklarimni quruq tuproq bosib doriladim.
Qonim qoldi. Ammo tiliklarim achishib-achishib og'riy berdi.
Men qop-qora no'xat hosilli ituzum yuldim.
Men handalak hidli zarpechak yuldim.
Qirqbo'g'in g'o'zalarimni yopib-yopib o'sdi. Qirqbo'g'in g'o'zalarimni o'rab-o'rab o'sdi. Qirqbo'g'in g'o'zalarimni bo'g'ib-bo'g'ib o'sdi.
Dalalarimda ko'k chirmoviq-da serob bo'ldi, sariq chirmoviq-da serob bo'ldi.
Chirmoviqlar g'o'zalarim tanini o'rab-o'rab oldi. Chirmoviqlar g'o'zalarim jonini siqib-siqib oldi.
Men qirqbo'g'inlarni changallab-changallab yulib tashladim.
Men chirmoviq-larni tirnoqlab-tirnoqlab yulib tashladim.

14

Yotardan oldin qo'llarimni olqindilab-olqindilab yuvdim.
Kaftlarimni qayroqtosh bilan qirdim. Barmoqlarimni qayroqtosh bilan ishqaladim.
Kaftlarim avi-buji kir bo'lib qoldi. Barmoqlarim chiziq-chiziq qora bo'lib qoldi.

15

Idoralab borib edim, raisimiz ostonada oldimni oldi. Ichkaridan qog'oz o'rog'liq bir nima olib keldi.
- Manavini biznikiga olib borib bering, Dehqonqul aka, - dedi.
- Bu nima? - dedim.
- Qo'y go'sht. Ayolga ayting, kattalarbop ovqat qilsin. Yuqoridan odam bor. Tag'in, bera solib qochmang, go'shtni maydalab bering.
- Maylis nima bo'ladi, rais bova?
- O'sha o'zingiz bilgan maylis-da, boring.
- Tag'in qaytib kelayinmi?
- Kelib yurmang, ayolga qarashing, boring. Mototsiklimni raisimiz darvozasi oldida to'xtatdim.
O'zimizni uyga kirmadim - bolalar qo'limdagn go'shtni ko'rsa tomog'i tushadi, deya o'yladim.
Raisimiz ayoliga go'shtni berdim. Bor gapni aytdim.
- Nima ko'p, yomon qovunni urug'i ko'p, nima ko'p, katta ko'p... - deya ming'illadi raisimiz ayoli.
- Unday demang-e, hamsoya, - dedim.
- Nimaga demayman, deyman! Umrin kattalarga qozon qaynatib o'tdi! Yana-tag'in, qirilgurlar unday-bunday taomni yemaydi!
Bola-baqraga boshqa qozon, kattalarga boshqa qozon qaynataman. Bilmayman, kattalar osmondan tushganmi!
- Ha endi, katta bo'lgandan keyin, nozikta'b bo'ladi-da.
- Ha, kuydirgi chiqsin, nozik ta'biga, kuydirgigina chiqsin! Yana-tag'in, maylis poylab qozon qaynataman. Maylisi o'lgur bo'lsa, yarim kechasi tamom bo'ladi!
Men raisi so'rida joylashib o'tirdim. Pichoqni qayroqtosh charxlab oldim. Go'sht maydalab boshladim.
Men oynajahon qarab-qarab go'sht maydaladim.
Oynajahon bor - raisimizda bor-da! Raisbop oynajahon! Rangli-rangli oynajahon! Qizilini qizil, ko'kini ko'k ko'rsatgich oynajahon!
Maskovdan go'zallar musobaqasi bo'ldimi yo go'zallar namoyishi bo'ldimi, ishqilib - ajab bir sinoat bo'ldi.
O'ng yoqdan bir go'zal keldi, chap yoqdan bir go'zal keldi - oynajahon go'zalga to'ldi!
Sarvqad go'zallar, chikkabel go'zallar, sadaftish go'zallar bo'ldi!
Go'zallar kerila-kerila qadamladi. Go'zallar irg'ala-irg'ala qadamladi. Go'zallar sollana-sollana qadamladi. Go'zallar nozlana-nozlana qadamladi.
Ay, bir qizlar bo'ldi, ay, bir qizlar bo'ldi! Paxtaday oppoq qizlar bo'ldi. Qosh-kiprigi qop-qora qizlar bo'ldi. Lablari paxta guliday qip-qizil qizlar bo'ldi. Aybi... yalang'och qizlar bo'ldi!
Men mahliyo bo'lib o'tirdim-o'tirdim... o'z-o'zimdan uyaldim. Yuzlarim qizidi. Yo'q, lovv-lovv yondi. Ko'zlarim pir-pir etdi.
Men oynajahondan ko'zlarimni oldim. Boshimni qirt-qirt qashidim. Raisimizni ayoli qarayotgan bo'lsa-ya, deya ko'z qirim bilan oshxona taraf qaradim.
Raisimizni ayoli qozoni bilan hamankara bo'ldi. Duyum-duyum oynajahon-da qarab-qarab qo'ydi.
Raisimizni ayoli mana munday demishday bo'ldi:
"Muncha ko'zingni lo'q etib qaraysan? Nima, umringda yalang'och ayol ko'rganing yo'qmi?"
Yuzlarim haminqadar lov-lovulladi..
Boshimni tag'in-da quyi egdim. Dasturxon egdim, Dasturxon bukdim.
Men mana munday demish bo'ldim:
"Men yalang'och ayollarga qarayotganim yo'q. Mana, dasturxon qarab o'tiribman".
Esi dardim esa... go'zallarda bo'ldi! Ko'z ostimdan qarab-qarab oldim...
Turk go'zali bosayinmi-bosmayinmi, deya odimladi. Oqterak bel-oqterak bel oppoq sonlarini irg'ab-irg'ab odimladi...
Men ich-ichimdan miriqdim. Men qilt-qilt yutindim...
Tag'in oshxona taraf ko'z qirimni tashladim
Raisimizni ayoli qozondan yuzini oldi. Oynajahon qaradi. Bir ko'zi qozonda bo'ldi, bir ko'zi oynajahonda bo'ldi.
Raisimizni ayoli mana shunday demishday bo'ldi!
"Erkak bo'lmay o'l-a. Yalang'och ayolga qaramay ko'zing o'yilsin-a".
Men bir-ikki yo'talib-yo'talib oldim. Boshim uzra shig'il-shig'il pishib yotmish husayni uzumlarga bosh ko'tarib qaradim.
Bet-boshim uzumlarda bo'ldi, ko'z qirim go'zallarda bo'ldi.
- Manavi husayni-ya, hamsoya? - dedim.
- Husayni, nima edi?
- Men jovuzmikin, debman... Men mana munday demish bo'ldim:
"Men yalang'och ayollarga qarayotganim yo'q. Mana, husayni uzumlarga qarab o'tiribman".
Aslida... bet-boshim uzumlarda bo'ldi, ko'z qirim go'zallarda bo'ldi.
Badanlarim varaja-varaja etdi.
Og'zimdan suvim oqdi.

16

Kattalar bir mahalda keldi.
Qo'lyuvgichda qo'l chaydi. Birin-ketin ichkariladi.
Men ostonadan yeguliklar uzatib turdim.
Raisimiz qo'shqo'llab olib dasturxon qo'yib turdi.

Men ostonada turdim

- Endi nima qilayin, rais bova? - dedim. Raisimiz eshik baldog'idan ushladi.

- Bo'пти, endi qayta qoling, в Ъ”dedi. в Ъ”Erta dala borgich odamsiz.

- Esa-chi, - dedim. - Dala bormay, qae boraman.

Raisimiz eshikni ichidan yopdi.

17

Mototsiklimni oshxonamiz devori suyadim.

Ohista-ohista ichkariladim.

Timirskilanib to'shak toldim. Ust-boshimni yon-bosh qo'ydim. Oyoqlarimni uzatib kerishdim. Ko'zlarimni yumib-yumib yotdim.

Ammo uyqum kelmadi. Boyagi go'zallar ko'z oldimdan ketmadi...

Ayolimiz taraf ohista qo'l uzatdim. To'shak siladim. To'shak bosh-adog'ini paypasladim.

Ayolimiz joyida bo'lmadi.

Ayolimizda bolalarni naryog'iga o'tib yotib olish odati bor edi. Yo, shunday etdimikin, dedim.

- Ay... в Ъ”dedim ohista. Ovoz bo'lmadi.

Men ohista turdim. Kaftlarimni gilam tirab to'rt oyoq bo'ldim. Bolalarni boshi tarafdan o'rmlab bordim. Yuzimni bolalar yuziga tutib qaradim. Birin-birin qaradim.

Ayolimiz bo'lmadi.

To'shakni eng chekkasini - ayolimiz mendan bezor bo'lib borib yotib olgich chekkasini qaradim.

Ayolimiz u yerda-da bo'lmadi.

- Ay, qaerdasan? - dedim.

Shunda, chindan-da ayolimiz uyda yo'qligini bildim.

Oyog'imda tik turdim. Serrayib qoldim. Bir-bir bosib dahliz chiqdim. Undan mehmonxona o'tdim. Chiroqni yoqdim.

Ayolimiz mehmonxona to'rida yotdi.

O'rtada dasturxon yoyiqlik bo'ldi. Dasturxonda bir korson taom bo'ldi. Taom usti non bilan yopig'lik bo'ldi.

Chiroq yonishi bilan ayolimiz bolishdan bosh oldi.

Tirsak suyanib o'tirdi. Kaftini peshonasilab soyabon etdi.

- Qayoqda yuribdi?.. - deya miig'illadi.

- Yuqoridan kattalar keldi, - dedim. - Kattalar bilan o'tirib qoldim.

- Unda, qorni to'qdir-da?

- Ko'cha-ko'yda qachon qorin to'yib edi-da, endi to'yadi. Bolalarni ovloq qoldirib, sen buyoqda nima qilib yotibsan?

- Bu kishini xo'ragini qo'rib yotib-yotib, uxlab qolibman. Ana, anavi xo'ragini yesin.

Ayolimiz shunday deya, tag'in yostiqa bosh tashladi.

Men ko'rpacha joylashib o'tirdim. Qoshiq bilan taom qo'zg'adim.

Taomda tag'in go'sht yo'q bo'ldi!

Men ayolimizga bir zahrinni sochayin, dedim-dedim - tag'in indamadim. Chin-da, go'sht bo'lmasa ayolimizda nima ayb?

Men taomga non to'g'radim. Korson non bilan to'ldi. Go'sht o'rnini non bosdi.

Ko'nglim tortib-tortmay kavshandim. Tevarak alanglab-alanglab kavshandim.

Uzala yotmish ayolimizga tikildim.

Ayolimiz pish-pish uxladi. Ayolimiz hur-hur uxladi. Ayolimiz o'ng qo'lini belidan boshiga olib qo'yib uxladi.

Shunda, ayolimiz o'ng qo'ltig'i ostiga ko'zim tushdi.

Og'zimdagi og'zimdagi qoldi, bo'g'zimdagi bo'g'zimdagi qoldi. Bir nafas kavshanmay qoldim. Ayolimiz qo'ltig'iga tikilib qoldim.

18

Men bolish yonboshladim.

Bolishimni ayolimiz bolishiga qo'shdim.

Qo'limni ayolimiz bo'yni ostidan oshirdim. Boshini bilagimg'a oldim. Peshonamni peshonasiga tekkizdim. Ko'zlarimni yumib yotdim.

Shunda... ayolimiz sochlaridan... ayolimiz sochlaridan... butifos... butifos hidi keldi!

Ko'zlarim yalt etib ochildi.

"Yo, pirim-e, hali dalaga butifos sepmadik, butifos hidi qaerdan bino bo'ldi? - deya o'ylay-o'ylay topdim. - Ayolimiz Jarariqdan molga o't olib keladi. O'tni boshida ko'tarib keladi. Bu hid o'tgan yili sepilib, haliyam o'tlarda yotmish butifos hidi bo'ldi".

Men ko'zlarimni chirt yumdim. Men butifos hidini bilib-bilmaslikka oldim. Men butifos hidini ko'rib-ko'rmaslikka oldim.

Ayolimiz yelkalarini silab-siypadim.

Ayolimiz silab-siypovlarimni o'zicha o'yladi... Ayolimiz silab-siypovlarimni o'zicha yo'ydi...

- Sidirg'a yotsin, - dedi. - Suv sovuq...

Qo'limni yelkasidan olib tashladi.

Ko'nglim uvishdi. Ko'nglim ezildi. Ko'nglim o'yildi!

Men bolishimni ayolimiz bolishidan xolisroq oldim.

"Endi... bu zot-da... ayol-da? - deya ko'nglim kuydi. - Ayoldir-da, ana, noz etayapti-ku? Ayoldir-da, ana, nozlanayapti-ku?"

Men yuzlarimni bolish bosdim.

"Kim bo'lsa-da... bolalarimni onasi, - deya ko'nglim iydi. - Kim bo'lsa-da... pushti kamarimda bo'lmish bolaginalarimni onaginasini", - deya ko'nglim iydi.

Shunda, yag'rinlarim ayolimiz tafti nafasini tuydi.

- O'-o'y? - dedi ayolimiz. - O'-o'y?.. Ayolimiz qapishib-qapishib keldi. Men o'zimni uxlamish oldim.

- Birday shunday etadi, - deya yorildi ayolimiz. - Dardimni aytayin deyman, chappa burilib yotib oladi...

- Nima darding bor, ayta ber.

- O'-o'y, ayollar Xo'jai Obigarmga tomoshaga borayapti ekan.

49 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

- Ha-a.
- Bari erkagi bilan borayapti ekan.
- Ha-a.
- Xo'janov muallim ayoli bilan bosh bo'lyapti ekan.
- Ha-a.
- Bir hafta yotib kelar ekan.
- Bir hafta? Paxta nima bo'ladi?
Ayolimiz aytib-aytib yig'ladi:
- Shunday deyishini bilib edim. Men bechora ishni ostida chirib ketaman...
- Endi, sen o'zingni Xo'janovni ayoliga teng etma-da. Xo'janov muallim, ayoli magazin mudir. Ularda biryog'i pul katta, biryog'i dam olish kuni degan gaplari bor. Sen bilan bizda nima bor? Na pul bor, na dam olish kun bor, o'z otimiz o'zimiz bilan kolxozmiz.
- Men bechora ishni ostida o'lab ketaman...

19
Chilla lovulladi!
Kun buk bo'ldi.
Kun dim bo'ldi.
Qilt etmish shabada esmadi.
G'o'zabop-g'o'zabop havo bo'ldi.

20
Dala yuzasida ko'z bilan ko'rib bo'lmas zax bo'ladi.
Dala yuzasida qo'l bilan ushlab bo'lmas nam bo'ladi.
Ana shu zax g'o'zani ushlab-ushlab turadi.
Ana shu nam g'o'zani tortib-tortib turadi.

21
Chilla ana shu yuza zaxni yer ostilatib-er ostilatib cho'ktirdi.
Chilla ana shu yuza namni yer ostilatib-er ostilatib endirdi.
Chilla yer g'o'za ostidan ko'tardi.
Chilla quyosh g'o'za uchidan tortdi.
G'o'za gur-gur o'sdi.

22
Yer hansiradi.
G'o'zalarim bargi och-och yashil tuslana berdi.
G'o'zalarim bargi qo'ng'ir-qo'ng'ir dog' bo'la berdi.
G'o'zalarim bargi burishib-burishib qola berdi.
G'o'zalarim ochqadi!
Men ro'zalarimga bosib-bosib azot berdim.
Men g'o'zalarimga bosib-bosib fosfor berdim.
Men g'o'zalarimga boeib-bosib kaliy berdim.

23
Kun g'o'zalarim uchida ilashib-ilashib qoldi.
Men omborxonadan bir orqa dorixalta orqalab keldim.
Dorixaltalarni varr-parr yirtdim. Bo'lak-bo'lak etdim. Kaftday-kaftday etdim.
O'qariq bilan egat quloqqa doriqog'oz qo'ydim. Sharsharasimon-sharsharasimon etib qo'ydim. Quloqqa bosib-bosib qo'ydim.
Bosh-adoq o'qariqni ana shu maqomda doriqog'ozladim.
Mirobdan suv haydab keldim.
Suv o'qariqlab-o'qariqlab oqdi.
Malla chumchuq suv pishinib-suv pishinib o'ynadi. Qulrang chumchuq qanot tarab-qanot tarab o'ynadi.
Kun so'lidi-so'lidi B"oq bilan qorani farqlab bo'lmayin qoldi.
Men bir qo'yin doriqog'oz olib oldim.
Fonus yoqib o'qariq yoqaladim.
O'qariq ohista-ohista to'ldi.
Suv doriqog'oz sharsharalab keldi. Suv doriqog'oz sharsharadan toshdi. Suv shirr-shirr egat tushdi.
Men o'qariq yoqalab qadamladim. Doriqog'ozlarga fonus tutib-fonus tutib qadamladam.
Doriqog'oz tushib ketmish quloqlar bo'ldi.
Men egatda tushib yotmish doriqog'ozni olib quloqqa qo'ydim. Quloq tevaragini loylab-loylab shibbaladim.
Doriqog'oz oqib ketmish quloqlar-da bo'ldi.
Men bundayin quloqlarga qo'ynimdan boshqa doriqog'oz olib qo'ydim.
Doriqog'oz qiyshayib-qiyshayib qolmish quloqlar bo'ldi.
Men ana shu doriqog'ozlarni sozlab-sozlab qadamladim.
Chilla tunlar oppoq yuzli-oppoq yuzli bo'ldi.
Chilla yulduzlar bolaladi.
Chipirtkalar chirr-chirr etdi.
Fonusimni turli-tuman hasharotlar o'rab-o'rab aylandi. Fonusimni hasharotlar gir-gir aylandi. Fonusimni hasharotlar chirt-chirt

chertib aylandi.

Hasharotlar birin-ketin o'lib-o'lib aylandi!

O'qariqda suv urib ketmish joylar bo'ldi.

Men suv urib ketmish joylarni qo'lim bilan bitab-bitab qadamladim.

O'qariq bir joyini yomon-yomon suv urdi. Suv egatlar osha shildir-shildir toshdi. Suv egatlar osha varaq-varaq toshdi.

Men bilaklarimni turdim. Suv urib ketmish yoriqqa qo'l tiqdim. Yoriqqa kesak tiqdim. Yoriqni nuqilab-nuqilab mushtladim.

Suv hamon buloq bo'lib tosha berdi.

Men o'qariq ostidan loy olib tiqayin, deya qo'l uzatdim. Bir changal loy tortib ola-ola - ko'ksim bilan suvga tushib ketdim.

Men shilta bo'lmish ust-boshimni tashladim. Ishtonchan bo'ldim. Yalang oyoq bo'ldim.

Men ishtonchan bo'lib suv bitadim. Men yalangoyoq bo'lib suv bitadim.

Bir ko'nglim ishtonchan bo'lib suv taray berayin, dedim. Yana-tag'in, pashshadan qo'rqdim.

Shiltadan-shilta ust-boshimni siqib-siqib kiyib oldim.

Men o'qariq bosh-adoqlab borib kela berdim.

G'o'zalarim jildir-jildir suv ichdi.

G'o'zalarim miriqib-miriqib suv icha berdi. G'o'zalarim tiniqib-tiniqib suv icha berdi. G'o'zalarim qonib-qonib suv icha berdi.

Chilla suv - tilla suv bo'ldi!

Tun qaytdi. Oy og'di.

Oyoq-qo'lim bo'shshib-bo'shshib qoldi. Ko'zlarim ketib-ketib qoldi.

O'qariq boshida oyoq ildim. Fonusimni qabatimlatib qo'ydim.

O'qariq bo'yida maydaroq kalladay bir kesak bo'ldi.

Men ana shu kesakka yonboshladim. Yonboshdan chalqancha yotdim.

Kesak boshimga botib-botib yotdim.

Osmon ko'rib-osmon ko'rib yotdim.

Chilla yulduzlar so'lg'in-so'lg'in bo'ldi.

Ko'zim ilindi.

24

Mommiq-mommiq oqliqdan ko'zlarimni ochdim.

Tong to'rkadi.

Dunyo tagi oqarib-oqarib kela berdi.

25

G'o'zalarim shonaga o'tirdi.

G'o'zalarim bitta-bittadan shonaladi. Azonshomda bir shona tugdi.

Namozshomda bir shona tugdi.

Shunda, oqtuproq dala suvsadi.

Oqtuproq g'o'zalarim salqinda tirildi, oftobda so'lidi.

Ich-ichimdan qirindi o'tdi. Dardim ichimda bo'ldi. Tishim tishimda bo'ldi. Shona vaqti dala suvsasa yomon - haminqadar yomon!

Suv taralsa - g'o'za gurillab-gurillab o'sadi. G'o'za g'ovlab-g'ovlab o'sadi.

Suv tarab bo'lmaydi - shonaga o'tirmish g'o'za shonalamay qo'yadi. G'o'za shonadan qoladi.

Men endi suv tarash tugul dala oralamadim.

G'o'zaga o'ngir tegsa bo'ldi - endi tag olmish shona lip etib uchib tushadi. G'o'za bir silkinsa bo'ldi - endi uch bermish shona jalb etib uchib tushadi.

Bir tup g'o'zadan ikkita shona to'kilsa - bir gektar daladan ikki yuz kilo hosil kamayadi!

26

Men dalalarimni aylanib-aylanib qaradim. Men shonalarini ko'zim bilan sanab-sanab qaradim.

G'o'zalarim yetti-sakkiztadan shona tugdi.

Ana shunda dalalarimga bir suv jildirib-bir suv jildirib oldim.

Shona vaqti botin suvlab bo'lmaydi - shonaga ziyon beradi.

27

G'o'zalarim shig'il-shig'il shonaladi.

Ana shunda g'o'zalarim azotga yerik bo'ldi! G'o'zalarim azotxo'r bo'ldi!

Men bir gektar g'o'zamga yigirma besh kilodan azot berdim.

G'o'zalarim tag'in-da yuz ochdi. G'o'zalarim tag'in-da rang oldi.

28

G'o'zalarim o'ttiz-qirqtadan shonaladi. Men tag'in bir suv jildirib oldim.

29

G'o'zalarim sakson-to'qsontadan shonaladi...

Qani edi - shu shonalar gul bo'lib ko'sak tugsa edi! Qani edi - shu ko'saklar paxta bo'lib ochilsa edi!

Afsus, g'o'za bilonihoya shonani quchay olmaydi, afsus!

Shonalar o'z-o'zidan qurib-qovjiradi. Shonalar o'z-o'zidan to'kilib-chochildi.

Bir tup g'o'zada o'ttiz-qirqtadan shona qoldi.

30

Men endi g'o'zalarimni suvdan omonladim - ko'p suv shona to'kadi.
Men endi g'o'zalarim umrini chilladan tiladim - o'tkir jazirama shona to'kadi.

31-32

G'o'zalarim gunogun-gunogun gulladi.
G'o'zalarim ost-ostidan gulga kirdi.
Ilk hosilshox ayrilish bo'g'inidan ilk gulini ochdi.
Men g'o'zalarimga bir suv ichirib oldim.
Ikkinchi qavat hosilshox ayrilish bo'g'inidan gulladi.
Men g'o'zalarimga ikki suv ichirib oldim.
Uchinchi qavat hosilshox gul berdi.
Men uchinchi bor suv ichirdim.
G'o'zalarim gullay berdi-gullay berdi - men suv ichirib gul salom eta berdim-suv ichirib gul salom eta berdim!

33

G'o'zalarim qirmiz-qirmiz gulladi.
Qirmiz-qirmiz gullarimga kapalak doridi.
Kapalak qoramtir-sariq bo'ldi. Uzun-uzun qanot bo'ldi. Qanotlari uchida yoyma to'q tasma bo'ldi. Qanotlari o'rtasida ikkita qo'ng'ir dog' bo'ldi. Bir dog' buyraksimon bo'ldi, bir dog' oysimon bo'ldi.
Kapalak kunduz kunda bir joyda biqinib yotdi.
Kapalak qora tunda bo'ydor-bo'ydor g'o'zalararo uchdi. Gullarga moyak qo'yib-qo'yib uchdi.
Kapalak moyagi gumbazsimon bo'ldi. Yigirma olti-yigirma sakkiz qobirg'ali bo'ldi. Sarg'ish-oq rangli bo'ldi.
Moyak uch-to'rt kunda ochdi. Ichidan chorak enlik qurt yorib chiqdi. Qurt qoramtir-yashil bo'ldi. Qurt ustlari hamda yonlarida qo'ng'ir-qo'ng'ir yo'llari bo'ldi. Yo'llar to'lqinsimon-to'lqinsimon bo'ldi. Yo'llarda siyrak tuklar bo'ldi, to'qrang xollar bo'ldi.
Ko'saqurt ana shu bo'ldi!
Ko'saqurt oldin ust kurtaklarni kemirdi. Ust gullarni kemirdi.
Ko'saqurt to'lishdi-to'lishdi - g'o'za ost shoxlariga enib tushdi. Hosildor gullar ichiga kirib oldi.
Ko'saqurt gul ich-ichidan qurigunchayin gul yedi.
Ko'saqurt gul chirib-chirib to'kilgunchayin gul yedi.
Ko'saqurt tishlari o'tmaslanib qolgunchayin gul yedi.
Indamayin b" kapalak qirq kun umr suradi. Qirq kunda uch-to'rt minggachayin moyak qo'yadi.
Indamayin - ko'saqurt yigirma dona hosilgul yeydi.
Yigirma dona hosilgul demak - o'n ikki-o'n besh foiz paxtam ko'saqurtda ketdi, demakdir.

34-35

Men bir gektar g'o'zamni o'n besh kilo kalsiy arsenat bilan changladim.
Besh kundan keyin efirsulfonatli xlorofos bilan purkadim.
G'o'zalarim sariq-sariq gulladi.
Gulyon barglarda moyaksimon-moyaksimon o'rgimchakkana inladi. Gulyon barglarda bo'g'inoyoq-bo'g'inoyoq o'rgimchakkana makonladi.
O'rgimchakkana barglar ketini ingichka-ingichka o'rgimchakip bilan o'rab-o'rab oldi. O'rgimchakkana barglar ketini kulrang-kulrang o'rgimchakip bilan qoplab-qoplab oldi.
O'rgimchakkana gulyon barg yaladi! Barg yalab-barg yalab keta berdi!
Oqibat b" barglar ilma-teshik bo'ldi. Barglar usti xol-xol qizil bo'ldi. Bora-bora qora-qora tus oldi. Oxiri qovjirab-qovjirab to'kildi.
Men barini ko'rib-bilib turdim. Ammo ne ilojim bo'ldi?
O'rgimchakkana bino bo'lgunchayin dala dorilab bo'lmaydi. O'rgimchakkana bino bo'lgach-da dala dorilab bo'lmaydi.
O'rgimchakkana jami barg besh foizini yeganidan keyin dala dorilanadi. Ana shunda dori samarali bo'ladi.
O'rgimchakkana bilan bir vaqtda... qandala bino bo'ldi. Qo'ng'iz bino bo'ldi. Oltinko'z bino bo'ldi.
Qandala... o'rgimchakkana terib yedi. Qo'ng'iz... o'rgimchakkana bosib yedi. Oltinko'z... o'rgimchakkana bilan tirikchilik etdi.
Men o'rgimchakkana qachon besh foiz barg yeb bo'ladi, deya kunim o'tdi - qandala bilan oltinko'z o'rgimchakkana terib yeb kuni o'tdi.
Bu dunyo teskari dunyo, demishlari chin bo'ldi.

36

Nihoyat - dalalarimga efirsulfonatli xlorofos sepdim.

37

G'o'zalarim oq-oq gulladi. Oq gul yomon, oq gul yomon! Tanasida suv kamchil g'o'za oq gullaydi. Tagida o'g'it taxchil g'o'za oq gullaydi. Dardchil-dardchil g'o'za oq gullaydi. Oq gul ko'sak tugmaydi. Tugsa-da - mayda-mayda ko'sak tugadi.

38

Bechirindi go'ng b" besamar go'ng. Bechirindi go'ng - beoqibat go'ng.
Bechirindi go'ng begona o't uyi bo'ladi. Bechirindi go'ng turli-tuman dard ini bo'ladi.
Men fermadan bermish bechirindi go'ngni olmadim.
Ko'cha-ko'ydan bo'lsa-da, chirindi go'ng topib keldim.
Pilla qo'yuvchilar uyidan ipakg'umbak olib keldim.

Tovuq fermadan parrandatezak olib keldim.
Barini o'qariq boshi hovuz soldim. Ustidan suv to'ldirdim.
Hovuzni kuraklab-kuraklab kovladim. Azonda bir kovladim. Tushda bir kovladim. Shomda bir kovladim.
Ikki kun ana shunday hovuz kovladim.
Uchinchi kun hovuz boshidan bir ariq oldim, hovuz adog'idan bir ariq oldim.
Hovuzboshi ariqdan suv haydab keldim.
Hovuz suv bilan labolab-labolab to'ldi.
Suv hovuzda sharbat bo'lib adoq ariqladi.
Suv ariqda sharbat bo'lib o'qariqladi.
Suv o'qariqda sharbat bo'lib dalaladi.
Dalalarimda shira-sharbat suv oqdi.
Shira-sharbat suv g'o'zalarimni gul tashlashdan omon-omonladi.
Sharbat suv - shakar suv bo'ldi!

39

Ko'saklarim bo'zboladay-bo'zboladay to'lisha berdi.
Men bot-bot suv qo'ya berdim.
Suv kanda bo'lsa - ko'sak o'z kundan oldin ochiladi.
Suv arisa - hosil tosh beg'oz bo'ladi. Hosil befazilat bo'ladi.
Chala bino bo'lmish chaqaloq qanday bo'ladi? Ko'sak-da shunday-da!

40

G'o'zalarimga ko'sakqurt tushdi.
Ko'sakqurt sodda-mug'ambir bo'ladi!
Ko'sakqurt kunduz kun nam tuproq orasini makon etadi. G'o'zatana ostini makon etadi. Shonabarg orasini makon etadi.
Ko'sakqurt kushandasi chumchuq bo'ladi!
Chumchuq tunda uchmaydi. Chumchuq tunda tolshoxda uxlaydi.
Chumchuq kunduzda uchadi. Chumchuq kunduzda ko'sak-qurt terib yeydi.
Ko'sakqurt ana shuni biladi!
Shu bois, ko'sakqurt makonidan tunda tashqarilaydi.
Ko'sakqurt boldan-bol taom bo'lsa-da, qayrilib boqmaydi. Faqat ko'sak izlab o'rmlaydi. Faqat ko'sak topib o'rmlaydi.
Ko'sakqurt ko'sak teshadi. Ko'sakqurt ko'sak g'ovak etadi.
Ko'sakqurt ana shu g'ovakdan ichkari kirib oladi. Ichkarida suv-suv chigit kemiradi. Ichkarida muloyim-muloyim chigit kemiradi.
Bir ko'sakqurt yigirmata ko'sak nobudlaydi. Yigirmata ko'sak o'n ikki-o'n besh foiz hosil, demakdir.
Mug'ambirdan-mug'ambir ko'sakqurt unday-bunday doridan o'lmaydi.
Shu bois, dalalarimga metilmerkaptofos dori berdim.
Men bilgich dorilar orasida sassiqdan-sassig'i ana shu metilmerkaptofos bo'ldi!
Dalalarimni qo'lansa-qo'lansa is oldi.
Men ikki kun tuz totayin dedim - totolmadim.
Tomog'imdan tuz tugul, suv o'tmadi.
Qaytanga - ichimda bori-da tomog'imga qaytib-qaytib kela berdi.

41

Chilla kuydi!
Olam tandir taft-tandir taft bo'ldi. Sonsiz ajinlarim-da dosh berolmadi. Saraton telpagim-da dosh berolmadi. Men lablarim yorilib-lablarim yorilib dalaladim.
Men burnim qonab-burnim qonab dalaladim. Men kalam qaynab-kalam qaynab dalaladim.

42

G'o'zalarim bo'y-bo'y o'sdi.
G'o'za bo'ylab o'ssa g'o'za bo'lmaydi - daroz-daroz bo'lib qoladi. G'ovlab-g'ovlab qoladi.
G'o'za yonlab-yonlab o'ssa g'o'za bo'ladi. G'o'za enlab-enlab o'ssa g'o'za bo'ladi.
Shu bois, g'o'zalarimni chilpir bo'ldim.
Bo'ynimga etak osib oldim. Dala boshidan oraladim.
Daroz-daroz g'o'zalarim uchini barmoqlarim bilan chirt-chirt chimdib oldim. Peshma-pesh etak soldim.
Risolada o'smish g'o'zalarim uchini chilpimadim.
Insof bilan o'smish g'o'zalarim uchini-da chimdimadim. Mayli, unib-o'ssin, dedim.
Enlab-enlab o'smish g'o'zalarimni bilaklarim bilan qo'zg'ab-qo'zg'ab qo'ydim. Kaftlarim bilan silab-silab qo'ydim.
Etagim g'o'zauch bilan to'ldi.
G'o'zauchlar bodroq-bodroq bo'ldi. G'o'zauchlar taom ko'kat-taom ko'katday bo'ldi.
G'o'zauchlar azzancha bodroq bo'lsin - g'o'zauchlarni egatga tashlab bo'lmaydi. Hasharotlar ana shu g'o'zauchlarda bolalaydi!
Masalan, ko'sakqurt ana shu g'o'zauchlarda moyak qo'yadi. Moyak g'o'zauchda bola ochadi. Qurt bo'lib o'rmlaydi.
G'o'zauchlar muloyim bo'ladi-da, g'o'zauchlar oftobiyor bo'ladi-da!
G'o'zauchlar azzancha ko'katsimon bo'lsin - g'o'zauchlarni mol-holga-da berib bo'lmaydi.
G'o'zauchlar dorixalta bo'ladi! G'o'zaga sepilmish jami dori ana shu g'o'zauchlarda jamlanmish bo'ladi!
Men bari g'o'zauchlarni Jarariqqa olib borib ko'mdim. Tepkilab-tepkilab ko'mdim.

43 **This is not registered version of TotalDocConverter**

Bir haftadan so'g'in tag'in bir bor chilpidim. G'o'zalarim bo'ydan qoldi. G'o'zalarim endi ko'sakka zo'r berdi.

44

O'n ko'sakli g'o'zam gektaridan yigirma sentnerdan hosil beradi!

Yigirma ko'sakli g'o'zam gektaridan qirq sentnerdan hosil beradi!

Yigirma besh-o'ttiz ko'sakli g'o'zam gektaridan qirq besh-ellik sentnerdan hosil beradi!

AvvalgiI- qismB Keyingi